శ్రీ

చమత్కార రత్నావళి

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులు

నాల్గవ కూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీ సమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

ఈ నాటకమునందు వచ్చు పాత్రములు.

పురుషులు

ధర్మపాలుఁడు—చోళమండలపు రాజు.
వర్ధమానుఁడు—పాండ్య దేశమునందలి మధురాపురపు వర్తకుఁడు.
పెద్దవసంతకుఁడు—వర్ధమానునకును చారుమతికిని గలిగిన కవలబిడ్డలలో నొకఁడు.
చిన్నవసంతకుఁడు—వర్ధమానునకును చారుమతికిని గలిగిన కవలబిడ్డలలో నొకఁడు.
పెద్దలక్ష్మణుఁడు—పెద్దవసంతకుని సేవకుఁడు, చిన్నలక్ష్మణునిసోదరుఁడు.
చిన్నలక్ష్మణుఁడు—చిన్నవసంతకుని సేవకుఁడు; పెద్దలక్ష్మణుని తోడఁబుట్టినవాఁడు.
కాంచనగుప్తుఁడు—ఒకవర్తకుఁడు; పెద్దవసంతకుని మిత్రుఁడు.
విశ్వకర్మ—కంసాలి.
ధనమిత్రుఁడు—చిన్నవసంతకునిమిత్రుఁడగు ఆంధ్ర దేశపువర్తకుఁడు.
దుర్గాదాసు—భూతవైద్యుఁడు.
భద్రుఁడు—ద్వారపాలకుఁడు.
శ్వేతవాహనుఁడు—కారాగృహాధికారి.
కొందఱుభటులు, పౌరులు, మొదలగువారు.

స్త్రీలు

చారుమతి—వర్ధమానుని భార్య; వసంతకులతల్లి.
సీత—పెద్దవసంతకుని భార్య.
సుభద్ర—సీత చెల్లెలు.
ప్రభావతి—కాంచీపురమునందలి యొక స్త్రీ.
గౌరి—పెద్దలక్ష్మణుని భార్య.
ఒక పరిచారిక.

చమత్కారరత్నావళి

ప్రథమాంకము

ప్రథమరంగము—కాంచీపురము, సభామందిరము.

[ధర్మపాలమహారాజుగారు సింహాసనాసీనులయి యుండఁగా భద్రుఁడను ద్వారపాలకుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

భద్రు—(చేతులు జోడించుకొని) ధర్మపాలమహాప్రభూ! దేవరవారి కేదో ముఖ్యాంశము నివేదింపవలసియుండి కారాగృహాధికారియైన శ్వేతవాహనుఁడు భటులతోడవచ్చి తమసందర్శనార్థమయి వాకిట వేచియున్నాఁడు. ఆజ్ఞ యయ్యెనేని, ఆతనిని స్వామి సమ్ముఖమునకు తోడితెచ్చెదను.

ధర్మ—మంచిది. అలాగున చేయుము.

భద్రు—మహాప్రసాదము దేవా! (అని వెళ్ళి కారాగృహాధిపతి మొదలగు వారిని వెంటఁబెట్టుకొని వచ్చుచున్నాఁడు)

శ్వే—(నమస్కరించి) స్వామీ! దేవరవారికొక్క విన్నపము చేయవలసియున్నది. సెలవయ్యెనేని విన్నవించుకొనియెదను.

ధర్మ—నీవు మాతో యనవిచేసుకోవలసినదేమో మనవిచేసికోవచ్చును.

శ్వేత—చిత్తము. ఈప్రాతఃకాలమున పాండ్యదేశపు వర్తకుఁడయిన యీతఁడు మన పురవీధులలో తిరుగుచుండఁగా రాజభటులీతనినిపట్టుకొని నావద్దకు తీసికొనివచ్చినారు. ఏలినవారి యుత్తరువు నిమిత్తమయి యీతని నిక్కడకుఁ గొనివచ్చినాఁడను.

ధర్మ—(వర్తకునివంక దృష్టివఱపి) ఓయీ! నీపేరెవరు ?

వర్త—నాపేరు వర్ధమానుఁడు. స్వామీ! నాకు శీఘ్రముగా మరణదండనమును విధించి నేటితో నాకష్టములను గట్టెక్కింపుఁడు.

ధర్మ—ఓయీ! నీవు మాయెదుట మఱేమియుఁ బలుకఁబోకుము. ఒక్కనికొఱకయి పాక్షికబుద్ధి వహించి మాదేశపుశాసనముల నెన్నటికిని మేము మీఱఁగలవారము కాము. అక్రమముగా నిచ్చుకొమ్మన్న ధనము నిచ్చుకోలేకపోయిన మాత్రముచేత నాఁడా ప్రకారముగా మీరాజు క్రూరుఁడయి న్యాయమార్గమున సంచరించుచున్న మాదేశవర్తకుల నందఱిని చంపించినప్పటినుండియు మాహృదయమునందు మీదేశస్థులవిషయమయి లేశమయినను దయయను మాట పుట్టకున్నది. ఆప్రకారముగా మీదేశపువారికిని మాదేశపువారికిని విరోధము పుట్టినప్పటినుండియు అక్కడ మీవారును ఇక్కడ మావారును సభలుచేసి యిఁకముందొకరి దేశములో నొకరెప్పుడును వాణిజ్యము చేయకుండుటకయి కట్టుపాటుల నేర్పఱచుకొన్నారు. అంతేకాక మీదేశపువాఁ డెవఁడయినను మాదేశమునం దెక్కడఁ గనఁబడినను తత్క్షణమే ప్రాణసంరక్షణార్థమయి వేయివరహాల నిచ్చిననేతప్ప లేనియెడల నాతని సొత్తంతయు దొరతనమువారి యధీనము చేసికొని యాతనిని సంహరింపవలయునని శాసనమొకటి యేర్పఱచుకొన్నాము. ఇప్పుడు నీయొద్దనున్న సొమ్మంతయు ఎక్కువ వెలకు విక్రయించినను నూఱువరాలకంటె తక్కువయే వచ్చును గనుక నేఁడు నీకు చావునిశ్చయము.

వర్ధ—దురంతములయిన చింతల ననుభవించి యనుభవించి యీమనుగడమీఁద రోఁతపుట్టియున్న నాకిప్పుడు చావన్న పరమసంతోషముగానున్న దే కాని లేశమయినను భయముకలుగుచుండలేదు.

ఈదినమున నస్తమించెడు సూర్యునితోఁగూడ నాదుఃఖమును నస్తమిం
చునుగనుక మీరిట్లుచేయుట నాకు మహోపకారము చేయుటయే.

ధర్మ—ఓయి వణిజుఁడా! ఎఱిఁగి యెఱిఁగి మధురాపురవర్త
కుల కెల్లను ప్రత్యక్షమృత్యువైన యీ కాంచీపురమున ప్రవేశింప
నేలసాహసించితివి? ఇంతసాహసమున కొడిగట్టిన నీ రాక కేదియో ప్రబల
కారణ ముండకమానదు. కాఁబట్టి మీ దేశమును విడిచి మా దేశ
మున కేలవచ్చితివో కొంచెము చెప్పుము.

వర్ధ—దురదృష్టవంతుఁడనైన నాకు నాచరిత్రమును చెప్పుకొ
నుటకంటె విశేషభారమయినపని మఱియొకటి లేదు. అయినను దేవర
యంతటివారు నావంటి యభాగ్యుని మన్నించి యడిగినప్పుడు యాథార్థ్య
ముచేసి చెప్పక నిరాకరించుట ధర్మముకాదుగనుక నావిపత్తు లాత్మ
దోషమువలనఁ గలుగక దైవవశముననే వచ్చినవని లోకమునకంత
కును తెలియుటకయి నన్ను నాదుఃఖము చెప్పనిచ్చినంతవఱకు నాదుర్ద
శలను వినిపించెదను వినుండు—నేను మధురాపురమున నొక సద్వం
శమున జన్మించి, వాణిజ్యమువలన జీవనము చేయుచు, కులీనయు గుణ
వతియు సౌందర్యవతియు నగు చారుమతియను సుందరిని వివాహము
చేసికొని, ఆమెతోఁగూడ కొంత కాలము సకలసౌఖ్యములు ననుభవిం
చుచు సుఖజీవనము చేయుచుంటిని. అంతట వ్యవహారధర్మమునుబట్టి
నేను సింహళద్వీపమునకు వెళ్ళవలసివచ్చినందున, గర్భిణియైయున్న
భార్య నింటనే దిగవిడిచి యోడనెక్కిపోయి యక్కడనే వ్యాపారము
మీద ఆఱుమాసములవఱకు నుంటిని. అటుతరువాత నింకను కొంత
కాలమక్కడనే యుండవలసినట్లు తటస్థించినందున దుస్సహమయిన
పతివిరహమునకు తాళఁజాలక పలుమాఱు వర్తమానములఁ బంపుచు
వచ్చిన ప్రాణసమానురాలయిన నాభార్యనుకూడ నాయొద్దకే పిలి

పించుకొంటిని. అక్కడకు వచ్చిన కొన్నిదినములలోనే నా భార్య ప్రసవమయి దివ్యసుందరవిగ్రహములు గల యిద్దఱు కవలపిల్లలను గనియెను. వారిద్దఱును అచ్చున బోడిచినట్లు భేదమెంతమాత్రమును లేక యేకరీతిగా నున్నందున, ఒకరినుండి యొకరి నానవాలుపట్టుట యసాధ్యముగా నుండెను. ఆదినముననే దైవయోగము చేత మేము దిగియున్న సత్రములోనే కాపురమున్న యొక బీదదానికికూడ సరిగా నొక్కరీతిగానున్న యిద్దఱు కవలపిల్లలు పుట్టిరి. వారి తల్లిదండ్రులు నిరుపేదతాటచేత వారు తమబిడ్డల నమ్మఁజూపగా, నాకొమాళ్ళవద్ద నీడుజోడుగానుండి యాడుకొనుచు సేవచేయుచుండుట కక్కఱకువత్తు రనియెంచి, వారిద్దఱకూడఁగొని కన్నబిడ్డలవలె పెంచుచుంటిమి. స్వభావముచేత రూపములయందీషత్తును భేదములేనివారికి నామముల చేతమాత్ర మెందుకుభేదము కల్పింపవలెనని యెంచి, నా కొమాళ్ళ కిరుపురకును వసంతకులనియు సేవకులకిద్దఱకును లక్ష్మణులనియు నామ కరణములు చేసితిమి. అట్టువంటి ముద్దులమూటగట్టు కొమాళ్ళు గలు గుటవలన పట్టరాని గర్వముకలదయి యెప్పు వారిని తీసికొనిపోయి బంధువులకెల్లను జూపుదునాయని సంతోషముతో నాభార్య ప్రతి దినమును దేశమునకు వెళ్ళుదమురమ్మని నన్ను ప్రయాణములు చేయు నారంభించెను. అహోరాత్రములు చెవి నిల్లుకట్టుకొని పోరుచుండఁ గా నేనా మెపోరు పడలేక తుదకు విధిలేక యొప్పుకొని కష్టపడవలసిన యోగముండి యిష్టములేకయే యొకదినమున నోడనెక్కి సపరివార ముగా బయలుదేఱితిని. ఎటువంటివర్జ్యసమయమున నిల్లువిడిచితిమో కాని మేము లంకవిడిచి క్రోసెడు దూరము నుండు రాకముందే భ యంకరమయిన గాలివాన యారంభమయినది. అది యంతకంతకు ప్రబలి మహాభయానకమయినందున నావికులు నిరాశులయి తమ

ఓడను రక్షించుకొను మార్గము గానక ప్రతి నిమిషమును గాలి
దెబ్బకు పగిలిపోవ సిద్ధముగానున్న యోడలో మమ్మువదలిపెట్టి తమ
ప్రాణములను దక్కించుకొనుటకయి యోడయందు ప్రక్కలనుగట్టి
యున్న చిన్నపడవలలో నెక్కి పాఱిపోయిరి. నామట్టుకు నాకు చావన్న
నంతభయము లేకపోయినప్పటికిని దగ్గఱజేరి కంటికి నేలకును నేకధార
గా గోలుగోలున నేడ్చుచున్న భార్యను, భయ మెట్టువంటిదో యెఱుం
గకపోయినను తల్లియేడుపుచూచి వేడుకకో అనుకన్నకడుపు దహించు
కొని పోవునట్లు పెద్దపెట్టున రోదనము చేయుచున్న పిల్లలనుజూచి, వారి
నిమిత్తమయి నామనస్సు తామరాకులోని నీటివలె తల్లడిల్లసాగెను.
ఈప్రకారముగా కొంతసేపు వారిరక్షణోపాయమును వెదకుటకయి
దీర్ఘాలోచనలో మునిగియుండి కడకొక్క యుపాయము నాలోచించి
గాలివానలు పట్టునప్పుడు పనికివచ్చుటకయి పడవవాండ్రు నిలువ వేసి
కొన్న చాపకొయ్యలలో నొకదానికి చిన్నవసంతుడు నొక్కచివరను
చిన్నలక్ష్మణు నొక్కచివరనుగట్టి నడుమను నేను కట్టుకొంటిని. అప్పు
డు దుఃఖసముద్రములో మునిగియున్న నాభాగ్యముగూడ నేనుజేసి
నట్లే చేయుమని బోధింపగా నామెయును మిగిలియున్న చిన్నవాండ్ర
నిరువురను చెఱియొకచివరను మఱియొక చాపకొయ్యకుకట్టి తాను
మధ్యకట్టుకొనెను. కీడులోమేలు దైవమనుగ్రహించుట నాకప్పు డా
యుపాయమును తోపించినందున, అప్పుడే మృతినొందక నాకష్టకథ
లను మీవంటివారికి చెప్పుచుండుటకయి భూమిమీఁద నీలాగు
బ్రదికితిని. మేమిరువురమును ప్రాణాధికులమైన మాబిడ్డలమీఁ
కన్నులుపెట్టుకొని ప్రవాహవేగమునుబట్టి పడవ పోయినట్లు
నాథపురమునకేసి కొట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. ఇంతలో మబ్బు
పోయి కన్నులు మిఱుమిట్లుగొనునట్లుగా ఆకాశమధ్యమున

బింబము కనఁబడెను; అవలఁ కావరించియున్న చీఁకట్లన్నియు నిమిష
ములో మాయమాయెను; కొండపొడుగున లేచు తరంగములన్నియు
వణఁగి సముద్రము నిశ్చలముగా నుండెను; సముద్రమునంతనుఅల్ల
కల్లోలముగాఁజేసిన వాయువంతయు శాంతించెను. అప్పుడు మాకు
ముందు దూరమున రెండునావలు కనఁబడెను. ఆనావలు చేరువకు
రాకముందే—(గద్గదస్వరముతో) ఇఁక నేమియు నేను చెప్పజాలను.
దీనినిబట్టి దానిని మీరూహించుకొనుఁడు.

ధర్మ—ఓయి వృద్ధుఁడా! ఈప్రకారముగా కథను నడుమ
త్రెంపివేయక కడముట్ట చెప్పుము. మేము నిన్ను క్షమింపలేకపోయి
నను నీకథవిని జాలినైనను పొందుదుము.

వర్త—ఆనావలు దగ్గఱకు రాకముందే మేమున్నయోడ యొక
పర్వతమును గొట్టుకొని దారుణధ్వనితో ముక్కముక్కలుగా పగిలి
పోయెను. ఆయుశ్శేషముచేత మేము చాపకొయ్యల నంటిపట్టుకొని
నీళ్ళపయిన తేలి కొట్టుకొనిపోవుచుంటిమి. నేనునాప్రాణముతోపాటు
మఱియిద్దఱ ప్రాణములను గూడ కాపాడవలసినవాఁడ నగుటచేత,
నాభార్యకును తక్కినవారికిని నేనేమియు తోడుచూపలేకపోతిని. అం
దుచేత నాభార్య యిరువురపిల్లలతోను ప్రవాహవేగము ననుసరించి
మఱియొకవైపునకు కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అయినను వారుచూపు
మేరదూరములో నుండఁగా నే యెవ్వరో చిన్నపడవలోవచ్చి వారి
[illegible]ంచుకొని కొంతసేపటిలో దృష్టిపథమును దాటిపోయిరి. వారి
ను పడవలో నెక్కించుకొన్నవాండ్రు [illegible]మనాథపురమునుండి
[illegible]టకయి వచ్చిన పల్లెవాండ్రయి యుందురని నేనూహచేసి
[illegible], ఆతీసినవారెవరో తరువాత వారిగతి యేమైనదో యె
[illegible]ల ప్రయత్నముచేసినను నేటివఱకును నాకు తెలియనే

లేదు. హాదైవమా! వారెట్టి యాపదలపాలయి యెక్కడ కష్టపడు
చున్నారోగదా!

ధర్మ—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా! వారినిమిత్తమయి నీవు విచార
పడుచున్నావేకాని నీకు రాఁబోవుచున్నగతిని నీవు విచారించుకొన
కున్నావు. ఆటుతరువాత నేటివఱకు నేమి జరిగినదో వివరముగా
తెలుపుము.

వర్ధ—వారు సుఖముగాఁ పడవలో నెక్కించుకొఁబడఁగా కన్ను
లార చూఁచితిని గనుక, నాప్రియపుత్రునిని భృత్యునిని ఏలాగునయిన
బ్రతికించుకోవలెనని సముద్రతరంగములతో పోరాడుచుండుట తప్ప
నా కప్పుడు మఱియుచింత లేకపోయెను. ఈప్రకారముగా సముద్ర
ములోఁబడి ముందుకు వెనుకకు అలలీడ్చినట్లెల్ల పోవుచు తిరుగుడు
పడుచుండ, దైవికముగా నాసమయమున నాదారిని పోవుచున్న యోడ
పయి నున్నమనుష్యులు దూరముననుండి మమ్ముఁజూచి తమయధి
కారికి చెప్పఁగా నతఁడును సదయహృదయుఁడయి యోడను మా
దగ్గఱకు పట్టించి మమ్మం దెక్కించుకొనియెను. పడవవాండ్రందఱు
ను మునుపు నన్నెఱిఁగినవారగుటచేత సమస్తవిధముల నన్నాద
రించి సకలోపచారములను జేయుచు సుఖముగా మమ్ము మధ
పురమునకుఁ గొనిపోయి విడిచిపెట్టిరి. ఇల్లుచేరినతరువాత సం
మీఁది విరక్తిచేత నేనుమరలవివాహము చేసికొనక, క్రమ
దుఃఖమునంతను మఱచిపోయి ప్రాణములనన్నిటిని నాచిన
కొడుకనే పెట్టుకొని, ఒకవిధముగా కాలము గడుపుచుఁ
కొంతకాలము జరగఁగా నాబహిఃప్రాణమైనద్వితీయపుత్రు
నెనిమిదిసంవత్సరముల వయస్సు గలవాఁడయి తనతల్లి యేఁ
దని యొకనాఁడు నన్నడిగెను. నేనును కన్నీరు కాలువలుగట్ట నడచిన

సర్వవృత్తాంతమును పూసగ్రుచ్చిన ట్లతనికి వినిపించితిని, అదివిన్నది మొదలుకొని యతనిచిత్త మంతయు తల్లిని సోదరుని వెదకుటమీఁద పోయి, తనవలెనేయున్నను పోఁగొట్టుకొని విచారించుచున్న భృత్యుని తనకుతోడిచ్చి వారిని వెదుకఁ బంపుమని నన్ను ప్రతిదినమును పీడింపసాగెను. భార్యాపుత్రుల సమాచారము తెలిసికోవలె నని మనసులో నాకెంతో యపేక్ష గలిగి యుండియు వారినిమిత్తమయి యీయున్న యొక్కకుమారునినికూడ పంపివేసి యొక్కఁడను నుండ మనసొప్పక యిదిగో రేపుపంపెద నదిగో మాపుపంపెదనని యొక ట్టున సమ్మతింపక కొంతకాలము జరపితిని. ఆపిమ్మట దినదిన క్రమమున పుత్రునినిర్బంధ మెక్కువ కాఁగా, అతనిప్రార్థనను తీసి వెయ్యలేక తుదకెట్లో సమాధానపడి వెళ్ళి వేగిరము రా నను మతించితిని. నాకొమారుఁడును సేవకుఁడును నన్నువదలి వెళ్ళినతరువాత ప్రతినిమిషమును వారిరాకకయి యెదురుచూచుచు, నేఁడువచ్చెదరో రేపువచ్చెదరో యని స్వప్నావస్థయందుసహితము వారినే తలఁచు కొనుచు నెంతో కష్టముమీఁద రెండుసంవత్సరములవఱకును నోర్చు కొని యుండి, అప్పటికిని వచ్చుజాడ కానరానందున నికనింటకాలు నిలుపక మేరమీఱిన పుత్రస్నేహమున బయలుదేఱి రెండుసంవత్స లనుండి క్రమముగా మలయాళము, కన్నడము, కొంకణము, మాళవము, నేపాళము, బంగాళము మొదలయిన దేశ దకి యెం దెందును వారిని గానక, అచ్చటనుండి దక్షి ణనయి యుత్కలదేశముమీఁదుగా నాంధ్రదేశము ప్రవే దించుకయు వారిజాడ తెలియక విసిగి వేసరి వారియాశ వేసికొని యింటివంక మరలివచ్చుచు, మనుష్యసంచారము ..దేశములలో దేనిని వెదకకుండ విడిచిపెట్టిపోవబుద్ధిపుట్టక, చావున

కయిన నొప్పుగొని కడకీదేశము చొచ్చితిని. ఈదినముతో నిచట నాకథాశేష మైనది. నాకిప్పుడు మఱి యేమియు విచారము లేదు. గాని నాపుత్రకళత్రాదులు జీవముతో నున్నా రన్నశుభవార్త నా చెవిని బడిన సంపూర్ణసంతోషముతో నీదేహమును విడుతునుగదా యనిమాత్రము చింతపడు చున్నాను.

ధర్మ—రాజునకుసహిత మలంఘ్యమయిన మాదేశ రాజ శాసనమునకు విరుద్ధము కాకుండె నేని సంతోషపూర్వకముగా మే మీవఱకే నిన్ను క్షమించి విడిచిపెట్టి యుందుము. రాజశాసన మీ విషయములో నెంతో క్రూరముగా నున్నది; మేమేమి చేయుదుము? మేము చేసిననిబంధనలను మేమే తగవుమాలి యతిక్రమించుట మా గణ్యతకు తగినపని కాదని నీకును తెలియునుగదా? న్యాయమును బట్టి మాచట్టముల విధులప్రకారము నిన్నిప్పుడే చంపింపవలసినది మాకర్తవ్యకృత్యమయినను, ఏదియెట్లయినను విచారింపక నీకు మే మొక్కయుపకారమునుమాత్రము చేయ నిశ్చయించుకొన్నారము. నీయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి యేలాగున నైన నీసాయంకాలము లోగా ఈగ్రామములో నెవ్వరియొద్దనైన బనులుచేసిగాని యెవ్వరి నైన వేడికొనిగాని తెచ్చియపరాధము విధించినధనమును చెల్లింపుము. నీకీదినము గడువిచ్చినారము; పొమ్ము. ఆప్రకారముగాఁ జేయఁగలిగితి వేని నీవు బ్రదుకుదువు; లేదేని, ఈసాయంకాలముతో నీదేహము నీది కాదు.—(కారాగృహాధికారివంకఁదిరిగి) ఓ శ్వేత వాహనా! కావలితో నీ వీతనివెంటనుండి కోరినచోటికెల్లనుతీసికొని పొమ్ము.

శ్వేత—చిత్తం మహాప్రభూ!

ధర్మ—మే మిప్పు డంతఃపురమునకు విజయంచేసెదము. సాయంకాల మీతని తీసికొని మీరు మరల రండి.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

వర్ధమా—(తనలో) అయ్యో! కాని దేశములో దిక్కుమాలిన పక్షినయి చచ్చిపోవుచున్నానుగదా? ఇక్కడ నన్నెఱిఁగినవా రెవ్వ రున్నారు? ఒక్కవిదేశీయుని నమ్మి దండుగ చెల్లించుటకై యింత సొమ్ము దానరూపమునఁగాని ఋణరూపమునఁగాని మొగమెఱుఁగ నివాఁడెవ్వఁడిచ్చును? నన్నింతసేపు బ్రతుకనిచ్చిన నాకంత యధిక వేదన కలిగించుటయే కాని యుపకారము చేయుట కాదు.

(అని కారాగృహాధికారి వెంట నడిచెను.)

ద్వితీయరంగము—ఒక బహిరంగ ప్రదేశము.

[చిన్నవసంతకుఁడును చిన్నలక్ష్మణుఁడును, ధనమిత్రుఁ డనువర్తకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

ధన—ఆంధ్రదేశములో మనకిద్దఱకును గలిగినమైత్రినిబట్టి నీకొక్కహితోపదేశము చేయుచున్నాను. నీవు మధురాపురవాసుఁడ నని యెవ్వరితోను ననక, ఆంధ్రదేశస్థుఁడనని చెప్పకొమ్ము. నీవు పాండ్యమండలపువాఁడవని తెలిసినపక్షమున నీసొమ్మంతయు రాజు దండుగ పుచ్చుకొనును. గ్రహచారముచాలక యిక్కడకు వచ్చి నందునకయి యీదినముననే పాండ్యదేశవర్తకుఁ డొకఁడుపట్టుకోఁ బడి యున్నాఁడు. పాపము! అతఁడు తనప్రాణరక్షణార్థమయి తగి నంతధనము నిచ్చుకోలేకపోవుటచేత సూర్యాస్తమయములోపల రాజ శాసనమునుబట్టి రాజభటు లాతనిప్రాణములు తీసివేయుదురు. నీవు

నాదగ్గఱనుంచిన సొమ్మిదిగో పుచ్చుకొమ్ము. (అని యొకమూటను తీసి యిచ్చుచున్నాఁడు.)

చిన్నవసం—(పుచ్చుకొని) లక్ష్మణా! నీవీసొమ్ము తీసికొని పోయి నేను తిరిగివచ్చినదాఁక మనము దిగినసత్రమువద్దపదిలముగా కనిపెట్టి యుండుము. భోజనసమయములోపల నేనీపట్టణము నాలుగు మూలలును తిరిగి యిందలివిశేషములనుచూచి వచ్చెదను. నేనిప్పుడు మార్గాయాసముచేత బడలియున్నను, ఇక్కడివింతలను జూచువఱకును నాకు విశ్రాంతిపొంద పుట్టకున్నది.

చిన్నలక్ష్మ—నీమాటలనుబట్టి నిన్నెవ్వరో ఆనవాలుపట్టి నిన్నుపట్టుకొని చెరసాలలో పెడుతారు. నీకేల వెళ్ళు.

(అని నిష్క్రమించెను.)

చిన్నవసం—ధనమిత్రా! చిన్నప్పటినుండియు నాదగ్గఱ మిక్కిలి చనువగుటచేత సంకోచింపక హాస్యవచనములను పలికివీఁడు నన్నునవ్వించి నామనసులో విచారముగా నున్నప్పుడు వినోదము కలిగించుచుండును. నాతోకూడ నీవు కొంచెముసేపు తిరిగి పట్టణము చూపింపఁగలవా? మనమిద్దఱమును గలిసివెళ్ళి యీపూట మాబస లోనే భోజనము చేయుదము.

ధన—ఈపూటకు నన్ను క్షమించి వదలిపెట్టవలెను. ఈవఱకే నేనొకవర్తకునియింటికి భోజనమునకు వచ్చెదనని వాగ్దానముచేసి యున్నాను. నేనిప్పుడు వెంటనే వెళ్ళవలెను. నేను మధ్యాహ్నము మరల వచ్చి చీఁకటి పడువఱకును నీతోకూడ నుండి యీపట్టణము నందలి విచిత్రములనెల్లను నీకు చూపెదను.

చిన్నవసం—మంచిది. నీవు వెళ్ళుము. మాదేశస్థుని నెవ్వనినో పట్టుకొన్నారని విన్నప్పటినుండియు నామనసులో నేలాగునన్నో

యున్నది. ఇక్కడక్కడ కొంచెము తిరిగి యిప్పుడే నేనును వెళ్ళి యిల్లుచేరెదను.

ధన—నీమనసువచ్చినట్లు చేయుము. నేను పోయివచ్చెదను.
(అని వెళ్లుచున్నాఁడు.)

చిన్నవసం—(తనలో) అయ్యో! ఒకజలబిందువు మహాసము ద్రములోఁ బడిన మఱియొక జలబిందువును వెదకి పయికి తీసికొని వచ్చుటకయి పనిపూని యందు ప్రవేశించి యామహార్ణవములో తానుగూడ కనఁబడకయడఁగిపోయినట్లు, మందభాగ్యుడనైన నేనును తప్పిపోయినయున్నను తల్లిని వెదకుదునని బయలుదేఱి యిల్లు విడిచి వాకిలివిడిచి యీజనసంఘములోఁబడి కానిదేశములో పరిభ్ర మించుచున్నాఁడను.—అదుగో లక్ష్మణుఁడు వచ్చుచున్నాఁడు!

[పెద్దలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

లక్ష్మణా—అప్పుడే వచ్చినావేమి?

పెద్దలక్ష్మ—అప్పుడేనా? ఇప్పటికే నేనెంతో ఆలస్యంగా వచ్చినాను. దేవరవారు యింటికి వేగిరం వేంచేయకపోవడంచేత, యింటికాడ అన్నమూ కూరలూ చల్లారిపోయినవి. మీకీ వేళభోజనం మీఁద ధ్యానం లేనట్లున్నది. మీకేమి? మీస్థితి చూస్తే మీ రెక్కడనో దిట్టంగా విందారగించినట్టు తోస్తూవున్నది. మీ కోసం వుసూరుమని యింటికాడ పడి ఆకలితో మలమల మాడి మేము చస్తూవున్నాము.

చిన్నవసం—ఈప్రసంగ మింతటితో చాలించి యిప్పుడునీచేతి కిచ్చిన సొమ్మెక్కడ పెట్టివచ్చినావో ముందుగా నాతో చెప్పు.

పెద్దల—కూలివాడి కిమ్మని యిచ్చిననాలుగు డబ్బులూనా? నాకెందుకు? నేను వాడి కప్పుడే యిచ్చి పంపివేసినాను.

చిన్నవసం—నే నిప్పుడు మనసుకు నేమియు నుల్లాసముగా లేదు. నా కుందర నిక ముద్దులుగుడువక సొమ్మేమి చేసినావో నిజముగా చెప్పు. మన మామగారికి క్రొత్తవారము యుండఁగా, అంతసొమ్మెలాగున నౌకరిని నమ్మి యొప్పగించి వచ్చినావు?

పెద్దల—ఇప్పుడు నాతో పరియాచక మాడుతూవున్నారా యేమిటి? కావలిస్తే భోజనా లయినతరువాత నెమ్మదిగా కూర్చుండి కావలసినంత సేపు మీామనసువచ్చినట్టు హాస్యాలాడుకోవచ్చును. అమ్మగారు మిమ్మల్ని వేగిరం తీసుకరావలసిన దని నన్ను పంపించి నారు. మిమ్మల్ని వేగిరంతీసుకవెళ్ళపోతే, ఆమెగారు నాపనిపట్టి స్తారు. తరువాత మీాదోషం చేత నేను దెబ్బలు తినవలసివస్తుంది. వేగిరం రెండి.

చిన్నవసం—(కోపదృష్టితో) ఓరీ! లక్ష్మణా! ఇటురా భద్రము! హాస్యమునకు ఇది సమయము కాదు. ఈమాటలన్నియు నను యెచ్చమువచ్చినదాఁక దాచుకొని, ముందు గా నీ చేతికిచ్చిన ధన మేమయి నదో నాకు చెప్పు

పెద్దల—నా చేతి కా? నా చేతికి మీారు ధనం యెందుకిచ్చారు?

చిన్నవసం—ఓరీ తస్కరశ్రేష్ఠుడా! ఈలాగున దయచేసి కొంచెము సేపు నీ మర్కట చేష్టలు కట్టిపెట్టి నీమీాఁద పెట్టినపని యేమి చేసినావో చెప్పు.

పెద్దల—నామీాఁద పెట్టినపని మిమ్మల్ని భోజనానికి యింటికి తీసికొని వెళ్ళడమే. అమ్మగారున్ను ఆమె చెల్లెలున్ను మీాకోసం కని పెట్టుకొనివుంటారు. రండి వెళుదాము.

చిన్నవసం—నీ చేతికిచ్చిన వేయివరాలును సురక్షితముగా నెక్కడ దాచివచ్చినావో యీసారి నిజముగా చెప్పు. చెప్పనిపక్షమున,

నామనస్సులో నెమ్మదిలేనప్పు డీప్రకారముగా మేలమాడుచున్నం దుకు నీతలకాయ వగులఁగొట్టెదను.

పెద్దల—నావద్ద వేయివరాలు లేవుగాని దేవరవారు తల మీద వేసినవీ దేవిగారు బుజాలమీద వేసినవీ మొయ్యలేకుండా నెయ్యి దెబ్బలున్నవి. కావలిస్తే వాటినన్నిటినీ వడ్డీతోకూడా మీకు తీర్చ గలను.

చిన్నవసం—ఆ! అమ్మగారు బుజములమీద వేసినవా? నీ కెక్కడ నేయమ్మగారున్నారురా నిర్భాగ్యుడా!

పెద్దల—ఏయమ్మగారా! తమభార్యగారు. తమరువచ్చిం దాకా భోజనంచెయ్యకుండా కళవెట్టుకొనుండి తమరిని వెదకి తీసు కొనిరమ్మని నన్ను పంపించిన అమ్మగారు. ఇప్పుడు తెలిసిందా?

చిన్నవసం—నాకేమియు తెలియదు. నీ అమ్మగారిని గృహ మునుకూడ తగులఁబెట్టిరా. నాకిల్లునులేదు భార్యయునులేదు. కొంచె మైనను భయములేకుండ నన్నీలాగున మొగముమీదనే మొగతాళి చేయ మొదలుపెట్టినావా? నిన్నేమిచేసెదనో చూడు

(అని నెత్తిమీద కొట్టుచున్నాఁడు.)

పెద్దల—(చేయడ్డముపెట్టి) ఇదేమిటి? నన్ను నిష్కారణంగా కొడుతూవున్నారు? నన్నుపోనియ్యండి. (అని పారిపోవుచున్నాఁడు).

చిన్నవసం—(తనలో) ఈపాపాత్ముఁడేదో మహామోసము చేసి నాధన మపహరించి నాపని కాఁజేయుదలఁచినాఁడు. ఇది పంచ మహాపాతకుని పట్టణమని మున్నెప్పుడును వినుచుందును. అది యి ప్పుడు నిజమయినది. నిమిషములో కన్నులుగప్పి యింద్రజాలముచేసి వస్తువుల నపహరించువారును, క్షణములో మతులుమార్చి మోసము చేసి చూచినదాని నెల్ల మాయము చేయువారును, మాటలతో బయల

పందిళ్లువేసి యాఅచేతిలో స్వర్గము కనఁబఱచి ధనములాగువారును, ఈపట్టణమునిండ కుప్పతిప్పలుగా నున్నారట! ఇదియేసత్యమయ్యేనేని నేటితో నేను చెడిపోయినాను. నేటి కాలమునకు ధనమునకు తెక్కలు వచ్చి దానికిని నాకును ఋణము చెల్లిపోయి నావద్దనుండి అదియెగిరి పోయినది కాఁబోలును! నేనును చప్పున సత్రమువద్దకుపోయి వాఁడక్కడ నున్నాఁడేమో వెదకి పట్టుకొనెదను. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు)

ద్వితీయాంకము

ప్రథమరంగము — పెద్దనవారి గృహము

[సీతయు, సుభద్రయు, ప్రవేశించుచున్నారు]

సీత—సుభద్రా! ఇదేమి? నా ప్రాణేశ్వరుఁడున్ను రాలేదు; నా ప్రాణేశ్వరుని వేగిరం వెదకి తీసుకురమ్మని పంపిన భృత్యుఁడున్నూ జాడలేదు. ఇప్పుడు రెండుజాములు దాటిపోయింది.

సుభ—ఎవరైనా అతణ్ణి భోజనానికి పిలుచుకొనిపోయినా రేమో! అతడు యింటికి రాకుండానే మధ్యదారిలోనుంచే వెళ్ళివుండ వచ్చును. భోజనానికివచ్చే వేళ మించిపోయింది. ఇకమనం కనిపెట్టుకుని వుండనక్కర లేదు; భోజనంచేతాము లే. మగవాళ్ళుపరమస్వతంత్రులు; వాళ్ళేమిచేసినా మనమేమీ అనకూడదు.

సీత—మనకు లేని స్వాతంత్ర్యము మగవాళ్ళకుమాత్ర మెందు కుండవలెను? నేనెక్కడకయినా వెళ్ళి వక్కదినము వేళకు యింటికి రాకపోతే వారూరకుంటారేమో!

సుభ—మనవలె మగవాళ్ళు యింట్లోకూర్చుండవలసినవాళ్లు కారు. వాళ్ళు బయిటతిరిగి పనిచేసి కుటుంబపోషణానికయి శ్రమపట్ట

వూడ్చి కష్టపడి సంపాదించి తేవలసివున్నది. అందు చేతనే వారికి స్వేచ్ఛ అధికంగావున్నది. వారేమిచేసినా మనం తప్పుపట్టక వారికి లోబడివుండవలెను. సృష్టిలోవున్న సమస్తజంతువులున్నూ ఆడవి మొగవాటికి లోబడివుండడం సైజం.

సీత—రేపు నీకు పెళ్ళయి నీ మొగుడు వేళకు యింటికి రాక తిప్పలు పెడితే నీవప్పుడేమి చేస్తావు?

సుభ—అతడు యింటికి వచ్చేవరకూ శాంతంవహించి కని పెట్టుకుని వుంటాను.

సీత—యితరులవిషయంలో మాట లెన్నైనా చెప్పవచ్చును. స్వవిషయంలో మాత్రం చెప్పినట్లు నడుచుకోవడం బహుకష్టం. తన విషయంలో యెదటివాడు నేరంచేసినప్పుడు నీవు చెప్పిన శాంతమూ గింతమూ అవతలకు నడుస్తవి. నీకు నిజంగా మగడువచ్చి యీప్రకారంగా నిన్ను బాధపెట్టినప్పుడు నీవెంతశాంతం వహిస్తావో మేము చూడకపోముకే.

సుభ—నేను వివాహం చేసుకోకముందే మగడికి లోబడి వుండడం నేర్చుకుంటాను. నా శాంతం నీకు కనపర్చడాని కయినా నేను శీఘ్రంగా వివాహమాడుతాను—అడుగో లక్ష్మణుడు వస్తూ వున్నాడు. నీభర్తకూడా వెనుక వస్తూవుండి వుండవచ్చును.

[పెద్దలక్ష్మణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సీత—నీయజమానుడుగా రెంత దూరములో వున్నారు?

పెద్దల—నాయజమానుడు నాకు జానెడు దూరంలోవున్నాడు; ఆయనచేతులు మరీచేరువకు వచ్చినవి. రెండుచేతులూ దబదబ నాతలమీద పడ్డవి. ఇవిగో నాదౌడలుకూడా సాక్ష్యమిస్తూవున్నవి చూడు. (అని వంగి దౌడచూపుచున్నాడు)

సీత—నీగింవ్వాణము కట్టిపెట్టి తెనుగుతో చెప్పు. ఆయన నీతో మాట్లాడినాండా? నీవాయనమనస్సు కనిపెట్టినావా?

పెద్దా—ఆయనమన స్సంతా నాశిరస్సుమీద కనపడ్డది. ఆయనమన సేమో కాని చెప్పినమాట వక్కటినాకు తెలిసిందికాదు.

సుభ—నీకర్థం తెలియకుండా అత డంత అస్పష్టంగా మాట్లాడినాడా?

పెద్దా—కావలసినంత స్పష్టంగానే మాటలాడినాడు; నాతల మీద దెబ్బలు మరింత స్పష్టంగా కనపడ్డవి. ఆడినమాటలుమాత్రం నాకర్థం కాలేదు.

సీత—ఆయన యింటికి వస్తూవున్నారేమో చెప్పు. ఆలస్యంగా వస్తే భార్యకేమి యింకా కోపంవసుందని సందేహిస్తూవున్నా రని తోస్తుంది.

పెద్దల—ఏసందేహమూ లేదు. నీభర్తకు పిచ్చియెత్తింది.

సీత—ఓరనిర్భాగ్యుడా! పిచ్చియెత్తిందీ!

పెద్దా—పిచ్చికాకపోతే వెఱ్ఱి. యేదోవకటియెత్తింది. తప్పకుండా నీమొగుడికి మతిపోయింది. నేను యింటికి భోజనానికిరమ్మంటే నావెయివరహాలూ యేమిచేసినావంటాడు; నేను భోజనసమయమయ్యా అంటే, తాను నాసొమ్మంటాడు; అన్నం చల్లారిపోయిందంటే, నీచేతి కిచ్చినధనం తెమ్మంటాడు; అతనికి డబ్బుపిచ్చి యెత్తింది. అమ్మగారు కనిపెట్టుకొని వున్నారయ్యా అంటే, నేనే అమ్మగారినీ యెరగను నీఅమ్మగారిని తీసుకువెళ్ళి తగలబెట్టి రమ్మన్నాడు.

సుభ—ఎవ రన్నారు?

పెద్దల—యెవరా? నాయజమానుడున్నూ నీబావగారున్నూ

అయిన వసంతకుఁడుగారు, నేను యిల్లూయెరగను పెళ్ళాన్నీ యెరగను యేమీయెరగను పొమ్మన్నాఁడు. నేను నోటితో మీావర్తమానం తీసుకునివెళ్ళితలతో కావలసినన్ని దెబ్బలు మీాకు ప్రత్యుత్తరంతీసుకుని వచ్చినాను.

సీత—నిర్భాగ్యుడా! నీవు మళ్ళీవెళ్ళి నీయజమానుణ్ని యింటికి తీసుకుని రా.

పెద్దల—మళ్ళీవెళ్ళి మళ్ళీ దెబ్బలు తిని రావడానికా? యిఖ నేను వెళ్లను. యీసారి మరివకరిని పంపు.

సీత—మాటుమాటాడకుండా వెళ్ళు వెళ్ళకపోతే నీతల బద్దలుకొడతాను.

పెద్దల—యివేళ మీాయిద్దఱిమధ్యనూ నాతలకాస్తా పగిలి పోతుంది. పగలకుండా వుండడానకి దేవుడు నాకు యినపతలనయినా పెట్టినాడు కాడు.

సీత—ఆట్టేవాగక వెళ్ళిపో నీయజమానుణ్ని వేగిరం తీసుకురా.

పెద్దల—వెళ్ళితీసుకురమ్మని యిక్కడ నీవు తన్నుతావు; వెళ్ళి యీమాటలు చెపితే అతడు అక్కడ తన్నుతాడు. మీాయిద్దరి మధ్యనూ నాకు చావు వాఁసింది. యీమాటు నేను చావకుండా బ్రతికివస్తే నావంటిమీాఁద చర్మంవుండదు. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

సుభ—ఛీ! వూరుకో నీమొగంచూస్తే నీవు బొత్తిగా ధైర్యము లేనిదానివలె కనపడుతూవున్నావు.

సీత—నేను యింట్లో ఆయనకోసం కనిపెట్టుకొని వుండి మాడుతూవుండగా, మరి యెవత్తో ఆయనదాపున జేరి సంతోషిస్తూ వుంటే నే నెట్లా సహించి వూరుకోగలను? నామొగంకాంతి తరిగి

వాడబారినట్టు కనపడుతూవుంటే దాని కతఁడే కారణము. నా మొగం నిజంగా సౌందర్యం చెడి చిన్నపోయివుంటే; అతను మళ్ళీ వచ్చి వక్కసారి చల్లనిచూపు చూడడంతోటే నాసుఖం యధా ప్రకారంగా అవుతుంది.

సుభ—నీవు లేనిపోనిఅనుమానం వకటి మనసులో పెట్టుకొని వృధాగా ఖేదపడుతూ వున్నావు. నీఅనుమానం వదిలిపెట్టు.

సీత—మానాభిమానాలు లేనివాళ్ళు యిటువంటిసంగతులు లక్ష్యంచెయ్యక వూరకుండగలరుగాని నేనెలాగు వోర్చివుండగలను? నేనెఱుఁగుదును; ఆయనదృష్టి నిశ్చయముగా మరియెవ్వతెమీదనో పారింది. లేకుంటే, యింతసేపాయన యింటికి రాకుండా యెందుకు వుంటారు? నాకోసం చేయిస్తూవున్న చంద్రహారం యీదినం తీసుకు రాకుండా రానని నాతోచెప్పి వెళ్ళినారు. ఆయన నందుచేతనే యింటికి రాకుండావున్నా రనుకుందా మంటే, నేను వర్తమానం పంపించి నప్పుడు తనకు భార్యా అక్కర లేదని యెందుకు కోపపడుతారు? యిప్పుడు నాసౌందర్యం ఆయనకు హృదయరంజకముగా లేనందున, యీప్రకారంగా నేను దుఃఖిస్తానే ప్రాణం విడుస్తాను. (అని యేడ్చు చున్నది.)

సుభ—నీవంటి తెలివిమాలినవాళ్ళేమీ లేనిదే వట్టిజారత్వ శంక పెట్టుకొని తిన్నగా సుఖింపలేక తీరి కూర్చుండి యేదో మనో వ్యధ బెట్టుకొని కృశిస్తూవుంటారు. వాడు చెప్పినమాటలు నిజమో అబద్ధమో కనుక్కొని నీమొగుణ్ని వెంటఁబెట్టుకొని వస్తాను రా.

(అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు)

ద్వితీయరంగము—సత్రపువీధి

[చిన్నవసంతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చిన్నవసం—(తనలో) నేను లక్ష్మణుని చేతికిచ్చిన సొమ్ము జాగ్రత్తగా నున్నదనియు, వాఁడిప్పటి వఱకును సత్రమువద్దనే కనిపెట్టుకొనియుండి యిప్పుడే నాకోసరము మావాళ్లను వెదకఁబోయెనని సత్రాధికారి చెప్పుచున్నాఁడు. ఇతఁడు చెప్పిన మాటలను బట్టి చూడఁగా మొట్టమొదట నేను సొమ్మిచ్చి పంపినవఱకును లక్ష్మణుఁడు నాతో మాటాడనట్టే కనఁబడుచున్నది. అదుగో లక్ష్మణుఁడును వచ్చుచున్నాఁడు.

[చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

ఏమి? ఇప్పుడు నీ వెనుకటిధోరణి యేమయిన మారినదా? ఇంకను ఆలాగుననే యున్నావా? నీకు దెబ్బలు కావలసియున్న పక్షమున, నాతో మరల పరియాచకములాడుము. నీవు సత్రము యెఱుఁగవు కావా? నీ చేతికి నేను సొమ్మియ్యలేదు; నన్నింటికి భోజనమునకు పిలుచుకొని రమ్మని నిన్ను మీయమ్మగారు పంపినారు; నా యిల్లు మంగళవారపు పేటలో నున్నది. ఇంత మతిలేకుండ నాతో మాటాడుటకయి నీకేమయిన మతిభ్రమ కలిగినదా యేమి?

చిన్నల—నా వెనుకటిధోరణి యేమిటి? ఏ ప్రకారంగా మీతో నేనెప్పుడు మాటాడినాను?

చిన్నవసం—ఇంతకుముందే — ఇంకను గడియయినను కాలేదు.

చిన్నల—మీరు సొమ్మిచ్చి నన్ను సత్రమువద్దకు పంపినది మొదలుకొని మళ్లీ నేను మిమ్ము మొగమునైనా చూడలేదు.

చిన్నవసం—ఓరి దుర్మార్గుఁడా! నేను నీచేతికి సొమ్మేయియ్యలేదన్నావు; ఎవరో అమ్మగారనియు భోజనమనియు చెప్ప మొదలుపెట్టినావు. నాకు కోపము తెప్పించినందుకు ఫలము నీకనుభవమయినదా?

చిన్నల—మీకు యీలాగు పరమానందం యెత్తుకొన్నందుకు నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. ఈహాస్యాని కర్థమేమో నాకు తెలిసిందికాదు. దయచేసి విప్పిచెప్పండి.

చిన్నవసం—నన్నింకను మరల నెగతాళి చేయుచునేయున్నావా? మీదిమిక్కిలి నేనే నీతో హాస్యమాడుచున్నానని యెదురు నామీదనే నేరము వేసెదవా? అర్థమిదిగో విప్పి చెప్పెదను పట్టు.

(అని కొట్టుచున్నాఁడు.)

చిన్నల—దైవంతోడు. వూరుకోండి. మీహాస్యంఅంతకంతకు ముదురుపాకంలో పడుతూవున్నది. నేనేమి నేరంచేసినానని నన్ను మీరీప్రకారంగా కొట్టినారు?

చిన్నవసం—కొంచెము చనువిచ్చి నీతో నేనప్పుడప్పుడు వేళాకోళాములాడుచు వచ్చుచున్నానని నన్నులోకువచేసి సమయముగుర్తెఱుఁగకుండ నెక్కడచూచిననక్కడనే నాతో పరిహాసములకు మొదలుపెట్టి నన్ను బొత్తిగా తెలివితక్కువ వానిక్రింద కట్టివేసినావు. ఏపని చేసినను సమయమెఱిఁగి మఱిచేయవలెను. ప్రతికార్యమునకుయుక్తసమయమొకటి యుండును. ఆసమయమెఱుఁగక అసమయములో చేసినపని యేదియు రాణించదు, నీవిఁకముందు నాతో నెప్పుడయిన హాస్యమాడ తలఁచుకొన్నపక్షమున, నామనసు కనిపెట్టి మఱి హాస్యము చేయుము. లేకున్న నీనెత్తి వాచఁగొట్టి నీవు సమయజ్ఞత నేర్చుకొనునట్లు చేసెదను.

చిన్నల—ముందలాగే చేస్తునుగాని యిప్పుడు నన్నెందుకు కొట్టినారో చెప్పండి.

చిన్నవ—ఎందుకా? మొట్టమొదట సమయము తెలియకుండ హాస్యమాడి రెండవమా రిప్పుడు మరల పరియాచక మాడుచున్నందుకు—అదుగో దూరమునుండి మనలను చేసైగచేసి ఆపిలుచుచున్నవా రెవరు?

[సీతయు, సుభద్రయు ప్రవేశించు చున్నారు.]

సీత—ఓప్రాణనాయకా! ఇది యేమిపాపము! ఎన్నడూ చూడనివానివలె వింతపడి నా మొగముకేసి ఆలాగున బెదరి బెదరి చూస్తూవున్నావు! ఎవ్వరో మరివక పుణ్యాత్మురాలు నీకరుణాకటాక్షానికి పాత్రురాలయింది కాబోలును. నేనిప్పుడు సీతనూగాను నీభార్యానూగాను! నామాటలే నీచెవుల సంగీతంకంటెనూ మధురంగా వున్నవనీ, నాచూపులే అమృతప్రవాహమును వెదచల్లుతూ వున్నవనీ, నాహస్తస్పర్శయే మలయమారుతంకంటెనూ చల్లగా వున్నదనీ, నేను చేసినపాకమే అమృతోపమానంగా వుండి జిహ్వా లేచివచ్చుననీ, చెప్పినకాలం వెళ్ళిపోయింది. అటువంటిస్థితి అంతా మారిపోయి యింతలోకే నన్ను నీవే మరచిపోవడం యేలాగు తటస్థించినది? ఓప్రాణనాథా! నన్నువిడనాడి దుఃఖపెట్టబోకు. నామీది మునుపటిమోహ మంతా యేగంగలో కలిసింది? చేసుకొన్నయిల్లాలిని కాదని అన్యమోహనాంగిమీద నీవలపు నిలుపడానికి నీకేలాగు మనస్సు వచ్చినది! నేనే నిన్ను కాదని కొంచెం పయిజాడలో ప్రవేశించినట్టు నీచెవిని బడినపక్షమున నీమనస్సు కెంతనొప్పికలుగుతుంది? నీకు సమర్పణ చేసియున్నయీ దేహాన్ని కాను దేవుడిమరో్బధచేత పరపురుషసంపర్కానికి వక్కమాటు లోబరచినపక్షమున, నీవు నా

మొగంమీద వుమ్మివేసి, నన్ను కాలితోతన్ని, నావీపుచర్మం వలిచి వేయవా? భార్యవిషయంలో ద్రోహం తలవక నీవూ నిర్దోషివిగా వుండి నన్నూ దుఃఖాలపాలు చేయక రక్షింపుము.

చిన్నవసం—ఓసుందరీ! నీవింతసేపటినుండియు మాటాడు చున్నది నాతోనా? మఱియొకరితోనా? నీవెవరవూ నే నెఱుఁగను. ఈ కాంచీపురమునకు నేను క్రొత్తవాడను. నే నీగ్రామమునకు వచ్చి తిన్నగా జాముసేపయినను కాలేదు. నీప్రసంగమును వాలకమును నాకు వింతగా నున్నవి! ఇంతసేపును నీవు మాటాడినమాటలలో నొక్క ముక్కయినను నాకర్థము కాలేదు.

సుభ—బావా! వూరుకో సికిప్పుడీప్రపంచ మంతా మారి పోయినది! మాఅప్పగారిని యీవిధంగా బాధపెట్టడానికి నీ వెప్పుడు నేర్చుకొన్నావు? భోజనానికి నిన్నింటికి తీసుకురమ్మని యీమె లక్ష్మణుని నీవద్దకు పంపినది కాదా?

చిన్నవసం—లక్ష్మణునా?

చిన్నల—నన్నా?

సీత—అవును నిన్నే నీవు మళ్ళీవచ్చి నిన్నతఁడు కొట్టినాడనీ యిల్లు లేదన్నాడనీ భార్యలేదన్నాడనీ నాతో చెప్పినావు.

చిన్నవసం—ఈసుందరితో నీవు మాట్లాడినావా? మీ కప్పుడు జరిగినసంభాషణ యెందువిషయము?

చిన్నల— నేనా? నేనా? ఇప్పుడు తప్ప యిదివఱ కెన్న డున్నూ నేను యీబిడమొగ మయినా చూడలేదు.

చిన్నవ—ఓరి దుర్మార్గుఁడా! నీవబద్ధ మాడుచున్నావు. ఇందాఁక నంగడివీధిలో సరిగా నిప్పుడీమె చెప్పినమాటలే నీవు నాతో చెప్పినావు.

చిన్నల—నేను జన్మం యెత్తినతరువాత యెప్పుడున్నూ యీమెతో మాట్లాడలేదు.

చన్నవ—ఈబిడ కేమో దేవతావేశ ముండిననేగాని యీమె మనలను పేరులుపెట్టి యేలాగున పిలువఁగలిగినది?

సీత—యజమానుడున్నూ సేవకుడున్నూ ఏకమయి యేదో మాయవేషం పన్నుకొని ఆడదాన్ని నన్ను నిష్కారణంగా యేడిపించడం మీకున్యాయంకాదు. ఓప్రాణనాయకా! నీవు కల్పవృక్షము వంటివాడవు. నేను నీసమీపమున నాటిన మల్లికాలతవంటిదానను. నీమీద అల్లుకోవడానికి నాకువక్కతెకే క్రమమైనస్వతంత్రంవున్నది. నేను నిన్నుచుట్టుకొని వున్నప్పుడే నీకు శోభ యెక్కువగా వుంటుంది. కల్పవృక్షా న్నంటుకొని మరి యేతీగైనా పెరిగితే అది బదనికగాని మరివకటికాదు. అది వున్నచోటేవుండి క్రమక్రమముగా తా నాశ్రయించి వున్నదాన్నే నిస్సారంచేసి నాశనం చేస్తుంది. కాఁబట్టి అటువంటిది పుట్టడంతోటే మొదలంటా తీసివెయ్యవలెను.

చిన్నవ—ఈమె నాతోనే మాటాడుచున్నదా? ఈచెప్పేడిదంతయు నావిషయమేనా? నేనీమెను స్వప్నములో వివాహమాడినానా యేమిటి? లేక నేనిప్పుడు నిద్రపోవుచుండి యీమె చెప్పెడు మాటలు వినుచున్నానా? నన్నేభూత మావహించినదోకాని నా కన్నులను చెవులనుగూడ మోసము చేయుచున్నది! ప్రత్యక్షముగా జరుగుచున్న యీయింద్రజాల మేమో తెలిసికొనువఱకును నేనీమె మాటకు మాఱాడక లోఁబడి యూరకుండెదను.

సుభ—లక్ష్మణా! నీవువెళ్ళి వేగిరం వడ్డనచేసి యింటికాడ సిద్ధంగా వుండు మని చెప్పు.

చిన్నల—భూతభయం లేకుండా వుండడానికి నేను చిన్నప్పుడు

నేర్చుకున్నమంత్రం జపం చేసుకొంటాను. ఇది శప్పకుండా దయ్యాల దేశము. మేము దయ్యాలతోనూ, భూతాలతోనూ, పిశాచాల తోనూ, కామినీలతోనూ మాట్లాడుతూ వున్నాముగాని మనుష్యులతో మాటాడడం లేదు. మే మీరాక్షసులు చెప్పినట్లు వినకపోతే మమ్మల్ని పీడించి పీక్కుతింటవి.

సుభ—నీలో నీ వేనూ ప్రేలుకొంటూ నేను చెప్పినదానికి బదులు చెప్పవేమి? ఓమంగ? మొద్దా! శిలా! నిన్నే మాటాడు.

చిన్నల—వీళ్ళు మంత్రశక్తిచేత నన్నిదో మనివకజంతువుగా మార్చివేసినారు. స్వామీ! నేనిప్పుడు నీకు లక్ష్మణుబ్నిగానే కనుపడుతూవున్నానా?

చిన్నవసం—నీవు నీలాగున నేవున్నావు. నేనును నాలాగున నేయున్నా ననుకొని మెదను.

చిన్నల—మనమిద్దరమూ మనస్సులోనూ రూపములోనూ కూడా మారిపోయినాము స్వామీ!

చిన్నవసం—నీరూపము యథాప్రకారముగానే యున్నది.

చిన్నల—లేదు. వీళ్ళు నన్నిప్పుడు కోతిని చేసిఆడిస్తూవున్నారు.

చిన్నవసం—నీ వేజంతువుగానైనా మారితినపక్షమున నీవు గాడిదవుగా మారినావుగాని మరియొక జంతువుగా మారలేదు.

చిన్నల—అవును. వీళ్ళు నాచేత గడ్డితినిపించి నామీద యెక్కి సవారిచేస్తూవున్నారు. నేను గాడిద నేకాకపోతే వాళ్ళునన్ను యెరిగివున్నట్టే వాళ్ళను నేనున్ను యెరిగివుండును.

సీత—(చిన్నవసంతకుని చేయిపట్టుకొని) రండిరండి. యజమానుడున్నూ భృత్యుడున్నూ చేరి నన్ను వేళాకోళం చేస్తూవుంటే కంట్లో వేలుపెట్టుకొని యేడుస్తూ చూస్తూ వూరకుండడానికి నేను

పెట్టేదాన్ని కాను. భోజనానికి దయచెయ్యండి. (అని లాగుచున్నది) లక్ష్మణా! నీవు గుమ్మముకద్దవుండి నేనున్ను నాప్రాణనాథుఁడున్ను లోపల భోజనంచేస్తూవున్న కాలంలో యెవరినీ లోపలికి రానియ్యకు. నాభర్తగారికోసం యెవరైనావచ్చి నిన్ను తలుపుతియ్యమంటే, లోపల భోజనంచేస్తూవున్నారు తలుపు తియ్యడానికి వల్లకాదని చెప్పి పంపివెయ్యి. యెవరికయినా తలుపుతీస్తే నీతలకాయ బద్దలుకొడు తాను.

చిన్నల—వసంతకా! నేను గుమ్మంకాడ కావలివుండనా?

సీత—ఎవరినైనాలోపలికి రానిచ్చినావంటే తప్పకుండా నీ తల పగలకొడుతాను.

సుభ—వసంతకా! వేగిరం నడువు. ఇప్పటికే భోజనానికి చాలా ఆలస్యం అయింది. (అని యందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

తృతీయాంకము

ప్రథమరంగము—వసంతుని గృహము ముందు

[పెద్దవసంతకుఁడును, పెద్దలక్ష్మణుఁడును, విశ్వకర్మయును స్వర్ణకారుఁడును, కాంచనగుప్తుఁడను వర్తకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు]

పెద్దవసం—విశ్వకర్మా! నన్నిప్పుడువదిలిపెట్టవలెను. నేనింటికి ఆలస్యంగా వెళ్ళినప్పుడు నాభార్య మిక్కిలి కొటకొటలాడుచుండును. చంద్రహార మీపూట సిద్ధమగునేమోయని యింతసేపటి వఱకును మీయింట్లో నున్నాననియు, సాయంకాల మదిమెఱుఁగు పెట్టి తీసికొనివచ్చెదననియు నాభార్యతో చెప్పు—ఇక్కడ వీఁడొకఁడున్నాఁడు. వీఁడంగడివీధిలో నన్ను కలిసికొన్నాఁడఁట! నేను తన్ను

కొట్టినానట! తనచేతికేమో వేయివరాలనిచ్చినా నన్నానట!—ఓరి తార్కుబోతా ! నీ మాటలకర్ధమేమి ?

పెద్దల—మీరు మీమనసువచ్చినట్లు చెప్పండి. నే నెఱిగిందేమో నే నెఱుగుదును. నన్ను మీరు తప్పకుండా కొట్టినారు.

పెద్దవసం—నీవు గాడిదవుగా కనపడుచున్నావు.

పెద్దల—మీచేత దెబ్బలుతిని పూరుకోవడంవల్ల నే నాలాగే కనపడుతూవున్నాను. గాడిదనై తే నేను మిమ్మల్ని తన్నవలసినది; అట్లా చేసినట్లయితే మీరు జాగ్రతగా వుందురు.

పెద్దవసం—తలుపు వేసియున్నది. మనలను లోపలికి రానిమ్మని పిలువు.

పెద్దల—ఓమాలీ ! ఓదామోదారా ! ఓరామా ! ఎవరు లోపల ? తలుపు తియ్యండి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) యెవఁడురావాఁడు తెగ అరుస్తూ వున్నాఁడు? నీకేమి మతిపోయిందా యేమిటి? వెళ్ళిపో.

పెద్దల—తలుపువద్ద కావలివున్నవాడెవడో, మనప్రభువుగారు వీధిలో నిలుచున్నారు. వేగరం తలుపుతియ్యి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) అతడు యెక్కడనుంచివచ్చాడో మళ్ళీ అక్కడకే నడవమను. వెళ్ళకపోతే నిలుచోలేక అతనికాళ్ళే నొప్పులుపెడతవి.

పెద్దల—ఆలోపల మాట్లాడేవారెవరో తలుపుతియ్యండి.

చిన్నల—(లోపలినుండి) మంచిది. నీవుయెందుకు వచ్చినావో చెప్పితే నేను చెప్పవలసినమాట తరువాత చెపుతాను.

పెద్దవసం—ఎందుకా? భోజనమునకు; నే నీదినమున భోజనము చెయ్యలేదు.

చిన్నల — ఈదినము నీకిక్కడ భోజనందొరకదు. మరి వక రోజురా.

పెద్దవసం — నీవెవఁడవు? నాయింటికి నన్ను రానీకున్నావు ?

చిన్నల — ఈ వేళకు నేను కావలికాచేవాణ్ని నాపేరు లక్ష్మణుఁడు.

పెద్దల — ఓరిదొంగా ! నాపనిమాత్రమేకాకుండా నాపేరు కూడా దొంగలించినావు! యీవేళకు లక్ష్మణుఁడవైతే మఱికొంత సేపటికి నీవు గాడిదవుకూడా అవుతావు.

సుభ — (లోపలినుండి) లక్ష్మణా! గుమ్మముదగ్గిర ఆఅల్లరేమిటి? కేకలు వేసేవారిని పంపివెయ్యి.

పెద్దవసం — ఎవఁడురా? ఎంతపిలిచినను తలుపుతీయకున్నాఁడు

చిన్నల — (లోపలినుండి) ఎంతచెప్పినా పోకుండా గుమ్మం కాడ కేకలువేసేవా రెవఁడురా?

పెద్దవసం — నేను వసంతకుఁడను. తలుపుతీయుము.

చిన్నల — (లోపలినుండి) వసంతకుఁడు సీతతో లోపల భోజనము చేయుచున్నాఁడు. నేను తలుపుతియ్యను వెళ్ళిపో.

పెద్దవసం — (తనలో) వసంతకుఁడు సీతతో లోపల భోజనము చేయుచున్నాఁడేమి! నాభార్యతో లోపల మఱియెవ్వఁడో యున్నాఁడు! (బిగ్గరగా) లక్ష్మణా! గునపము తీసికొనిరా.

పెద్దల — తలుపు బద్దలయ్యేటట్టుగా గట్టిగా గుద్దండి.

పెద్దల — కాదుకాదు గునపము తీసికొనిరా తలుపు బద్దలుకొట్టి లోపలికి వెళ్లుదము.

చిన్నల — (లోపలినుండి) ఏది తలుపు బద్దలుకొట్టు. నేను తలుపు బద్దలుకొట్టినవాడితల బద్దలుకొడుతాను.

కాంచ—శాంతము వహించుము. అటువంటిపని యెన్నడును చేయఁబోకుము. అట్లు చేయుటచేత నీవేరవ్వపడి యింతవఱకును నీభార్య విషయమయి మంచియభిప్రాయముగలజనులకందఱికినిసందేహము కలిగించినవాఁడ వగుదువు. నీవేమియు అనుమానపడఁబోకుము. నీభార్య మిక్కిలి బుద్ధిమంతురాలనియు, గుణవంతురాలనియు, మహా పతివ్రత యనియు, చిరకాలానుభవమువలన నీకు తెలిసియేయున్నది. ఇప్పుడు తలుపు తీయకపోవుటకును కారణమేమో ఆవల నీకామె మెల్లగా విన్నపము చేయును. నామాట విని శాంత మవలంబించు మనమందరమును గలిసి యీపూట ప్రభావతిగారియింట భోజనము చేయుదము రండి. సాయంకాలము నీ వొంటరిగావచ్చి తలుపుతీయ నందుకు కారణమడిగి తెలిసికొందువుగాని లే. ఇప్పుడు నీవు బలవంతముగా తలుపు బద్దలుకొట్టి లోపలికి వెళ్ళినపక్షమున జనులు దాని కనేకార్థములు చేయుదురు; అందుచేత నీవు పోయినతరువాతకూడ అపకీర్తి శాశ్వతముగా నుండిపోవును.

పెద్దవసం—నీవింతగా చెప్పుచున్నావుగనుక నీమాట విని మరలెదను. ప్రభావతి మిక్కిలి యోగ్యురాలు; బహు చమత్కారముగా సంభాషించును; భోజనమునకు వెళ్ళినవారిని మిక్కిలిఆదరణ చేయును. అపును మన మక్కడకు భోజనమునకు వెళ్ళుదము.— విశ్వకర్మా! ఈనాటికి చంద్రహారము సిద్ధమయి యుండవచ్చును; నీ వింటికివెళ్ళి వేగిరము నావద్దకు తీసికొనిరా. నాభార్య యీప్రకారముగాన న్నవమానపరిచినదిగనుక దానిని వంచనచేయుటకయి యీచంద్రహారమును ఊరకేనైనను ప్రభావతికిచ్చెదను. వేగిరము వెళ్లు.

విశ్వ—నాలుగు గడియలలోపల చంద్రహారమును తీసికొని వచ్చి మిమ్ము కలిసికొనెదను.

పెద్దవసం—అలాగున చేయుము. నన్నీ ప్రకారముగా పరిభ వించినందుకు ధననష్టమున కయిన నొప్పుకొనియెదను.

(అందఱును వెళ్లుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము గృహ సుమందలి వీధిసావడి.

[సుభద్రయు చిన్నవసంతకుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుభ—వసంతకా! నీవీప్రకారముగా పెనిమిటి కుండవల సిన ధర్మమును మఱచిపోవచ్చునా? నాఅప్పగారిని ధనం నిమిత్తమే పెండ్లాడిన పక్షమున, ఆధనమునిమిత్తమయినా తిన్నగాచూడు. నీ ప్రేమ మరివకచోట వున్నపక్షమున, ఆపని దొంగతనంగా చెయ్యి. నీలోపల వున్నఅభిప్రాయం పయికి తెలియనియ్యక మనసులో నయి నా దాచుకో. చల్లని చూపుచూచి, తియ్యగా మాట్లాడి, నీకృత్రి మము కనపడకుండా నైనా వుంచు. నీ మనసులో యేదోషంవున్నా పయికయినా వేషం బాగావెయ్యి. చాటున నీయిష్టంవచ్చినట్లుచేసి నా అది పయికి కనపర్చవలసిన అవసరం యేమున్నది? లోపల ద్రో హం చెయ్యడమేకాకుండా పయికికూడా అప్రియంగా మాట్లాడుతూ వుంటే, నీవు రెండుదోషాలు చేసినవాడవవుతావు. దుశ్చేష్టలుపరుష వాక్యములవల్ల రెట్టింపుగా బాధపెడతవి. అయ్యో! మా అప్పస్థితి చూస్తే నాకెంతో విచారంగా వున్నది! ఆడవాళ్ళముగనుక మేము యేమాటచెపితే ఆమాటలే నమ్ముతాము; మమ్మల్ని మాటలచేత నైనా సంతోషపెట్టి నిజంగా మామీద ప్రేమవున్నట్టయినా నటించ రాదా? ఎలాగయినా లోపలికివచ్చి మాఅప్పగారికి ధైర్యంచెప్పి

సోదార్చి భార్యవని పిలువు. నీ మంచిమాటలవల్ల ఒకరిదుఃఖం పో గొట్టఁగలిగినప్పుడు మనసులో లేనిది కొంచెంచెప్పడం పాపంకాదు.

చిన్నవసం—ఓ ప్రియురాలా! నా పేరు నీవెఱింగినను నీపేరు నే నెఱుఁగను గనుక నిన్నాలాగున పిలిచినందుకు క్షమించు. మాయ లును వేషములు నుపదేశించుటకు నీవు మహోపాధ్యాయురాలవుగాఁ గనఁబడుచున్నావు! మనసులో నొకటి యుంచుకొని పయికొకటి మాటాడుమని నాకు నేర్పుచున్నావా? సత్యమునే పలుకుట కల వాటుపడిన నా నిర్మలమయిన మనస్సును సత్యమునుండి మళ్లించుట కయి యేలవృథా శ్రమపడియెదవు? నీవు దేవుఁడయి నామనస్సును క్రొ_త్తగా సృష్టించఁగలశ_క్తి నీకు వచ్చినట్టయితే, అప్పుడు నా మతి మాఱునేమో గాని యిప్పుడు న్యాయమార్గమునుండి ఆవగింజంతయు మళ్ళదు. ఇప్పుడు నేనున్నప్రకారముగా నీ యప్పగారెంత కన్నీల వెంబడిని నీకు గార్చినను నాభార్యా కాదనియు, ఆమెను నే నెప్పు డును వివాహము చేసికోలేదనియు నేను దృఢముగా నెఱుఁగుదును. నా ప్రియురాలా! నీ యప్పగారి కన్నీటిసముద్రములో నన్ను ముంచి వేయుటకు ప్రయత్నింపకు. నీ వొకవేళ నిన్ను వరించుమని కోరిన యెడల నే నొప్పుకొందును. నీ ముంగురులను ఉరిత్రాళ్ళతో నన్ను కట్టివేయుము, నే నిప్పుడు నిన్ను భార్యగా పరిగ్రహించి నీకుబద్ధుఁడ నయి యుండెదను.

సుభ—నీకు పిచ్చియె_త్తిందాయేమిటి? ఆలాగున మాట్లా డుతూ వున్నావు!

చిన్నవసం—నాకు పిచ్చియె_త్తలేదుగాని కొంతవఱకు మతి భ్రమించినది. ఎందుచేతనో మాత్రము నేను చెప్పలేను.

సుభ—ఆమతిభ్రమ నీదృష్టిదోషంవల్లనే సంభవించినది.

చిన్నవసం—అదృష్టిదోషము నీ చేరువనుండి సూర్యకాంతి వలె మిఱుమిట్లుగొలుపునీరూపమును జూచుటవలన నేసంభవించినది.

సుభ—నీవు నాకేసిచూడక యెవరికేసిచూడవలెనో వారి కేసి చూడు. నీదృష్టిదోషం నిమిషంలో పోతుంది.

చిన్నవసం—ప్రియురాలా! చీకటివంక చూచుటకంటె కన్నులు మూసికొనుట యుత్తమము.

సుభ—'ప్రియురాలా!' అని నన్నెందుకు పిలుస్తావు? ఆ పేరుతో నా అప్పగారిని పిలువు.

చిన్నవసం—నీఅప్ప కేవలము సోదరియే.

సుభ—నాకు సోదరియే.

చిన్నవసం—కాదు నాకును. నీవే నాకు ప్రియురాలవు. నీవే నా ప్రాణమునకు ప్రాణమవు.

సుభ—ఇదంతా నాసోదరివిషయంలో వుండవలెను. ఇది వలకు లేకపోయినా అలావుండవలెను.

చిన్నవసం—నాప్రియురాలా! నీవే నాప్రియురాలవని చెప్పుం. నేను నీవాఁడను; నాప్రేమ నీమీఁదనున్నది. నా జీవితకాలమును నీతోఁ గడపెదను. ఇంకను నీకును వివాహము కాలేదు. నాకును వివాహము కాలేదు. నన్ను పాణిగ్రహణము చేసికొమ్ము.

సుభ—ఈపాటి యీమాటలుచాలించు. మాఅప్పనునీవద్దకు తీసుకవస్తాను. ఆమెతో మంచిమాటలాడి ఆమెనుసమాధానపఱుచు.

(అని వెళ్ళుచున్నది)

[లోపలినుండి చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

చిన్నవసం—అదేమిలక్ష్మణా! అంత వేగముగా పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నావు!

చిన్నలక్ష్మ—మీరు నన్నెరుగుదురా? నేను లక్ష్మణున్నే,
నా? నేను మీ సేవకుణ్నేనా? నేను నేనేనా?

చిన్నవసం—నీవులక్ష్మణుఁడవే. నీవు నా సేవకుఁడవే. నీవునీవే.

చిన్నల—నేనుగాడిదను; నేనుఆడదానిదాసుణ్ని నేనునేనుకాను.

చిన్నవసం—ఆడుదాని దాసుఁడ వెట్లయినావు? నీవు నీవు కాకపోవుటయేమి?

చిన్నల—దేముడితోడు. నేను నేనుకాను. నేనొక స్త్రీ వాణ్ని—ఎవత్తో నామీద పడుతుంది; నాదగ్గరకు వస్తుంది; నన్ను తనవాణ్నంటుంది.

చిన్నవసం—నీ వేలాగున తనవాఁడవన్నది ?

చిన్నల—నన్ను మృగంక్రింద కట్టివేసి నన్ను తనవాణ్నిగా చేసుకొన్నది. నేను పశువునని నాఅభిప్రాయంకాదు; అదిశుద్ధపశువు గనుక దానికి మొగుణ్నయితే నేను పశువును కాకపోతానా?

చిన్నవసం—అది యెటువంటిది?

చిన్నల—బహు పెద్దమనిషి. పగలుచూస్తే రాత్రి కలలోకి వస్తుంది, అది కట్టుకున్న బట్టలు బండెడు కర్రలుపెట్టి తగలబెట్టినా తగులడవు. దాని వంటినున్న చమురుతో యీవూరంతా అయిదు రోజులు దీపాలు వెలిగించుకోవచ్చును.

చిన్నవసం—అది బహు యోగ్యురాలా?

చిన్నల—పెద్దమనిషిఅంటే నాఅభిప్రాయం అది కాదు. అది పొడుగెంతో వెడల్పు అంతేవున్నది. అది భూదేవివలె గుండ్రంగా వున్నది. దాని పేరు గౌరట!

చిన్నవసం—అదియే భూదేవి యయిన పక్షమున పర్వతము లెక్కడనున్నవి ?

చిన్నల—పిరుదులే పెద్దపర్వతాలు.

చిన్నవసం—మరి సముద్రములేవి ?

చిన్నల—కళ్ళూ చెవులూ మహాసముద్రాలు.

చిన్నవసం—నదులేవి ?

చిన్నల—రోమకూపాలలోనుంచి వచ్చేచెమట వెయ్యినదుల పెట్టుగా వున్నది.

చిన్నవసం—అడవులేవి ?

చిన్నల—తలంతా యీతరుప్పలాగువుండి మహారణ్యంగా కనపడుతుంది. ఆగ్రామదేవత, అనూకాలమ్మ, ఆరాక్షసి నన్ను తన మొగుడంటుంది; నాపేరుపెట్టి పిలుస్తుంది; నన్ను కౌగలించుకోవచ్చే టప్పటికిభూతమని జడిసి తప్పించుకొని పారిపోయివచ్చి యివతలఁబడి ప్రాణాలు దక్కించుకున్నాను.

చిన్నవసం—ఇఁక మన మిక్కడ నుండఁగూడదు. తత్క్షణము వెళ్ళి యెంత కేవునకయినను సరే యొకబండిని కుదుర్చుకొనిరా. మన కెంత చచ్చుటెడ్లబండి దొరకినను, ఈరాత్రి మన మీగ్రామములో నిద్రచేయఁగూడను. నీవు మరల వచ్చినదాఁక నేనంగడివీధిలోతిరుగు చుండెదను. వేగిరమువచ్చి నన్ను కలిసికో. ఈ గ్రామములోని వా రందఱును మనల నెఱిఁగియు మన మొక్కరినిఎఱుఁగకయున్నప్పుడు మన మతిశీఘ్రముగా మూటయుముల్లెయుకట్టుకొని లేచిపోవలసినదే.

చిన్నల—పెళ్ళామనని నన్నుపట్టుకొన్న బ్రహ్మరాక్షసి చేతులోనుంచి తప్పించుకోవడం గలిగితే పెద్దపులినోట్లోనుంచి తప్పించుకొన్న లేడిలాగు పరుగెత్తుతాను. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు.)

చిన్నవసం—(తనలో) ఈపట్టణములోదయ్యాలపోతులుతప్ప మఱి యెవ్వరును కాపుర ముండరు. కాఁబట్టి యీయూరు విడిచి నే

నెంత వేగిరము వెళ్ళిన నంతమంచిది. నన్ను మగఁడని పిలిచిన దాని పేరు దలఁచుకొన్న నా దేహము కంప మెత్తుచున్నది. అయినను సౌదర్యరాశి యైనయా మెచెల్లెలుమాత్రము తన మృదుమధుర వాక్యములచేతను విలాసముచేతను హావభావాదులచేతను నామన స్సును తనవశము చేసికొన్నది.

[చంద్రహారముతో విశ్వకర్మ ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

విశ్వ—వసంతకా!

చిన్నవ—అవును నా పేరు వసంతకుఁడే.

విశ్వ—ఆసంగతి నాకు బాగా తెలుసును. ఇదుగో మీరు తెమ్మన్న చంద్రహారము. మెఱుగుపెట్టడం వేగిరం కాకపోవడంచేత యింతసే పాలస్య మయింది.

చిన్నవ—నీయిష్ట మేమి? నేనిది యేమి చెయ్యను?

విశ్వ—మీకోసం చేసినాను మీయిష్టం వచ్చినట్టు చేసు కోండి.

చిన్నవ—నాకోసరమే చేసినావా? నే నెప్పుడును చేయుమన లేదే.

విశ్వ—ఒకమాటు కాదు; రెండుమాట్లు కాదు; యిరవై మాట్లు చెప్పినారు. ఇది మీయింటికి వేగిరం పట్టుకొనివెళ్ళి మీ భార్యను సంతోషపెట్టండి. నేను సాయంకాలం భోజనంవేళకు మీ యింటికి వచ్చి దీనిసొమ్ము పట్టుకువెళుతాను.

చిన్నవ—కొంచెము సేపుండి సొమ్మిప్పుడే పుచ్చుకో లేక పోయినపక్షమున నీకు చంద్రహారమును నేనుచుకూడ మరల కన బడము.

విశ్వ—(చిఱునవ్వు నవ్వి) నాసొమ్మెక్కడికీ పోదు. మీరు మహాచిత్రమయినమనుష్యులు. నేనిప్పుడు వెళ్ళిపోతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

చిన్నవ—(తనలో) నా కీమాయయేమో తెలియకుండ నున్నది. ఇంత మంచిచంద్రహారము నూరక యిచ్చెదనన్నప్పు డెంత తెలివితక్కువవాఁడును తన కక్కఱలే దనఁడు. ఈప్రకారముగా వీధులలో బంగారుగొలుసులు దొరకుచున్నప్పుడు, ఇక్కడ నెవ్వరును కష్టపడనక్కఱలేదు. నేనంగడివీధికి వెళ్ళిలక్ష్మణునికొఱకయియెదురు చూచుచుండెదను. వాఁడు బండి కుదుర్చుకొని వచ్చినపక్షమున, అక్కడనుండియే వెళ్ళిపోయెదను. (అని వెళ్లుచున్నాఁడు.

చ తు ర్థాం క ము.

ప్రథమరంగము—పురవీధి.

[ఒకవర్తకుఁడును, విశ్వకర్మయు, ఒకరాజపురుషుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వర్త—నేను నీకు సొమ్ము బదులిచ్చి సంవత్సరము దాటి పోయినది. అప్పటినుండియు నేను నిన్నేమియు సొమ్మునిమిత్తమయి తొందరపెట్టలేదు. నేనిప్పు డకస్మాత్తుగా హస్తినాపురమునకు వెళ్ళవలసినపని తటస్థించి యవశ్యముగా సొమ్ము కావలసివచ్చినదిగాని లేనిపక్షమున నేనిప్పుడురహితము సొమ్మునిమిత్తము నిన్నింత నిర్బంధపెట్టకయేపోదును. కాఁబట్టి వెంటనే సొమ్మిచ్చివేయుము. లేనిపక్షమున, ఈరాజపురుషుఁ డిప్పుడు నిన్నుపట్టుకొని ధర్మస్థానమునకు తీసికొని వెళ్లును.

విశ్వ—నేను నీకు బాకీవున్నంతసొమ్ము నాకు వసంతకుఁడు యివ్వవలసివున్నది. నిన్ను కలుసుకోవడానికి ఒకగడియయుండే నే నతనికి చంద్రహారం యిచ్చినాను. అయిదుగంటలవేళ నాకతఁడు సొమ్ము యిచ్చివేస్తాడు. నన్ననుగ్రహించి ఒక్కపర్యాయము నీవతని యింటిదాకా నాతోకూడా వస్తే నీసొమ్ము నీకిచ్చివేసి నాపత్రం నేను పుచ్చుకుంటాను.

[పెద్దవసంతకుఁడును, పెద్దలక్ష్మణుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

రాజపుత—మీ రాయనయింటికి వెళ్ళవలసినశ్రమ తప్పిపోయింది. అడుగో వసంతకుఁడే యిలాగు వస్తూవున్నాఁడు.

పెద్దవ—నేను కంసాలియింటికి వెళ్లెదను; ఈలోపుగా నీవంగడికివెళ్ళి పేకబెత్తమొకటికొని తీసికొనిరా. నన్ను మధ్యాహ్నము లోపలికి రాకుండ తలుపు వేయించినందుకయి నీయజమానురాలిని, తలుపు తీయనందునకయి పరివారమును, శిక్షింపవలెను. అడుగో విశ్వకర్మ వచ్చుచున్నాఁడు. నీవు వేగిరము వెళ్ళి బెత్తము కొని యింటికి పట్టుకొనిరా.

పెద్దల—ఒక్కబెత్తము కాదు; మీకు కావలిస్తే వెయ్యి బెత్తాలుకొని తీసుకువస్తాను.　　　(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

పెద్దవ—నిన్ను నమ్ముకొన్నవాఁడు చక్కఁగా నే బాగుపడును. నేను నీకొఱకును చంద్రహారముకొఱకును నీమాటను నమ్ముకొని యెంతోసేపు కాచుకొనియున్నాను. ఎంతసేపు కనిపెట్టుకొనియున్నను నీజాడగాని చంద్రహారముజాడగాని కనపడలేదు. చంద్రహారము వేగిర మిచ్చినపక్షమున నీతో పని యుండదని మొగము చాటువేసినావా యేమి?

విశ్వ—మీహాస్య మిప్పుడు మానివెయ్యండి. బంగారం యెంతయెత్తో యేవన్నో, కూలి యెంతో, అంతా పద్దువ్రాసి యిదుగో తెచ్చినాను. మీరు యివ్వవలసినమొత్త మంతా నేనీయన కివ్వవలసినదానికంటె మూడురూపాయలు యెక్కవగా వుంటుంది. ఈయన దూర దేశము వెళ్ళవలసి యీసొమ్ముకోస మేనిలిచివున్నాడు. వేగిరం సొమ్మిచ్చి మమ్మల్ని పంపివెయ్యండి.

పెద్దవ—ఇప్పుడు నేను సొమ్మక్కడకు తీసికొని రాలేదు; అంతేకాక నాకు గ్రామములోకొంచెముపని యున్నది. నీవీయునను మాయింటికి తీసికొని వెళ్ళి, చంద్రహారము నాభార్యచేతికిచ్చి నే నిమ్మన్నానని సొమ్మడిగి పుచ్చుకో. ఒక వేళ నేనును మీరక్కడ నుండఁగానే రావచ్చును.

విశ్వ—అలాగయితే చంద్రహారము మీరే తీసుకు వస్తారా?

పెద్దవ—నేను తీసికొని వెళ్ళను. ఒక వేళ నేను వేగిరం రాక పోదునేమో నీవే తీసుకొని వెళ్ళు.

విశ్వ—మంచిది నేనే తీసికొని వెళుతాను. చంద్రహారం యిప్పుడు మీదగ్గిర వున్నదా?

పెద్దవ—నాదగ్గఱ లేకపోయిన నీదగ్గఱ నున్నది. ఇప్పుడునీవద్ద లేనిపక్షమున సొమ్ము లేకుండ నీవు మరల వచ్చినదారిని వెళ్ళవలసి వచ్చును.

విశ్వ—దయచేసి చంద్రహారం వేగిరం యివ్వండి. ఈయన సిద్ధంగా ప్రయాణం కట్టుకొనివచ్చినాఁడు. ఆలస్యంచేస్తేముహూర్తం మించిపోతుంది. వేగిరం పంపించనందుకుయీయననన్నుదూషిస్తారు.

పెద్దవ—సరి! సరి! వ్యవహారము చక్కఁగానే కుదిరినది. అన్నప్రకారముగా చంద్రహారము నీవు తీసికొనిరానందునకయి నేను

కూకలు వేసిపోదు నని తప్పించుకొనుటకై నీవీపన్నుగడ పన్నినావు. నీవు ముందుగానే యుఅచుట కారంభించనియెడల, వేళకు తీసుకొని రానందునకు నేను నిన్ను తిట్టుదు ననుకొన్నావా?

వర్త—కాలము వ్యర్థముగాపోవుచున్నది. శీఘ్రముగా నన్ను పంపివేయవలెను.

విశ్వ—ఆయన నన్నేలాగుతొందర పెడుతున్నారో విన్నారా? చంద్రహారము—

పెద్దవ—కంఠశోష యెందుకు? నాభార్యచేతి కిచ్చి సొమ్ము పుచ్చుకో.

విశ్వ—రండిరండి. ఇంతకుమునుపే మీచేతికి చంద్రహార మిచ్చినానుగదా? ఆచంద్రహారమయినా లేకపోతే మఱివకవస్తువు యేదైనా ఆనవాలిచ్చి పంపండి.

పెద్దవ—ఛీ పో. నీవు నరకు మతివిస్తారము చేయుచున్నావు. చంద్రహార మెక్కడ నున్నది! ఏదీ నన్ను చూడనిమ్ము.

విశ్వ—నాకవతల కావలసినంతిపనివున్నది. యీప్రకారంగా మీతో పరాచకము లాడుతూ కూర్చోవడానికి నాకు తీరుబడిలేదు. నాకు మీరు సరియైనప్రత్యుత్తరం యిస్తారా యివ్వరా? లేకపోతే మిమ్మల్ని యీరాజపురుషుడికి వప్పగిస్తాను.

పెద్దవ—నీకు నేను ప్రత్యుత్తర మియ్యవలెనుగా! ఏమని ప్రత్యుత్తర మిమ్మన్నావు?

విశ్వ—చంద్రహారంనిమిత్త మీరు నాకివ్వవలసినసొమ్మిచ్చి వెయ్యండి.

పెద్దవ— నీవు చంద్రహారమిచ్చినదాంక నీకు నేనుసొమ్మియ్య నక్కఱలేదు.

విశ్వ—గడియ సేపటిక్రింద మీకిచ్చి వేసినాను.

పెద్దవ—నీవు నాకియ్యలేదు; నీ వామాటయే మరల మరల ననుచుండుటవలన నా గౌరవమునకు లోపము తెచ్చుచున్నావు.

విశ్వ—లేదనడంవల్ల నాపరపతికే మీరు భంగం కలిగిస్తూ వున్నారు. మీమాట నిజమనితోస్తే నా కెక్కడయినా పరపతి వుడుతుందా?

వర్త—ఓయి రాజపురుషా! క్రమప్రకారముగా నీ పీకం సాలిని పట్టుకో.

రాజ—దొరతనమువారి యుత్తరవుప్రకారముగా నీవు ధర్మస్థానమునకు నడువు. తిరుగుబాటుచేస్తే నీకు శిక్ష అవుతుంది.

విశ్వ—యింగువల్ల నాకు మానభంగంవస్తుంది. నాబదులుగా సొమ్మివ్వడాని కయినా వప్పుకోండి. లేకపోతే నాపరువు పోయే టప్పుడు మీపరువుమాత్రం వుంచుతానా? భత్యంయిచ్చి మిమ్మల్ని కూడా యీరాజపురుషుడిచేత పట్టుకునేటట్టు చేస్తాను.

పెద్దవ—నాకియ్యని వస్తువునకయి సొమ్మిచ్చుటకు నే నెన్నఁడయిన నొప్పుకొందునా? ఓ బుద్ధిహీనుఁడా! నీ చేతనైనపక్షమున నన్నుకూడ పట్టుకొనునట్లు చేయుము.

విశ్వ—ఓరాజపురుషా! నీ భత్యం యిదుగో నా ఫిర్యాదు ప్రకారంగా ఈయనను పట్టుకొని న్యాయస్థానమునకు తీసుకొనిరా. ఇంత బహిరంగముగా నన్నవమానపరచినందుకు ఈయన మర్యాద మాత్రము నేను నిలుపుతానా?

రాజ—ఇతని అభియోగము మీరు విన్నారా? మీరు కూడ ధర్మస్థానమునకు నడవండి.

పెద్దవ—నేను జామీనిచ్చువఱకును నీకు లోబడియెదను —

ఓరీ! నీదుకాణములోనున్న బంగారమంతయు ఈవ్యవహారముతో
పోయి నీకు ముష్టిచెంబు చేతికి వచ్చును లే.

విశ్వ—ఆ నీలే. మీ బెదరింపు చూదాము. ఈపట్నం రాజు యేలుతూవున్నాఁడుగాని ముండ యేలడం లేదు. వ్యవహారంలో గెలిచి మీవద్ద వడ్డీతో కూడా సొమ్ము పుచ్చుకుంటానుగాని వదిలి పెట్టను.

[చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

చిన్నల—మథుర వెళ్ళడానికి బండి సిద్ధంగా వున్నది; నేను మీకోసం మంచిబండి కుదిర్చి వచ్చినాను. మీరు రావడమే అవశిష్టం. సెలవయితే మనసామాను బండిలో వేయిస్తాను.

పెద్దవ—నీకు పిచ్చి యెత్తినదా యేమి? మథుర వెళ్ళుటకేబండి సిద్ధముగా నున్నది?

చిన్నల—మీరు నన్ను కుదుర్చుకుని రమ్మన్న బండి.

పెద్దవ—నీవు త్రాగుబోతువుగా కనఁబడుచున్నావు! నిన్ను బెత్తము తెమ్మని పంపినాను.

చిన్నల—కాదండి. మీరు నన్ను బండికోసమే పంపినారు.

పెద్దవ—ఇప్పుడు నీతో వివాదమాడుటకు నాకు తీఱదు. నేను చెప్పినమాటలు తిన్నగా వినుచుండుటకై తరువాత నీకు బుద్ధి చెప్పెదను. మాఱుమాటాడక తిన్నగా సీతయొద్దకు వెళ్ళి, ఈతాళపుచెవి దానిచేతికిచ్చి, నగలపెట్టెలో పట్టుగుడ్డతో కట్టినరూపాయలమూట వేగిరము నేనిమ్మన్నానని చెప్పి పట్టుకొనిరా రాజభటులు నన్ను పట్టుకొన్నారనియు, ప్రాతిభావ్య మియ్యనియెడల నన్ను కొట్టులో పెట్టుదురనియుఁ జెప్పు. మాఱుమాట చెప్పక పరుగెత్తు—రాజపురుషా! సొమ్ము వచ్చులోపల మనము మెల్లఁగా నడచుచుందము;

రమ్ము. (వర్తకుఁడును, విశ్వకర్మయు, రాజపురుషుఁడును, పెద్దవసంత కుఁడును వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—సీతయింటికా మళ్ళీ వెళ్ళడము! అక్కడికి వెళితే గౌరి నన్ను మొగుణ్ణని మళ్ళీ పట్టుకుంటుంది. ఈమాటు దాన్ని వదిలించుకొని రాలేను. నాకు యిష్టం లేకపోయినా వెళ్ళమన్నచోటికి వెళ్ళక తప్పదు. సేవకు లెప్పుడూ పరాధీనులు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ద్వితీయాంకము — పెద్దవసంతకుని గృహాంగణము.

[సీతయు, సుభద్రియు, ప్రవేశించు చున్నారు.]

సీత—సుభద్రా! ఆయన నిన్నాప్రకారంగా నీమీద మోహాంకసపటిచేమాట లన్నారా? ఆయన మనస్ఫూర్తిగానే అలాగన్నారో, లేక హాస్యానికే అన్నారో చూపులవల్లనూ ముఖచేష్టలవల్లనూ నీవు బాగాకనిపెట్టినావా? ఆయన గంభీరంగా చూచినాడా? తెల్ల తెల్ల పోయి చూచినాడా? మొఖం విచారంగా వున్నదా? సంతోషంగా వున్నదా! అతనిమన స్సేమైనా ముఖలక్షణమునుబట్టి తెలుసుకో తగివున్నదో లేదో చెప్పు.

సుభ—అతఁడు మొట్టమొదట నీవు తనకు భార్యవే కావన్నాఁడు.

సీత—నన్ను వివాహమే చేసుకోలేదన్నాఁడుగా! ఏమిపాపము పండినదీ!

సుభ—అటుతరువాత తా సీపూరికి క్రొత్తవాణ్ణని ప్రమాణము చేసినాఁడు.

సీత—అంత అప్రమాణానికికూడా లోబడ్డాడుగా!

సుభ—అప్పుడు నేను నీపక్షంగా మాట్లాడినాను,

సీత—అతఁడేమి చెప్పినాఁడు?

సుభ—నీమీఁద ప్రేమ వుంచవలసిందని నేను వేడుకుంటే తాను నామీఁద ప్రేమ వుంచుతాననినన్ను వేడుకో మొదలుపెట్టినాఁడు.

సీత—అతఁడు యేమిషమీఁద నిన్ను మోహిస్తా నన్నాఁడు?

సుభ—సౌభాగ్యుఁ డయినవరుఁ డొకవధువు నాశ్రయించినట్టుగానే, నాకేమిషా కనఁపడలేదు. అతఁడు మొట్టమొదట నా సౌందర్యము వర్ణించి, తరువాత నాసంభాషణ పొగడినాఁడు.

సీత—నీవు నాదగ్గర కపటంవిడిచే చెపుతూవున్నావా? నీవేమైనా దురుద్దేశంతో—

సుభ—శాంతించుము. నీ వలాగంటి మాట లనఁబోకు.

సీత—ఇంతవఱకు జరిగినతరువాత నే నేలాగు శాంతంవహించగలను? నామనసు వూరకుందామన్నా నానోరు వూరకుండదు. అతఁడు నీతిమాలినవాఁడు: క్రూరుఁడు; ద్రోహి; పాతకుడు; చండాలుఁడు; అతని మొగం చూడరాదు.

సుభ—అటువంటివాడినిమిత్తము ఆశపడడం యెందుకు? ఎవత్తో అతని కాశపడ్డదని అసూయపడడం యెందుకు? అటువంటి దుర్మార్గుఁడు వదిలిపోవడమే నీకు క్షేమం.

సీత—నామనస్సు నావాక్కువలె లేదు. నోరు తిడుతూవున్నా మనస్సు అతనికోసమే ఆశపడుతూవున్నది.

[చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

చిన్నల—(రొఁజుచు) ఇదుగో తాళంచెవి. నగలపెట్టెలో రూపాయలమూట—వేగిరం పట్టుకు రా?

సుభ—అలాగున వగరుస్తున్నా వేమి?

చిన్నల—వేగిరం పరుగుత్తుకొని రావడంవల్ల.

సీత—నీ యజమాను డెక్కడ? ఆయన సుఖంగా వున్నారా?

చిన్నల—లేదు, ఆయన చిక్కులో పడ్డాడు. యమకింకరుడి వంటివా డెవడో అతణ్ని పట్టుకొని తీసుకుపోతూ వున్నాడు; మెళ్ళో బిళ్ళ వున్నది; అక్కడికి వెళ్ళి కుళ్ళివదిలి రాను; నాకు భయం వేస్తూ వున్నది.

సీత—భయంవదిలి తిన్నగా చెప్పు ఏమిజరిగింది?

చిన్నల—ఏమిజరిగిందో నాకు తెలియదు. నాయజమానుణ్ని రాజపురుషుడు పట్టుకొని తీసుకొని వెళుతూ వున్నాడు.

సీత—ఏమీ! ఆయనను పట్టుకున్నారా? ఎవరిఫిర్యాదుమీద?

చిన్నల—ఎవరి ఫిర్యాదుమీద పట్టుకున్నారో నాకు బాగా తెలియదు. ఆయనను రాజభటుడు తీసుకుని వెళుతూ వున్నాడు. నాకది బాగా తెలుసును. విడుదల కావడానికి నగలపెట్టెలో వున్న సొమ్ము నీవు యిస్తావా లేదా?

సీత—సుభద్రా! పెట్టెతాళం తీసి రూపాయలమూట పట్టుకొనిరా. (అని తాళముచెవి యిచ్చుచున్నది.)

సుభ—(పుచ్చుకొని) ఇప్పుడేవస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

సీత—అద్భుతంగావున్నది! నాకు తెలియకుండా ఆయన అప్పెక్కడ చేసినారు? ఏదైనాపత్రం వ్రాసి యిచ్చినారా?

చిన్నల—పత్రం కాదు నగ-నగ.

సీత—యేమినగ?

చిన్నల—ఆ కథంతా నీతో చెపుతూ కూర్చోవడానికి అవకాశం లేదు. వేగిరం వెళ్ళవలెను. నేను యిందాకా బయలుదేరేటప్పటికే రెండుఘంటలయింది; ఇప్పుడిప్పుడే వంటిఘంట వేసినారు.

సీత—యేమి? నీకోసం కాలం వెనక్కు పోతూవున్నది.

కాబోలును! నేను యిదివర కెప్పుడూ రెండుఘంటలు వేసినతరువాత వంటిఘంట వెయ్యడం విన లేదు.

చిన్నల—రాజభటులు పట్టుకుంటే తప్పకుండా కాలమంతా మారిపోతుంది.

సీత—కాలానికి రాజభటులఆజ్ఞ యేమిటి?

చిన్నల—నీవు వినలేదా యేమిటి? రాజభటులను చూస్తే దొంగ వెనక్కి పారిపోతాడు. కాలమూ దొంగవంటిదే. అది యెవ్వరికీ తెలియకుండా మెల్లిగా వచ్చివున్నట్టేవుండి మనుష్యులనే యీలోకంలోనుంచి యెత్తుకుపోతుంది. అలా దొంగతనం చేసేటప్పుడు రాజభటులను చూస్తే కాలంమాత్రం వెనుకకు పోదా?

[రూపాయలమూటతో సుభద్ర ప్రవేశించుచున్నది.]

సీత—లక్ష్మణా! అదుగో రూపాయలమూట. జాగ్రతగా తీసుకుని వెళ్ళి తక్షణం నీ యజమానుణ్ని వదిలించి యింటికితీసుకుని రా. సుభద్రా! నామనసులో యెలాగో వున్నది. లోపలకు వెళుదాము రా.

(అని వెళ్లుచున్నారు.)

చిన్నల—(తనలో) దేవుడా! వీళ్ళచేతులలో పడక యిప్పటికి బ్రతికి యివతల పడ్డాను. ఇక యిక్కడ నిలవకుండా పరుగెత్తుతాను.

(అని వెళ్లుచున్నాడు.)

తృతీయరంగము—వీధి.

[చిన్నవసంతకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

చిన్నవస—(తనలో) నన్నెప్పుడో యెరిగినవారివలెనే యిక్కడివారందఱును నాకు దండము పెట్టుచున్నారు; అందఱును నన్ను పేరుపెట్టి పిలిచి పలుకరించుచున్నారు; కొందఱు నాకు సొమ్మియ్య వచ్చుచున్నారు; కొందఱు భోజనమునకు పిలుచుచున్నారు;

కొందఱు తమకు నేను చేసినయుపకారమునకని వందనములు చేయు చున్నారు; కొందఱు కొనుటకయి మంచిమంచివస్తువులను దెచ్చి చూపు చున్నారు. ఇంతకుమునుపే యొకకుట్టుపనివాఁడు నన్ను తన యింటికి పిలుచుకొనిపోయి, నానిమిత్తమయి కొన్నవని కొన్నిపట్టు గుడ్డలనుచూపి, నాశరీరమునుబట్టి కొలఁత పుచ్చుకొన్నాఁడు. ఇదం తయు చూడఁగా నీపట్టణములో మళయాళమంత్రగాండ్రు తప్ప మఱి యెవ్వరును కాపుర ముండనట్టు కనఁబడు చున్నది.

[చిన్నలక్ష్మణుఁడు ప్రవేశించు చున్నాఁడు.]

చిన్నల—నన్ను తెమ్మనిపంపిన రూపాయ లివిగో; మీ రా యమదూతను వదల్చుకున్నారా?

చిన్నవ—ఇవి యెక్కడి రూపాయలు? ఏయమదూత?

చిన్నల—యమలోకంలో వుండే యమదూత కాదు; భూలోకంలోవుండే యమదూత. నన్నపాటిపులిచర్మం మెడలో వేసుకుని వూళ్ళోవాళ్ళప్రాణాలన్నీ తీస్తాడూ—అతఁడు. ఇందాకా పిశాచం లాగున మిమ్ము పట్టుకొని తీసుకు వెళుతూ వున్నాఁడు.

చిన్నవ—నీమాట లేమియు నాకు తెలియలేదు.

చిన్నల—ఇదే తెలియలేదా? నాకు స్పష్టంగా తెలుస్తూ వున్నది. మెళ్ళోకోలికి వెండిబిళ్ళ వేసుకొనితిరుగుతాడు; అప్పుపుచ్చు కొని యెగఁబెట్టినవాళ్ళనూ, నేరాలు చేసినవాళ్ళనూ, తన కేమీ యివ్వనివాళ్ళనూ పట్టుకుంటాడు: అతణ్ని మీరు యెరగరా?

చిన్నవ—రాజభటుఁడని నీ యభిప్రాయమా యేమి?

చిన్నల—అవు నతఁడే.

చిన్నవ—నీపిచ్చిమాటలింతటితో కట్టిపెట్టు. ఈదినమున వెళ్లెడి బండి యేదైనదొరకినదా? మనమీరాత్రిప్రయాణమై వెళ్ళవచ్చునా?

చిన్నల—బండీకుదిరి సిద్ధంగా వున్నది. మీ దేఆలస్య మని రెండుగడియలక్రిందనే మీతోవచ్చి చెప్పలేదా? అప్పుడు బంట్రోతు మిమ్మల్ని తీసుకు వెళుతూవుండడంచేత తొందరలోవుండి తిన్నగా జవాబు చెప్పినారుకారు. మిమ్మల్ని విడుదల చేయించుకోవడానికి తెమ్మన్నరూపాయలివిగో.

చిన్నవ—వీని మతిపోయింది. నేనును మతిపోయిన వాని వలెనే కనపడుచున్నాను. మే మిక్కడ మాయలలోపడి తిరుగుచున్నాము. మాపాలిటి భాగ్యదేవతవచ్చి మమ్మీయాపత్సముద్రములోనుండి పయికి లేవదీసి గట్టున పడవేయ వలెనుగాని మా యంతట మేము లేవలేము.

[ప్రభావతి ప్రవేశించుచున్నది.]

ప్రభా—వసంతకా! మంచిసమయానికి కనపడ్డావు. నీకు కంసాలి కనపడ్డట్టున్నాడు. అదేనా నాకిస్తానన్న చంద్రహారము?

చిన్నవ—పిశాచమా! నన్ను మోసముచెయ్యక వెళ్ళిపో.

చిన్నల—అయ్యా! ఈమె పిశాచమా?

చిన్నవ—ఈమె పెనుభూతము.

చిన్నల—ఈవిడ భూతాలకన్నిటికీ మురవతల్లిలాగు కనపడుతూవున్నది.

ప్రభా—యివేళ యజమానుడున్నూ సేవకుడున్నూకూడా మహా ఉల్లాసంగావున్నారు! నాతోవస్తారా? సాయంకాలంకూడా మాయింట్లోనే భోజనము చేస్తురుగాని.

చిన్నల—వెళ్ళవద్దు. వెళితే యీదయ్యం మనల్ని పట్టుకొని వదలదు; యెల్లకాలం పీల్చి పిప్పిచేస్తుంది.

చిన్నవ—ఓసి దయ్యమా! నన్ను భోజనమునకు రమ్మను

చున్నావా? నేను రాను వెళ్ళిపో. నీవు దయ్యాలపోతువు.

చిన్నల—అలాగయితే మనకేదో దయ్యాన్ని పంపుచేస్తుంది. మంత్రిం పారకుండా పళ్ళు పీకించి వెయ్యవలెను.

ప్రభా—మీరు మధ్యాహ్నం భోజనాలవేళ పుచ్చుకొన్న నా వుంగరం నాకిచ్చివెయ్యండి. వెళ్ళిపోతాను; లేకపోతే నావుంగరం లోని వజ్రానికి బదులుగా మీ రిస్తానన్న చంద్రహార మయినా యివ్వండి. నేను వక్కవిషయం యిక్కడవుండను.

చిన్నల—దయ్యా లెక్కడయినా కుంభం పొయ్యవలసినదనీ దిగదుడుపు పెట్టవలసినదనీ కోరుతవిగాని నగలు పెట్టమని కోరవు. ఈచండి దురాశా పాతకురాలు గనుక చంద్రహారం తెమ్మంటూ వున్నది.

ప్రభా—మాటాడ రేమి? మీరు మంచివారు; మోసం చెయ్యరు; నావుంగరమైనా చంద్రహారమయినా యేదోవకటి యియ్యండి.

చిన్నవ—ఓసి శిఖండీ! నా దేహము మండుకొనిపోవుచున్నది. మాటాడక వెళ్ళిపో—లక్ష్మణా! మనము వెళ్ళుదము రా.

చిన్నల—మంచివారికి మాటాడక పోవడమే మందని కాలికి బుద్ధి చెప్పడం చూచినావా?

(అని యిద్దఱును పరుగెత్తుచున్నారు.)

ప్రభా—(తనలో) సందేహంలేకుండా వసంతకుడికి పిచ్చి యెత్తింది; లేకపోతే యీప్రకారంగా మాట్లాడడు? నలభయివరహాలు చేసే నావుంగరం పుచ్చుకొని వానికి బదులుగా చంద్రహారం యిస్తా నన్నాడు. ఇప్పుడు రెండింట్లో యేదీ లేదంటూవున్నాడు. ఇంతే కాకుండా మధ్యాహ్నం భోంచేసేటప్పుడు తన్ను లోపలికి రాని

య్యకుండా తనయింటితలుపులు వేసినారని పిచ్చికథనకటి చెప్పినాడు. యితనిపిచ్చ తెలుసుకొని పెళ్ళాము బుద్ధిపూర్వకంగానే తలుపులు వేయించి వుండును. నే నిప్పుడు తిన్నగా అతని యింటికి వెళ్ళి పిచ్చ చేత నాయింట్లో ప్రవేశించి బలవంతముగా నావుంగరం యెత్తుకొని పోయినాడని పెళ్ళాముతో చెప్పివస్తాను. యీసంగతి చెప్పితే నా వుంగరంపోయినా దానివెల నలభైవరహాలయినా వస్తవి.

(అని వెళ్ళు చున్నది.)

ఐదవరంగము — వసంతసేనని గృహసమీపమున వీథి

[పెద్దవసంతకుఁడును, ఒక రాజభటుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

పెద్దవ—నీ వేమియు భయపడనక్కఱలేదు; నేనుపాఱిపోను; సాయంకాలంలోపల నే నియ్యవలసినసొమ్మిచ్చి నిన్ను పంపెదను. ఈదినమున నాభార్య నామీఁద కొంచెము కోపముగా నున్నది. అందుచేత నేను పంపినవర్తమానము వేగిరము నమ్మినది కాదు కాఁబోలును! ఈపట్టణములో రాజభటులు నన్ను ఋణమునిమిత్త మయి పట్టుకొన్నా రన్నమాట యామె చెవులకు వింతగా వినఁబడి నమ్మనర్హము కానిదిగా నుండును.

బెత్తము పట్టుకొని యింతలో పెద్దలక్ష్మణుఁడు
ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

అదుగో నేను పంపినసేవకుఁడు వచ్చు చున్నాఁడు; అతఁడు సొమ్ము తీసికొని వచ్చియుండును—ఏమి? నేను తెమ్మన్నది తీసికొని వచ్చినావా?

పెద్దల—ఇదుగో బెత్తము తీసుకొని వచ్చినాను. (అనియియ్య బోవు చున్నాఁడు.)

పెద్దవ—ఇది కాదు. సొమ్మెక్కడ నున్నది?

పెద్దల—సొమ్ము నాదగ్గిర లేదు; బెత్తం కొన్నవాడి కిచ్చి వేసినాను.

పెద్దవ—ఓరి భ్రష్టుఁడా! బెత్తము కొన్నవానికి నాలుగు వందలరూపాయలమూట యిచ్చినావా?

పెద్దల—నాలుగువందలరూపాయలమూట యేమిటి?

పెద్దవ—నిన్నెందుకు పంపినాను?

పెద్దల—నన్ను బెత్తమునిమిత్తం పంపినారు; బెత్తం తెచ్చి నాను.

పెద్దవ—తిన్నగా అడిగినమాటకు సదుత్తరము చెప్పనందు కిప్పుడీబెత్తము నీవీపుమీఁద విఱుగవలెను. (అనికొట్టుచున్నాఁడు.)

రాజభటుఁడు—మీరు కోపము మాని శాంతం వహించవలెను.

పెద్దవ—ఆపదలో నున్నవాఁడను నేనా శాంతము వహించ వలసినది?

పెద్దల—ఏమిటండీ? అలాగు—

రాజభ—వూరుకో; నోరుముయ్యి.

పెద్దల—నామీఁద కోపపడకపోతే ఆయనను కొట్టకుండా చెయ్యరాదా?

పెద్దవ—మొండిశిఖండీ! పరమనిర్భాగ్యుఁడా! నీకు తెలివి లేదురా?

పెద్దల—నాకు తెలివి తప్పివుంటే యీదెబ్బలు తెలియక నైనాపోను.

పెద్దవ—నీకు దెబ్బలు తగిలినవని తెలిసికొనుటలో తప్ప మఱియెందులోను నీకు తెలివి లేదు. నీవు గాడిదవు.

పెద్దల—నేనుగాడిదనే; యెంతవోర్పు గలిగి పనిచేస్తూవున్నా
నాకు దెబ్బలు తగులుతూ వుండడంచేత నేను గాడిదనే.

[సీతయు, సుభద్రయు, దుర్గాదాసనుమాంత్రికుఁడును
ప్రవేశించుచున్నారు.]

పెద్దవ—అదిగో నాభార్యవచ్చుచున్నది; ఎదురుగావెళ్లుదము
రండి.

పెద్దల—అమ్మా! చేతిలో బెత్తంచూచి జాగ్రతగా వుండు;
దగ్గరకు వస్తివా దెబ్బలు తగులుతవి. నాజ్యోతిషం నమ్మి దూరంగా
వుండు;

పెద్దవ—నీవింకను నోరు మూసికొనవా?

(అని కొట్టుచున్నాఁడు.)

ప్రభా—నీవిప్పు డేమి చెపుతావు? నీ మొగుడు పిచ్చివా
డవునా కాడా?

సీత—ఆయన చేస్తూవున్నదుర్మార్గం చూస్తే మరివకలాగు
వూహించడానికి వీలు లేకుండా వున్నది.—దుర్గాదాసుగారూ! మీరు
మంత్రవేత్తలుగదా? ఈ పెనిమిటిని పట్టుకున్నభూతాన్ని వదిలించి
యథాప్రకారంవుండేటట్టుచేస్తిరా మీకునుంచిబహుమానంచేస్తాను.

సుభ—యెంతవికారంగా మనకేసి యెఱ్ఱబారి చూస్తూ
వున్నాఁడో చూడు.

ప్రభా—అతికోపంచేత యెలావణుకుతూవున్నాఁడో చూడు.

దుర్గా—నీచెయ్యి నాచేతికిచ్చి నాడి చూడనీ.

పెద్దవ—ఇదిగో చేయిచూడు. (అని చేయిచాపి) అవకతవక
మాటలు ప్రేలినపక్షమున, ఈచెయ్యినీదౌడశుద్ధిచేయును. జాగ్రత్త.

దుర్గా—చేతిలో భూతనాడి ఆడుతూవున్నది. ఈయన దేహ

న్నాశ్రయించి వున్నవో భూతమా! నీపేరు చెప్పి వేగిరం వదిలి పో. వేగిరం వదిలి వెళ్ళని పక్షానికి నామంత్రశక్తిచేత నిన్ను సీసాలో దింపి మారణహోమం చేస్తాను.

పెద్దవ—ఊరుకో దయ్యాలపోతా! వూరుకో నాకు పిచ్చ యెత్తలేదు.

దుర్గా—నేనెరుగుదును; మీకు పిచ్చ కాదు; మీ దేహాన్ని గ్రహాంసోకి యిలా బాధపెడుతూ వున్నది. త్రిపురసుందరినైనా, భ్రమరాంబనైనా, జ్వాలానృసింహమునైనా, శరభసాళ్వమునైనా ప్రయోగించి నిమిషంలో మీకు గ్రహబాధలేకుండా చేస్తాను.

పెద్దవ—ఓరి పరమచండాలుడా! వీరందఱును నీకేప్రకార ముగా బోధించి నిన్నిక్కడకు తీసుకొని వచ్చినారా? ఈ యేడుపు మొగవు నిర్భాగ్యురాలు తలుపులు బిగించి వేసి నన్ను లోపలికి రాని య్యక ఎవనినో లోపల పెట్టుకొని సిగ్గులేక నాయింట నేప్రకార ముగా భోజనము చేసినది?

సీత—ఓప్రాణనాథా! ఈనాడు మధ్యాహ్నం నీవు నాతో కలిసి మనయింట్లో భోంచేసిన సంగతి భగవంతుడికి తెలుసును; నాకు తెలుసును.

పెద్దవ—ఓసిగ్గుమాలినదానా! ఏమనుచున్నావు? నీయింట భోజనము చేసినానా?

పెద్దల—స్వామీ! నేను నిజం చెపుతాను. మీరు యీదినం యింటికాడ భోజనం చెయ్యలేదు.

పెద్దవ—ఇంటితలుపులు వేసి వెయ్యలేదా?

పెద్దల—అవును వేసివేశారు. నేను కళ్ళారా చూచినాను.

పెద్దవ—మన మెంత పిలిచినను తలుపు తియ్యలేదు కాదా?

పెద్దల—అవును. మనం యెంతపిలిచినా తలుపు తియ్యలేదు.

పెద్దవ—లోపలనుండికూడ నెవ్వరో తలుపు తీయవలదని కేక వేసినారు కారా?

పెద్దల—అవును. లోపలనుంచికూడా యెవరో తలుపు తియ్యవద్దని కేక వేశారు. నేను చెవులారా విన్నాను.

పెద్దవ—గుమ్మమువద్ద కావలి యున్నవాఁడు నన్ను తిరస్కరించి కానిమాట లాడలేదా?

పెద్దల—అవును గుమ్మంవద్ద కావలి వున్నవాడు మిమ్మల్ని తిరస్కారంచేసి మిగలమాట లాడినాడు.

పెద్దవ—నా కంను చేత కోపమువచ్చి గిరుక్కునమరలి నే నక్కడనుండి మఱియొకచోటికి పోలేదా?

పెద్దల—అవును అక్కడనుండి తక్షణం కోపంవచ్చి వెళ్ళిపోయినారు. ఆ హంశానికి వానళ్ళంతా సాక్ష్యంయిస్తూవున్నది. భార్యాగారిమీాదవచ్చిన మీాకోపం నావంటిమీాద యెక్కడపడితే అక్కడల్లా కనపడుతూవున్నది.

సీత—ఈయుబద్ధాలలో నీవుకూడా యేకంకావడం కూడానా

దుర్గా—బాడికి సిగ్గూభిడియమూ లేదు. యజమానుణ్ని పిచ్చవాణ్నిచేసి మఱింత ఆడిస్తూవున్నాఁడు.

పెద్దవ—కంసాలివాఁడు నన్నుపట్టుకొనునట్లు చేయుటకు నీవు వానికి సహాయురాలవయినావా?

సీత—అయ్యో! నేనేపాపమూ యెరగను. ఇంకా మీారు నగల పెట్టెలోవున్న రూపాయలమాట యిమ్మన్నారని లక్ష్మణుఁడు వగరుస్తూ పరుగెత్తుకొనివస్తే మిమ్మల్ని విడిపించడానికి వెంటనే సొమ్మిచ్చి పంపినాను.

పెద్ద—నాచేతికి సొమ్ము! నాచేతికి చిల్లిగవ్వ యివ్వ లేదు—యీయావిడ అన్నీ అబద్ధాలే ఆడుతూవున్నది. అయ్యా! ఈవిడె మాటలేమీ నమ్మబోకండి.

పెద్దవ—నీవు సొమ్మునిమిత్తము యింటికి వెళ్ళినైన వెళ్ళినావా?

సీత—వీడు నాదగ్గరకువచ్చి అడిగినాడు; నేను సొమ్ము వీడి చేతిలో పెట్టినాను.

సుభ—నేనుచూస్తూవుండగా సొమ్ము వీడి చేతికిచ్చింది. నేనే పెట్టెతాళంతీసి రూపాయలమూట తీసికొనివచ్చినాను.

పెద్దల—ఓస్వామీ! నేను యేమీయెరుగను. నన్ను బెత్తం కొనడానికితప్ప మరెక్కడికీ మీరు పంపలేదు. నాకు దేవుడూ బెత్తం యిచ్చినవాడుతప్ప మరేయితరూ సాక్షులులేరు. ఆడవాళ్ళబద్ధాలాడ తారు; వాళ్ళను నమ్మకూడదు.

దుర్గా—అయ్యా! నీ కోపిచ్చనేమిటి? యీజమానుడికీ సేవకుడికీ యిద్దరికీకూడా దెయ్యంపట్టింది. వాళ్ల మాపులవల్లనే నాకంతా తెలిసింది. వీరిద్దరినీ పట్టుకొని చేతులూ కాళ్ళూకట్టి చీకటిగదిలో పెట్టవలెను.

పెద్దవ—ఈదినము నీవు నన్నింటను తలుపువేసి లోపలకు రానిచ్చినావు కావు?—ఓరీ! నీ చేతికిచ్చినసొమ్ము నీవెంటను తీసికొని వచ్చి యిచ్చినావు కావు?

సీత—ప్రాణేశ్వరా! నిన్ను వెలపలపెట్టి నే నెంతమాత్రము తలుపు వేయించలేదు.

పెద్దల—స్వామీ! నిజంగా నే యీమె సొమ్ము నాచేతికియ్య లేదు. మనంయింటికి వెళ్ళినప్పుడు తలుపు వేయించిందని నేను

నిజం చెప్పకపోవడం లేదా?

సీత—ఓరి పంచమహాపాతకుఁడా! నీవు రెండుసంగతులలో నూకూడా ఘోరమయిన అబద్ధమాడుతూవున్నావు.

పెద్దవ—ఓసి మాయలమారితొత్తా! అన్నిసంగతులలోను నీ వబద్ధమాడుచున్నావు. నడివీధిలో నన్ను నవమానపఱచుటయేకాక మీఁదమిక్కిలి పిండ్రదండలోని కూర్చుకొనివచ్చి, సిగ్గులేక నాకేసి తేటిపాటుచూచుచున్నావా? ఈరెండుచేతులతోను నీగుడ్లు రెండును నూడఁదీసి క్రిందపెట్టెదను. (అని మీఁదికి వచ్చుచున్నాఁడు. అప్పు డిద్దఱుముగ్గురు రక్షకులు పట్టుకొనుచున్నారు.)

సీత—పట్టుకోండి; పట్టుకోండి; నాదగ్గరకు రానియ్యకండి; కట్టిపెట్టండి.

దుర్గా—భూతావేశంచేతనాయిద్దరికీలోంగకుండా వున్నాడు. మీరుకూడా సహాయంరండి.

సుభ—అయ్యో! పాపము! అతఁడేప్రకారంగా, తెల్లపోయి వికారపుచూపు చూస్తూవున్నాడో!

పెద్దవ—ఏమి మీరందఱును జేరి నన్ను హత్యచేసెదరా యేమి?—ఓ రాజభటుఁడా! నీకావలిలోనున్న నన్ను పిండ్రదండలను కొట్టి విడిపించి తీసికొనిపోవుచుండఁగా చూచుచు నూరకుండెద వేమి?

రాజభ—అయ్యా! మీరీయనను వదిలిపెట్టండి. నాకాపుదలలో వుండఁగా మీరీయన నెవ్వరూ ముట్టుకోకూడదు.

దుర్గా—ఇతనికికూడా వళ్ళు తెలియకుండావున్నది. యితణ్ని కూడా పట్టుకొని కట్టిపెట్టండి. (ఇద్దఱు లక్ష్మణుని కట్టుచున్నారు.)

సీత—ఓయి రాజభటుఁడా! నీవెందుకడ్డంవస్తావు? పిచ్చివాడీప్రకారంగా బాధపడుతూ అందరినీ కొట్టఁబోతూవుంటే చూడ్డ

డానికి నీకు సంతోషంగావున్నదా యేమిటి?

రాజభ—ఈయన నాకావలిలో వున్నాడు; ఈయనను వదిలిపెట్టితే యీయన బాకీవున్నసొమ్ము నేను యిస్తేనో వలసి వస్తుంది.

సీత—బాకీమొత్తం యెంతో చెప్పినపక్షమును నేను యిచ్చి వేస్తాను; ఆవిషయంలో నీవేమీ జడియనక్కరలేదు. నాతో యింటికిరా—ఓభూతవైద్యుడా! నీవుకూడా వెళ్ళియీయనను భద్రంగా లోపలిగదిలో పెట్టించు. ఈరోజు మాకు గొప్పదుర్దినము.

పెద్దవ—ఓసి పాపాత్మురాలా!

పెద్దల—నీమూలంగా నన్నుకూడా కట్టిపెట్టినారు.

పెద్దవ—చండాలుడా! నీవేనాకు పిచ్చియెత్తించుచున్నావు.

పెద్దల—వృథాగా మిమ్మల్ని కట్టిపెట్టితీసుకునివెళుతూవుంటే లోబడివూరుకుంటారా? ఇదివరకు పిచ్చిలేకపోయినా యిప్పుడు పిచ్చెత్తించుకొని యీ దయ్యాలన్నీ వదిలి పారిపోయేటట్టు కేకలు వెయ్యండి.

సుభ—పాపము! యెంత అసందర్భంగా మాట్లాడుతూ వున్నారూ! వీరినిద్దరినీ దైవం రక్షించుగాక!

సీత—మీరీయిద్దరినీ యింటికి తీసుకువెళ్ళండి.—సుభద్రా! నీవు నాతోవుండు. (దుర్గాదాసును;సహాయులును, పెద్దవసంతకుడును పెద్దలక్ష్మణుడును వెళ్లుచున్నారు.)

సీత—ఓయీ! యెవరిబాకీనిమిత్తం యీయనను పట్టుకున్నారు?

రాజభ—ఎవరో విశ్వకర్మ అనే కంసాలి బాకీనిమిత్తం నీవామనిషిని యెరుగుదువా?

సీత—యెఱుగుదును; బాకీ మొత్తం యెంత ?

రాజభ—నూఱువరహాలు.

సీత—ఆసొమ్ము యెందుకోసం బాకీ వున్నాడు ?

రాజభ—నీపెనిమిటి చేయించిన చంద్రహారం నిమిత్తం.

సీత—ఆయన నాకోసం చంద్రహారం చేయిస్తూ వున్నానని చెప్పినాడుగాని తీసుకుని రాలేదు.

ప్రభా—నీమొగుడు మధ్యాహ్నం కోటంలో మాయింటికి వచ్చి నావుంగరం పట్టుకొని వెళ్ళినాడు. ఇప్పు డాయన వేలిని వున్నది ఆవుంగరమే. ఆయనను వీధిలో చూచినాను.

సీత—అయివుండును నేనుమాత్రం చంద్రహారం చూడలేదు—ఓభటుడా! కంసాలి యెక్కడ వున్నాడో నావద్దకు తీసుకునిరా. నిజం అతనివల్ల కనుక్కొని సొమ్ము యిచ్చివేస్తాను.

[చేతిలో కత్తితో చిన్నవసంతకుడును, చిన్నలక్ష్మణుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుభ—హా! దైవమా! రక్షించు. వాళ్ళు మళ్ళీ వదల్చుకొని వీధిని పడ్డారు.

సీత—ఈసారి కత్తులు దూసుకొని వచ్చినారు. వారిని మళ్ళీ పట్టుకొని కట్టిపెట్టడానికి సహాయం రమ్మని అందరినీ పిలవండి.

రాజభ—పారిపొండి. వాళ్ళిద్దరూ మనను చంపివేస్తారు.

(రాజభటుడును, సీతయు, సుభద్రయు, పాఱిపోవుచున్నారు.)

చిన్నవసం—మనకత్తులు చూచి వారు బెదరినారు.

చిన్నవ—యిందాక మిమ్మల్ని మొగుడని వెంబడించినది యిప్పుడు హడిలి మీదగ్గరనుంచి పాఱిపోతూ వున్నది.

చిన్నవసం——ఇంక మనకు భయము లేదు. సత్రమువద్దకు వెళ్ళి మనసామానుపట్టుకొనిరా. ఈరాత్రి బండియెక్కి వెళ్ళిపోవచ్చును.

చిన్నల——యీరాత్రికి మనం యిక్కడవున్నా వుండవచ్చును. వాళ్ళు మనకేమీ కీడు చెయ్యరు. వాళ్ళు మనతో అనుకూలంగా మాట్లాడుతూవున్నారు; మనకు బంగారం యిస్తూవున్నారు. ఈ వూళ్లోవాళ్ళందరూ నాకు బహుమంచివాళ్లుగా కనపడుతూవున్నారు. నన్ను మొగుడని పట్టుకొన్న ఆగ్రామదేవతమూలంగా గాని లేకపోతే యెల్లకాలమూ నాకు యీవూళ్ళోనే వుండవలెనని వున్నది.

చిన్నవసం——మనకు లక్షవరహాలు వచ్చినను నేనీరాత్రి యీ గ్రామములో నుండను. మనసామాను పట్టించుకొని వత్తమురా.

(అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

పంచమాకంము

ప్రథమరంగము——పాఠసమీపమున వీధి

[వర్తకుఁడును, విశ్వకర్మయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

విశ్వ——నామూలంగా మీప్రయాణం నిలిచిపోయినందుకు బహువిచారంగా వున్నది. అతఁడు శుద్ధఅన్యాయానికి వడిగట్టి యివ్వ లేదంటూవున్నా నే నతనిచేతికి చంద్రహారంయిచ్చినానని ప్రమాణం చేసి చెప్పగలను.

వర్త—అతనికి యీపట్నంలో అంత గౌరవం యెందుచేత వచ్చినది?

విశం—అందరున్నూ అతణ్ని బహుగౌరవంగా చూస్తారు; అతను మహామంచివాడు; అబద్ధమన్నమాట అతనినోటినుంచి రాదు; అతని పేరు చెపితే యెంతపరపతి ఐనా పుడుతుంది. యీగ్రామంలో అతనితో సమానులు మరియెవరూ లేరు. యేరాత్రివేళ యేమనిషి చేత అతడు శాస్త్రవర్తమానం పంపినా తమధనంఅంతా అతణ్నినమ్మి పంపేటంత గురి అందరికీ అతనియందు వున్నది.

వర్త—మెల్లిగా మాట్లాడు; అడుగో అతఁడు వస్తూవున్నాఁడు

[చిన్నవసంతకుఁడును, చిన్నలక్ష్మణుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

విశ్వ—అవును, అతఁడు తన కియ్యలేదని ప్రమాణముచేసిన దా చంద్రహారమే. అతఁడు దగ్గిరకు రానీ; అడుగుతాను—ఓవసంతకా! నాకీ అవమానమున్నూ శ్రమానున్నూ యెందుకు కలగచేసినావో నాకు అద్భుతంగా వున్నది; ఇప్పుడు మీరు యింత బహిరంగంగా మెడలో వేసుకొని వీధిలో తిరుగుతూవున్న యీచంద్రహారము లేదనడము మీకుమాత్రం సిగ్గుచేటు కాదా? నన్ను వృథాగా నలుగురిలోనూ పరాభవపరచడమే కాకుండా యీపెద్దమనిషికికూడా లేనిపోనిఆయాసం కలుగచేసినారు. మనవివాదమూలంగా గాని లేకపోతే యీయన యీపాటి ప్రయాణము యి వెళ్ళివుండును. నావద్ద పుచ్చుకొన్న చంద్రహారం యిది యిప్పుడు మీరు లేదనఁగలరా?

చిన్నవసం—అవునిది నీవే నాచేతి కిచ్చినావు కాఁబోలును! నీ వియ్యలేదని నే నీవఱ కెప్పుడును అనలేదే.

వర్త—అవును మీరు లేదన్నారు; లేదని అప్రమాణంకూడా చేసినారు.

చిన్నవసం—నేను లేదనను డంగా గాని ప్రయాణం చెయ్యగాంగాని యెవరువిన్నారు?

వర్త—నాయొక్క యీరెండుచెవులున్నూ విన్నవి. ఇంక మాటాడక వూరుకో పెద్దమనుష్యులలో తిరగనేర్చినవాడవు. యిటువంటి అబద్ధమాడి సిగ్గులేకుండా తిరుగుచున్న యెలాగు పెద్దలలోతలయెత్తుకుని తిరుగుతూవున్నావు?

చిన్నవసం—నామీద అటువంటి దోషారోపణం చేయుట చేత నీవు పచ్చిదొంగవుగా కనబడుచున్నావు. మగవాడవయి నీవు నాతో దెబ్బలాటకు వచ్చిన పక్షమున, నా యథార్థతయు మర్యాదయు నీకు నిమిషములో కనబడచేగలను.

వర్త—తిరిగితే మొగంమీద వేస్తా నీవంటి కఱుకు దొంగవని నేను కనుపరుస్తాను. (వారు దగ్గరగ వస్తూవున్నారు.)

[సీతయు, సుభద్రయు, ప్రభావతియు, మరికొందఱును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సీత—ఆగు—అతని కేమీ హాని చేయకు—అతడు పిచ్చవాడు—కొందఱు ముందరికి వెళ్ళి చేతుల కత్తిలాగుకోండి—లక్ష్మణున్నికూడా పట్టుకొని కట్టిపెట్టి యిద్దరినీ మా యింటికి తీసుకునిరండి.

చిన్నల—అయ్యో! పరుగెత్తు పరుగెత్తు. అదుగో మఠం; అందులోదూరి తలుపులు లోపల వేసుకుందాము లేకపోతే వీళ్ళు మనని బ్రతకనియ్యరు.

(చిన్నలక్ష్మణుడును, చిన్నవసంతకుడును, మఠములోనికి పరుగిడుచున్నారు)

[మఠములోనుండివచ్చి యోగిని ప్రవేశించుచున్నది.]

యోగిని—జనులారా! అల్లరిచేయకండి మీరిక్కడ యెందుకు గుంపుగా చేరారు?

సీత—మతిచాంచల్యం గలిగి నా పెనిమిటిని యిక్కడనుంచి తీసుకువెళ్ళడానికి మమ్మల్ని లోపలకు రానీ. మేమతణ్ని గట్టిగాకట్టి పెట్టి వైద్యంచేయించడానికి యింటికి తీసుకుపోతాను.

విశ్వ—ఈయనకు మతి చలించినదని యిదివరకేఅనుకున్నాను.

వర్త—ఈయునతో దెబ్బలాటకు సిద్ధమయినందుకునాకిప్పుడు విచారంగావున్నది.

యోగిని—యెంతకాలంనుంచి యితఁ డీస్థితిలో వున్నాఁడు?

సీత—వారం దినములనుంచి యీాయన పరధ్యానంగానూ, విచారంగానూ, వ్యాకులంగానూవుండి వెనుకటికంటె యేమోభేదంగా కనిపిస్తూవచ్చినారు. కాని యీరోజువరకూ యింతచేటులేదు. మరీ యీామధ్యాహ్నంనుంచీ వళ్లుతెలియకుండా లేచిపోయినారు.

యోగిని—అవకాశాత్తుగా యితనిధన మేమయినా విస్తారంగా పోయిందా? ఎవరైనా ప్రాణమిత్రుడు కాలంచేసినాడా? ఇతనిదృష్టి యెవత్తెమీాదికైనా పారి అక్రమంగా పరస్త్రీకోసం పరితపిస్తూవున్నాఁడా? వయస్సులో వున్నవాళ్ళు అందగత్తెఅయిన కొత్తదాన్ని చూడడంతోనే దానిమీాద కన్ను వేసి సాధారణంగా పిచ్చియెత్తి తిరుగుతూవుంటారు. ఈమూాడింట్లో నీ మొగుడి పైత్యభ్రమకు యేది కారణమయి వుండవచ్చును?

సీత—వకవేళ అయితే నీవు కడపట చెప్పినదితప్ప మరియేదీ కారణమయి వుండదు. ఈయన తరుచుగా యింటికాలస్యంగా వస్తూవుండడంచేత యెవతెవలలోనో పడి యిల్లూవాకలీ మరచి తిరుగుతూవున్నాడని వూహిస్తాను.

యోగి—అపని చేసినందుకయి నీవతణ్ని కూకలు వెయ్యవలసింది.

సీత—నేనుమాత్రం యూరుకున్నానా? కూకలు వేస్తూనే వున్నాను.

యోగి—నీవు తగినంతగట్టిగా కూకలు వేసినట్టు తోచదు.

సీత—భార్య మొగుణ్ని కూకలువెయ్యతగినంత గట్టిగా కూకలు వేస్తూనే వచ్చినాను.

యోగి—ఏక వేళ రహస్యంగా కూకలు వేసేదానవు కాబోలును.

సీత—రహస్యంగా మాత్రమే కాదు; బహిరంగంగా కూడాను.

యోగి—అయితే చాలినంత కాదు.

సీత—అలాగయితే నిజం చెపుతాను. ఇఖ ఆ శునతో నాకు రెండో ప్రసంగమే లేదు. రాత్రి పరున్నప్పుడు నిద్రపట్టిందాకా చెవి దగ్గర చేరి యీ సంగతినే గొణుగుతూ వుండేదాన్ని; భోజనము వద్ద కూడా యీసంగతి చెప్పకుండా ముద్ద మింగనిచ్చేదాన్నిగాను; మేమిద్దరమూ వంటిగావుంటే యిదితప్ప మరిఒకసంగతి మాటాడేదాన్ని కాను; అతడు పదిమందిలో వుండేటప్పుడయినా యీ ధోరణే తెచ్చి యెత్తిపొడుపుమాటలంటూనే వుండేదాన్ని. నేను యెప్పుడూ యీ విషయమయ్యే చీవాట్లుపెడుతూ వుండేదాన్ని.

యోగి—నీవాడే మాటలమూలంగానే నీమొగుడికి పిచ్చయెత్తింది. లేనిపోనిఅనుమానం పెట్టుకొని అహోరాత్రములు చెవి దగ్గర చేరి విరామం లేకుండా సాధిస్తూవుండే భార్యమాటలు వెఱ్ఱికుక్కకాటుకంటెనూ యెక్కువవిషంగా వుండి యెటువంటి పరమ శాంతుడికయినా నిమిషంలో పిచ్చియెత్తిస్తవి; నీపోరుచేత అతడు రాత్రిళ్ళు నిద్రకుకూడా మొగంవాచినట్టు తోస్తుంది; రోజూ కలత నిద్రపోయేవాడికి మతి చలించిపోవడం అంతఆశ్చర్యం కాదు; నీవాడే

మాటలతో నిన్న అన్నం కడుపునపట్టక నీరయిపోయి వుండును. ఈ ప్రకారం నిద్రాహారాలు లేక యిల్లు అడివిగా నున్నప్పుడు యేరోగాలూ యెందుకు రాకుండా వుంటవి ? జారత్వశంకచేత యిదంతా నీవు చేసుకొన్న దోషఫలమే. కాబట్టి స్వయంకృతాపరాధము నీది నీవే అనుభవించవలెను.

సుభ—అతఁడు యెంత అక్రమంగా ప్రవర్తిస్తూవచ్చినాగానీ మాఅప్పమాత్రం అతణ్ని మంచిమాటలతోనే బోధిస్తూ వచ్చినది; అంతేగాని తూలుమాట యెప్పుడూ నోటరానియ్యలేదు—(మెల్లగా) ఆమెతప్పితమంతా నీమీదనే మోపి చివాట్లుపెడుతూవుంటే బదులు చెప్పకుండా వూరుకుంటావేమి ?

సీత—(మెల్లగా) ఆమె అంతా నానోటనే పలికించి నన్ను నోరెత్తకుండా చేసింది. నేనేమి చెప్పఁగలను? (బిగ్గరగా)—మీరు లోపలికి వెళ్ళి అతణ్ని పట్టుకోండి.

యోగి—మీరు యెవరూ లోపలికి వెళ్ళకూడదు.

సీత—అలాగయితే మీవాళ్ళ నెవళ్ళనయినా నాపెనిమిటిని యివతలకు తీసుకునివచ్చి నాకు వప్పగించుమను.

యోగి—అది వల్లగాదు. ఇది పవిత్రమయినమఠం గనుక అతడు దీనిలో శరణొందినాడు; అందుచేత నేను అతణ్ని మంచి మాటలతో స్వస్థచిత్తుణ్ని చేసేవరకూనీకువప్పగించను. నాప్రయత్నం వ్యర్థమయితే అప్పటిమాట చూతాము; యీలోగా వదలిపెట్టను.

సీత—నాపెనిమిటికి పరిచర్యచెయ్యడం నాకువిధిగనుక, నా పెనిమిటివద్ద నేనే కనిపెట్టుకునివుండి నేనే పథ్యపానాదులు పెట్టి వుపచారం చేస్తాను; మరివకరిని నమ్మి నేను అతణ్ని విడిచిపెట్టను; కాఁబట్టి నన్ను యింటికి తీసుకువెళ్ళనీ.

యోగి—కొంచెం శాంతించు. అతణ్ని మళ్లీయెప్పటిమనిషిని చెయ్యడానికి మందులూ మూలికలూ మంత్రాలూ అన్నీ ప్రయోగించి నాశాయశక్తులా పనిచేసేవరకూ నేను అతణ్ని విడిచిపెట్టను. యోగిని గనుక కష్టంలో వున్నవాళ్లకు సహాయం చెయ్యడం నాకు ధర్మము. అతణ్ని యిక్కడ నావశంలో వుంచి నీవు వెళ్ళిపో.

సీత—నాపెనిమిటిని విడిచిపెట్టి నేను వెళ్ళను. మొగుణ్నీ పెళ్ళాన్నీ యెడబాపడం నీవంటి పుణ్యవ్రతంలో ప్రవేశించినదానికి ధర్మం కాదు.

యోగి—నేనతణ్ని వదలిపెట్టను; మాటాడక వెళ్ళిపో (అని లోపల తలుపు వేసికొనుచున్నది.)

సుభ—యీఅన్యాయం నీవురాజుతో వెళ్ళి మొఱపెట్టుకో.

సీత—వెళుదాముర్రా, నేను ఆయన కాళ్ళమీద సాష్టాంగపడి, నాప్రార్థనలవల్లనూ కన్నీళ్ళవల్లనూ ఆయన మనసు కరిగించి స్వయంగా యిక్కడకువచ్చి యీయోగినిచేతులలోనుంచి నాపెనిమిటిని విడిపించి యిచ్చేవరకూ కాళ్లమీదనుంచి లేవను.

వర్త—యిప్పుడు దగ్గరదగ్గరగా అయిదుగంటలుకావచ్చింది. యింకా కొంచెంసేపటికి యీమఠంవెనకాల వున్నవధ్యభూమికి వెళ్లడానికి రాజుగారు స్వయంగానే యీదోవను వస్తారు.

విశ్వ—యెందుకోసము?

వర్త—యీపట్నంతాలూకు శాసనాలకు విరుద్ధంగా యీవూరికి వచ్చినందునకయి వక మధురాపురపువర్తకుణ్నిముసలివాణ్ని వురి తీయించడానికోసము.

విశ్వ—అదుగో వారు వస్తూవున్నారు. అతణ్ని వురితియ్యడం మనం చూతాము,

సుభ—రాజా యీయాసరం దాటి వెళ్ళకముందే నీవు ఆయన పాదాలమీద పడు.

[ధర్మపాలమహారాజును, సేవకులును, వర్ధమానుడును, కారాగృహాధికారియు, రాజభటులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

ధర్మ—'ఏధర్మాత్ముడయినను వచ్చి యీతనిప్రాణరక్షణార్థము ధనమిచ్చి పుణ్యము కట్టుకొన్నపక్షమున, ఈతనిని విడుదల చేయుదుము' అని మాటియొకసారి గట్టిగా చాటింపుము. మన మీతని కీపాటియుపకారమును జేయుదము.

సీత—ఓ మహాప్రభో! యీయోగిని నాకు చేసిన అన్యాయం విచారించి నాకు న్యాయం దయచేయించవలెను.

ధర్మ—ఆకెను మిక్కిలి పుణ్యాత్మురాలు, బహుపూజ్యురాలు: నీవిషయములో నేమియు అక్రమము చేసియుండదు.

సీత—ఓమహారాజా! అనుగ్రహించి నామొరాలకించండి. వసంతకుడుగారు నాకు భర్త; యేలినవారు చేసిన సత్కారములను బట్టి నేనాయనను వివాహం చేసుకున్నాను; నాదురదృష్టంచేత ఆయనకు యీరోజున అకస్మాత్తుగా పైత్యభ్రమకలిగించి మాకుటుంబానికంతా గొప్పవిపత్తు సంప్రాప్తమయింది. ఏమికాలకర్మదోషంచేతనోకాని తనతోపాటు యేకకాలమందే పిచ్చియెత్తినతనసేవకుణ్ణి వెంటవేసుకొని వూరిమీదపడి ఆయన కనపడ్డయిల్లెల్లాదూరి వుంగరాలూ నగలూ చేతికి యేదిదొరికితే అదెల్లాయెత్తుకుపోతూ అందరికీ అప్రియంచేస్తూవున్నారు. వకపర్యాయం నేను ఆయనను కట్టిపెట్టించి యింటికిపంపించి, అదివరకాయన అక్కడక్కడ చేస్తూ వచ్చిన నష్టానికి సొమ్మునవరించి వారిని సమాధానపరుస్తున్నాను. ఆయన యెలాగోకాని తప్పించుకొని మళ్లీవీధినిబడి తన సేవకుడునూ

తానున్నూ కత్తులు దూసుకొనివచ్చి మమ్ము తఱిమినారు. తరువాత మేము చాలామందిని సహాయం చేసుకొనివచ్చి మళ్ళీ కట్టిపెట్టడానికి వెంబడించేవరకు వారు పరుగెత్తుకొనిపోయి యీమఠంలో పడ్డారు. మేమాయనను యింటికి తీసుకపోదామంటే యీ యోగిని మాకడ్డం వచ్చి తలుపులు లోపల వేసి మమ్ము లోపలికి వెళ్ళనూ వెళ్ళనియ్యదు; తానాయనను యివతలకు పంపనూపంపదు. దీనులమయిన మా మొఱ్ఱాలకించి దేవరవారేలాగయినా ఆమె వారిని యివతలికి పంపే టట్లు ఆజ్ఞ చేసి పతిభిక్ష పెట్టి రక్షించవలెను.

ధర్మ—విస్తారకాలముక్రింద నీభర్త మాయొద్ద నొక సేనా నాయకుండుగా నుండి మాకు మిక్కిలి యుపకారము చేసినాడు. అప్పుడు నిన్నతనికి వివాహము చేయించి మేము చేయందగిన ప్రత్యుప కారమంతయు చేసి మేమాతని బహువిధముల గౌరవించినారము.— మీలో కొందఱు వెళ్ళి మఠద్వారమువద్ద నిలుచుండి పిలిచి యోగినిని మాయొద్దకు తీసికొనిరండు; మేమాతగవుతీర్చి మఱియిక్కడనుండి వెళ్లెదము.

[ఒకపరిచారిక ప్రవేశించుచున్నది.]

పరి—అమ్మా! పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి వేగిరం నీప్రాణాలు దక్కించుకో. అయ్యగారున్నూ సేవకుడున్నూ కూడా వదిలించుకొని ఇంట్లోవున్న పరిచారికలనందరినీ కొట్టి, భూతవైద్యుణ్ణి కట్టిపెట్టి గడ్డానికి నిప్పంటించినారు; అతడు గడ్డంకాలి యేడుస్తూవుంటే ఆర్పుతామని మొగంనిండా బురదవేసికొట్టి నిప్పార్పినారు. మనయజ మానుడు శాంతించుమని అతనికి బోధచేస్తూవుండగా, లక్ష్మణుడు కత్తితీసుకొని వచ్చి అతనితల రేవురేవులుగా గొరిగినాడు. వెంటనే

మీరు యెవరినైనా పంపితేనే తప్ప వాండ్లిద్దరూ చేరి మంత్రిగాణ్ని చంపివేస్తారు.

సీత—ఓసిపిచ్చిదానా నోరుమూయ్యి నీయజమానుడున్నూ సేవకుడున్నూ యిక్కడనే వున్నారు. నీవు చెప్పినదంతా అబద్ధం.

పరి—అమ్మా! మీతోడు నేను నిజం చెప్తూవున్నాను. నామాట నమ్మండి. అతణ్ని నేనుచూచి తిన్నగా నిముషమయినా అయివుండదు. ఆయన నీపేరుపెట్టి పిలిచి యెక్కడవున్నావని కేకలు వేస్తూ, నీవు కనపడిన పక్షానికి నీమొఖంనిండా గంట్లుపెట్టి నిన్ను విరూపిని చెయ్యకపోతే తనపేరు మాఱుపేరు పెట్టుమని వొట్టుపెట్టుకుంటూవున్నాడు. (లోపల పెద్దవసంతకుఁడు కేకవేయుచున్నాఁడు.) అమ్మా! ఆలకించు! ఆలకించు ఆయనమాటలు వినఁబడుతూవున్నవి. ఇక్కడ నిలువకు; పరుగెత్తు.

ధర్మ—జడియకు. ఈలాగువచ్చి నీవు నావెనుక నిలుచుండు— ఈ తెలుపుచ్చుకొని కాచుకోండి.

సీత—అయ్యో! అతఁడు నాభర్తే. అతఁడు యెలా కనపడకుండా వచ్చినాడో చూడండి. ఇంతకు మునుపు యితఁ డీమఠంలో ప్రవేశించడం చూచినాము· ఇప్పు డప్పుడే అక్కడవున్నాఁడు! అతఁడు ఇప్పుడక్కడి కేలావచ్చినాడో వూహించడానకైనా వీలులేకుండా మహాద్భుతంగా వున్నది.

[పెద్దవసంతకుఁడును పెద్దలక్ష్మణుఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

పెద్దవ—న్యాయము దయచేయుండి ఓమహారాజా! న్యాయముఁ దయచేయుండి. చిరకాలముక్రిందట నా దేహము నెత్తురు వఱదలుగట్ట గొప్ప గాయములు తగిలినను సాహసముచేసి మీకడ్డపడి

యుద్ధములో మీ ప్రాణములు కాపాడి మీకు ఉపకారము చేసినందున కయినను నాకు న్యాయము దయచేయుడు.

వర్ధ—(లోనలో) మరణభీతివలన నామతి పోయియుండిన నేమో కాని లేనన్న వాండ్రిద్దఱును తప్పకుండ నావసంతకుడును లక్ష్మణుడును.

పెద్దవ—మహాప్రభూ! మీచాటున నిలుచున్న యిది నాకు చేసిన ద్రోహము విచారించి నాకు న్యాయము దయచేయుడు. దానిని మీరు నాకు భార్యనుగా దయచేయించినారు; అది నా కపకారము చేసి నన్ను గాంవపఱచినది; ఈదినమున నాకిది చేసిన యవమానమును హానియు నింతంతయని చెప్పుట కలవి కానివి.

ధర్మ—నీ కేమి యన్యాయము సంభవించినదో చెప్పుకో, నీకు తప్పక న్యాయము చందొరదుము.

పెద్దవ—ఓ మహాప్రభువా! ఈదినమున నను లోపలికి రాకుండ తలుపులు వేసి లోపల జారులను పెట్టుకొని హాయిగా విందారగించినది.

ధర్మ—అది గొప్పతప్పే సుమీ సీతా! నీవా ప్రకారముగా చేసితావా?

సీత—మహాప్రభూ! నే నటువంటి అపరాధమేమీ చేయ లేదు. యీ మధ్యాహ్నం నేనూ నా చెల్లెలూ తానూ కలిసి భోజనం చేసినాము.

సుభ—మా అప్ప దేవరవారితో మనవి చేసిందంతా సత్యము

విశ్వ—ఓసి సూతులాడీ! మీరిద్దరూ అప్రమాణమే చేసినారు. ఈవిషయంలో యీమె చెప్పినదే వాస్తవం.

పెద్దవ—స్వామీ! నేను చెప్పినదంతయు యథార్థము, నే

నిప్పుడు త్రాగి మత్తుగొనియుండలేదు; కోపముచేత నొడలు తెలి
యకయు నుండలేదు; గాఢ చిత్తోన్మాదమును గలిగి యుండలేదు.
ఈదినము నేను భోజనమునకు రాకుండ ఇది తలుపులు లోపల గడియ
వేసినది. ఈకంసాలికూడ కుట్రలో చేరియుండని పక్షమున, ఇతఁడు
నాతో నున్నాఁడుగనుక నాపక్షమున సాక్ష్యమియ్యవచ్చును. ఇతఁడు
మాతోఁగూడ కొంతదూరమువచ్చి ప్రభావతి యింటివద్దను చంద్ర
హారము తీసికొనివచ్చెదనని చెప్పి తనయింటికి వెళ్ళినాఁడు; కాంచన
గుప్తుఁడును నేనును గలిసి ప్రభావతియింటివద్ద భోజనము చేసినాము.
మా భోజనమాయినతరువాత నతఁడక్కడకు రానందున కొంతసేపు
చూచి నేనితనికొఱకు వెళ్ళినాను. నేనితనిని వీధిలో కలిసికొన్నప్పుడు
ఈపెద్దమనుష్యుఁడుకూడ నితనితో నున్నాఁడు. అప్పుడే అసత్యవాది
యైన యీ స్వర్ణకారుఁడు నేనీదినమున తనవద్దనుండి చంద్రహార
మును పుచ్చుకొన్నానని ప్రమాణము చేసినాఁడు. ఆచంద్రహారము
నే నెఱుఁగనిసంగతి భగవంతునకే తెలియును. దానినిమిత్తమయి
యితఁడు నన్ను రాజభటునకొప్పగింపఁగా, నేను వేఁడఁబడి సొమ్ము
నిమిత్తమై నాసేవకుఁడైన వీనిని మాయింటికిఁబంపినను గాని వీఁడుసొ
మ్ము తేక వట్టిచేతులతో నే మరల వచ్చినాఁడు. నేనింటికి వెళ్ళి సొమ్ము
భటునివశమున నిచ్చిపంపెదనని రాజపురుషునకు సమాధానపఱచి
వచ్చుచుండఁగా త్రోవలో నాభార్యయు, దాసి చెల్లెలును, మఱి
కొంత అల్లరిమూఁకయు నాకెదురుపడిరి. వారు తమతో దుర్గాదా
సను ఎముకలగూడువలెనున్న యొక జీవచ్ఛవమునుగూడ తీసికొని
వచ్చిరి. ఆవడపీనుఁగు తాను భూతవైద్యుఁడనని వేషము వేసికొని
నానాడియు చూపులును పరీక్షించి నాకు భూతము సోఁకినదని అఱ
చినాఁడు. వెంటనే అందఱును నామీఁదఁబడి నన్నుకట్టిపెట్టి, తీసికొని

వెళ్ళి, నా సేవకునినిగూడ త్రాళ్ళు వేసికట్టివహా యిద్దరిని కోమటియింట నే యొక చీకటిగదిలో పెట్టినారు. నేను పండ్లతోకోటికి కత్తిరింపు కొని యీసంగతి మొరపెట్టుకొనుటకు తక్షణమే యేలినవారి దర్శనమునకు పరుగెత్తుకొనివచ్చినాను. ధర్మస్వరూపులయిన దేవరవారు నాకీదినమున సంభవించిన మానభంగమునకును శ్రమకునుతగిన ప్రతిక్రియ చేయవలెను.

విశ్వా—మహాప్రభూ! ఈయన యీరోజు యింటికాడ భోజనం చెయ్యలేదనిన్నీ యింటితలుపులు వేసి వేసినారనిన్నీ యింతవరకు మాత్రం నేను సాక్ష్యం యివ్వగలను.

ధర్మ—అతఁడు నీయొద్దనుండి చంద్రహారమును పుచ్చుకొన్నాఁడా లేదా?

విశ్వా—పుచ్చుకున్నాఁడు మహాప్రభూ! ఈయన యిక్కడికి పరుగెత్తుకొనివచ్చినప్పుడు యీయన మెడలో చంద్రహారంవీరందరూ కూడా చూచినారు.

వర్త—అంగడివీధిలో నీవు మొదట చంద్రహారం యెరగనని ప్రమాణంచేసి తరువాత, నీవింతకుమునుపే యిక్కడపుచ్చుకొన్నట్టు మళ్ళీ నీనోటితో వప్పుకోవడం నేను చెవులారా విన్నాను. అందుమీఁద నాకు కోపంవచ్చి నీతో యుద్ధమునకు సిద్ధంకాఁగా, జనుల మందనుజూచి నీ వీమఠంలోదూరి యెలాగో గారడీచేత నీవాయుధాల నుంచి పరిత్యక్తుఁడయినావు.

పెద్దవ—ఈమఠ సమీపమునకు నేనెప్పుడును రాను లేదు. నీవు నాతో యుద్ధమునకు సిద్ధముకాను లేదు. దైవసాక్షిగా నేను చంద్రహారము పుచ్చుకోను లేదు; నీవు నిష్కారణముగా నామీఁద దోషారోపణము చేయుచున్నావు.

ధర్మ—మీరందఱును ఒకదానికొకటి సందర్భించకుండ మాటాడుచున్నారు! మీరందఱును త్రాగియున్నారని నాకు సందేహముకలుగుచున్నది. ఇతఁడీయింటఁ బ్రవేశింపఁగా మీరు చూచి యుండినపక్షమున; ఇతఁడిక్కడనే యుండి యుండును. ఇతనికి మతి చలనము గలిగియుండినయెడల, ఇతఁడింత శాంతతతో సహేతుకముగా మాటాడియుండఁడు. ఇతఁ డింటికడ భోజనము చేసెనని నీవు చెప్పుచున్నావు; ఇంటివద్ద భోజనము చేయలేదని యీకంసాలి చెప్పుచున్నాఁడు!—ఓరీ! నీవేమి చెప్పెదవు?

పెద్దలక్ష్మ—స్వామీ! యీయన యీదినం యీప్రభావతి యింటివద్దనే భోజనం చేసినారు.

ప్రభా—ఈయన మాయింటికాడనే భోజనం చేసినారు; అప్పుడు నావేలిది యీవుంగరంకూడా పుచ్చుకున్నారు.

పెద్దవసం—అవును, నీమాట నిజమే. ఈమెయొద్ద నే నీయుంగరము పుచ్చుకున్నాను.

ధర్మ—ఇతఁ డీమఠములోనికి వెళ్ళుచుండఁగా నీవు చూచి నావా?

ప్రభా—నేను నిశ్చయముగా చూచినాను మహాప్రభో!

ధర్మ—ఇదంతయు నత్యద్భుతముగా నున్నది. నీవు వెళ్ళి యోగినిని మాకడకు పిలుచుకొనిరా—నాకు చూడఁగా మీ కందఱికిని పిచ్చియెత్తినట్లు తోఁచు చున్నది.

(ఒకసేవకుఁడు వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

వర్ధ—మహాప్రభూ! నేనొక్కమాట వీనితో మాటాడుటకు నాకనుజ్ఞ యిచ్చెదరా? సామి మెచ్చి నాప్రాణమును కాపాడఁగలవాఁ డిందులో నొకఁ డున్నట్లు కనఁబడుచున్నాఁడు.

ధర్మ—నీ వెవ్వరితో నేమి మాటాడవలెనో నిర్భయముగా మాటాడవచ్చును.

వర్ధ—అయ్యా! మీ పేరు వసంతకుఁడును, మీ యీ సేవకుని పేరు లక్ష్మణుఁడును కాదా?

పెద్దల—ఈఘడియావఱకు నేనీయన సేవకుణ్ణయి నలక్ష్మణున్నే ఈయనయు వసంతకుఁడే.

వర్ధ—నిశ్చయముగా మీరిద్దఱును నన్ను స్మరణకుఁ దెచ్చుకొని యుందురు.

పెద్దల—మిమ్మల్ని చూస్తే నాకాయిద్దరిసంగతీ మాకు స్మరణకు వస్తూవున్నది. మీవలెనే మేమున్ను కొంచెంసేపటికిందట కట్లల్లో వున్నాము. మీరున్నూ నావలెనే దుర్గాంబాసుగారిచేత వైద్యం చేయించుకున్నారా యేమి?

వర్ధ—నీవు నావంక వింతపడి చూచుచున్నావేమి? నీవు నన్ను చక్కఁగా నెఱుఁగుదువు.

పెద్దవసం—ఇప్పుడు తప్ప నేను నా జీవితకాలములో నిన్నెప్పుడును జూచి యుండలేదు.

వర్ధ—దుఃఖముచేత నారూపము మారిపోయి యుండవచ్చును నాకంఠస్వరమునైన గుఱుతు పట్టినావా?

పెద్దవసం—లేదు.

వర్ధ—లక్ష్మణా! నీవో?

పెద్దల—లేదు. నేనూ ఆనవాలు పట్టలేను.

వర్ధ—నాకంఠధ్వనికూడ మీ రెఱుఁగరా? ఓ కాలమా! ఈనాలుగుసంవత్సరములలోనే నాకన్నకొడుకునసహితము నామాట నానవాలు పట్టలేకుండునట్లుగా నాకంఠస్వరమునుగూడ పూర్ణముగా

మార్చి వేసినావా? వార్ధకము చేతను దుఃఖములచేతను నే నెంతమాఱి పోయినను, నా దృష్టిమాత్రము నా కన్నులను విడిచిపెట్టక నీవు నా కొమారుఁడ వని చూపు చున్నది. నే నెట్లు మఱియొకలాగునననుకోఁగలను?

పెద్దవసం—నా తండ్రిని నే నెప్పుడును చూచి యుండనే లేదు.

వర్ధ—కుమారా! నాలుగుసంవత్సరములక్రిందట నీవు నన్ను మధురాపురములో విడిచిపెట్టి వచ్చినావు. ఒకవేళ నిట్టిదురవస్థల నున్న నన్ను తండ్రిని యని యొప్పుకొనుటకు సిగ్గుచేత నీ విట్లనుచున్నావేమో?

పెద్దవ—ఈమహారాజును నన్నెఱిఁగిన వీరందఱును చిరకాలమునుండి నే నిక్కడనే యున్నాననియు, నే నెప్పుడును మధురాపురమునకు వెళ్ళ లేదనియు సాక్ష్య మియ్యఁగలరు.

ధర్మ—ఓయివృద్ధుఁడా! పదిగేను సంవత్సరములనుండి మే మీతనికి ప్రాపకులముగా నున్నాను. ఈ కాలములో నీతఁ డెప్పుడును మధురాపురమునకు వెళ్ళి యుండలేదు. వృద్ధత్వము చేతను కష్టముల చేతను నీమతిపోయి నీ వీలాగున భ్రమపడి యుందువని మే మనుకొనియెదము.

[చిన్నవసంతకునితోను, చిన్నలక్ష్మణునితోను, యోగిని ప్రవేశించు చున్నది.]

యోగిని—ఓమహారాజా! అన్యాయం సంభవించిన యీ మనుష్యుణ్ని రక్షింపుఁడు. (అందఱును జూచుటకు గుంపు కూడు చున్నారు.)

సీత—నాకిద్దఱుభర్తలు కనఁబడుతూ వున్నారు! నాకళ్ళకు భ్రమగప్పినదా యేమి?

ధర్మ—వీ రొకరికొకరు ప్రతిబింబములవలె నున్నారు. వీరిలో నిజమయినవాఁ డెవఁడో యెవరు నిర్ణయింపగలరు?

చిన్నల—లక్ష్మణున్ని నేను. యీరెండోవాణ్ని అవతలకు పంపివెయ్యండి.

పెద్దల—నేనులక్ష్మణున్ని నన్నిక్కడ వుండనియ్యండి.

చిన్నవ— మీరు వర్ధమానులా? లేక ఆయనప్రతిబింబమా?

చిన్నల — ఓహో! నాపెద్దయజమానుఁడు! ఈయనను ఈప్రకారంగా కట్టి యెవ రిక్కడకు తీసుకువచ్చినారు?

యోగిని—యెవరు తీసుకువస్తే నేమి? నే నీయనకట్టువిడిపించి మళ్ళీభర్తను సంపాదించుకొంటాను. ఓపుణ్యాత్మా! పూర్వము చారుమతి అనేభార్యను వివాహం చేసుకొని ఆమెవల్ల యిద్దఱుకవల పిల్లవాళ్ళను కన్న వర్ధమానులు మీరేనా? ఈచారుమతితో మాటాడండి.

వర్ధ—నే నిప్పుడు స్వప్నావస్థలో లేనిపక్షమున నీవు నిశ్చయముగా చారుమతివే. నీవుచారుమతివే యయినయెడల, అప్పుడునీతో గూడ సముద్రములో తేలిబ్రతికిన పుత్రుఁ డెక్కడనున్నాఁడో చెప్పు.

చారుమ—నన్నూ నాకొడుకునూ సేవకుఁడయిన లక్ష్మణున్నీ తమపడవలలో యెక్కించుకొన్న చేపలవాళ్లు దుర్మార్గంచేసి పిల్లలిద్దరినీ బలాత్కారంగా నాదగ్గిరనుంచి తీసుకుపోయి యెవరికో అమ్ముకొన్నారు. తరువాత వారిస్థితి యేమైనదో నాకు తెలియదు. నేను చిరకాలం అక్కడవుండి తరువాత యీపట్టణంచేరి నాలుగేళ్ళనుంచి యీమఠంలో యోగినినిగా వున్నాను.

ధర్మ—ఇతఁడే ప్రాతఃకాలమునఁ జెప్పినకథ యిప్పుడు నిదర్శనముగా కనఁబడుచున్నది. ఈయిద్దఱు వసంతకులు నేకరీతిగా నున్నారు; అప్రకారముగానే యీయిద్దఱు లక్ష్మణులునుకూడ నచ్చునఁ బోడిచిన ట్లొకవిధముగా నున్నారు. దైవవశముచేత నకస్మాతుగా కలిసికొన్న వీరిద్దఱును వీరిజనకులు.—వసంతకా! నీవు మొట్టమొదట రామనాథపురమునుండియే కాదా కాశిహస్తితీసికొని రాఁబడినావు?

చిన్నవ—నేను కాను. నేను మథురాపురమునుండివచ్చినాను.

ధర్మ—నీవు దూరముగా నిలుచుండు. మీలో నెవరెవరో నాకేభేదము తెలియకుండ నున్నది.

పెద్దవ—రామనాథపురమునుండి వచ్చినవాఁడను నేను మహాప్రభూ!

పెద్దల—ఈయనతోకూడా వచ్చినది నేను.

పెద్దవ—నన్నిక్కడకు తీసికొనివచ్చి దేవరవారి కొప్పగించినది మీ మేనమామగారైన సుబంధుఁడను మహావీరుఁడు. పల్లెవాండ్రవద్దనే నమ్మాయనకొని పెంచినారు.

సీత—మీయిద్దరిలో యెవరు యీమధ్యాహ్నం నాతో భోజనంచేసినారు?

చిన్నవ—నేను.

సీత—మీరు నాభర్తగారు కారా?

పెద్దవసం—అతఁడు నీభర్త కాఁడని నేను రూఢిగా చెప్పఁగలను.

చిన్నవసం—నేనును మధ్యాహ్న మీమాటయే యీమెతోఁ జెప్పినాను; ఈమె నామాట నమ్మినది కాదు.—ఓసుభద్రా! నేను

మధ్యాహ్నము నీతో నేమిచెప్పినానో స్మరణకు దెచ్చుకో; ఆ మాట నిజముచేయుటకు సమయమువచ్చుచున్నది.

విశ్వ—మీరు నావద్దపుచ్చుకొన్న చంద్రహారమదే.

చిన్నవ—అవును. ఎవరు కాదన్నారు?

పెద్దవ—ఈ చంద్రహారము నిమిత్తము నీవు నన్ను రాజభటుల కొప్పగించినావు.

విశ్వ—అవును కాంబోలును.

సీత—నేను లక్ష్మణునిచేత మీకు ధనం పంపినాను. వాడు మీకిచ్చినాడు కాడు.

పెద్దల—లేదు. నాచేత నీవు సొమ్ము పంపలేదు.

చిన్నవ—ఈరూపాయలమూట నాసేవకుడు తెచ్చి నాచేతి కిచ్చినాడు. మన మొకరిసేవకుని నొకరిసేవకునిగా భ్రమించుటవలన ఈచిత్రములన్నియు పుట్టినవి.

పెద్దవ—ఈధనము నేను నాతండ్రి ప్రాణరక్షణముకొఱ కిచ్చెదను.

ధర్మ—నీధనదాన మక్కఱలేకయే నీతండ్రికి మేము ప్రాణదానము చేసినారము.

ప్రభా—ఆవజ్రపుటుంగరము మీవేలిది నాది.

పెద్దవ—అవును. నీయుంగరమిదిగో నీవుపుచ్చుకో.

(అని యిచ్చుచున్నాడు)

చారు—ఓమహారాజా! దేవరవారు మాతో యీమఠంలోకి విజయంచేసి, సావకాశంగా సంభాషణచేసి, కొంచెంసేపు మా గృహపావనం చెయ్యవలెనని వేడుకొంటూవున్నాను. యీరోజున యిక్కడ పోగయి మామూలుగా శ్రమపడ్డవారందరూ కూడా

లోపలకు దయచెయ్యవలెను; మేము మిమ్మల్నందరినీ సమాధానం చేసి పంపుతాను. ఓపుత్రులారా! మిమ్మల్ని యెడబాసి యిరవై సంవత్సరాలైనది; యింతకాలమునకు యెప్పుడూ యెదురుచూడని దే మనమందరమూ వక్కచోట కలుసుకున్నాము గనుక లోపలికివెళ్ళి కొంచెంసేపు సల్లాపసౌఖ్యం అనుభవింతాము రండి.

ధర్మ—మిక్కిలి సంతోషముతో లోపలకువచ్చి మీసంభాషణవిని వేడుకపొందెదము.

(రాజును, చారుమతియు, వర్ధమానుఁడును, ప్రభావతియు, వర్తకుఁడును, విశ్వకర్మయు, పరిజనమును వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—అయ్యా! బండిమీద యెక్కించడానికి తీసుకొని వెళ్ళిన మీసామాను పట్టించుకురానా?

పెద్దవ—నాది యేసామాను బండిమీఁద నెక్కించినావు?

చిన్నల—సత్రమువద్దనున్న మీసరకులు.

చిన్నవ—వాఁడు నాతో చెప్పుచున్నాడు. లక్ష్మణా! నీ యజమానుఁడను నేను. అవి తరువాత తీసికొని రావచ్చును. మాతో లోపలికి రా. ముందు నీసోదరుని కౌఁగిలించుకొని మీరిద్దరునుకలిసి లోపలికిరండి. (పెద్దవసంతకుఁడును, చిన్నవసంతకుఁడును, సీతయు, సుభద్రయు, లోపలికి వెళ్ళుచున్నారు.)

చిన్నల—నీయజమానుడి యింటికాడ కొండంతమనిషివకర్తె కనపడ్డది. అది నన్నుచూచి నీ వనుకున్నది; నా వదినెగారు కాఁబోలును!

పెద్దల—యెలాగు భ్రమపుట్టకుండా వుంటుంది? సరిగ్గా నీవు నా అద్దంలో నీడలాగు వున్నావు. నీరూపాన్నిచూస్తే నేనూ అందగాణ్నే అని తోస్తుంది. మనంకూడా లోపలకు వెళుదాముర.

చిన్న—నీవు పెద్దవాడవు, ముందర నీవు నడువు.

పెద్దల—ఆభేదం మనకుతప్ప యెవరికీ తెలియదు. అందరికీ తెలియడానికి యేమిచేశాం ?

చిన్నల—అందరికీ తెలియడానికి తరువాత మనంయేమైనా ఆనవాలు వేసుకుందాము. అందాకా నీవు ముందర నడువు.

(అని వెళ్లుచున్నారు.)

స ం పూ ర్ణ ము.

———: ০ :———

బాలన్స ప్రెస్, రాజమండ్రి 1950.

చమత్కారరత్నావళి

గ్రంథకర్త:

కందుకూరి వీరేశలింగంపంతులు

ఏడవకూర్పు

ప్రకాశకులు:

హితకారిణీసమాజము

రాజమహేంద్రవరము

1950

ఈనాటకమునందువచ్చు పాత్రములు.

ధర్మపాలుఁడు—చోళమండలపురాజు

వర్ధమానుఁడు—పాండ్యమండలపు వర్తకుఁడు

పెద్దవసంతకుఁడు—చోళమండలమందున్న వర్ధమానునికొమారుఁడు

చిన్నవసంతకుఁడు—వర్ధమానుని కొమారుఁడు

పెద్దలక్ష్మణుఁడు—పెద్దవసంతకుని భృత్యుఁడు

చిన్నలక్ష్మణుఁడు—చిన్నవసంతకుని భృత్యుఁడు

సబలుఁడు—కాళహస్తికధీశ్వరుఁడు, ధర్మపాలుని మేనమామ

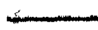
చారుమతి—వర్ధమానుని భార్య; వసంతకులతల్లి

సీత—పెద్దవసంతకుని భార్య

సుభద్ర—సీత చెల్లెలు

గౌరి—పెద్దలక్ష్మణుని భార్య

కారాగృహాధికారి, రాజభటులు, చిన్నవసంతకునిమిత్రుఁడగు నొకవర్తకుఁడు, కంసలవాఁడు, పెద్దవసంతునకు భోజనముపెట్టినయొక సుందరి, మఱికొందరునుకూడ వత్తురు.

చమత్కారరత్నావళి.

పాండ్యమండలమువారికిని చోళమండలమువారికిని బద్ధవైరమై నందున, చోళమండలమువారందఱును జేరి తమదేశమున పాండ్యమండలములోనివాఁ డెవఁడైన నడుగిడినయెడల ప్రాణరక్షణార్థము తత్క్షణము వేయివరాల నిచ్చిననేకాని లేనియెడల వానిసొత్తు నంతను దొరతనమువారు స్వాధీనముచేసికొని వానినప్పుడే సంహరింపవలయు నని రాజశాసనము నొకదానిని పుట్టించిరి.

ఒకనాఁడు ప్రాతఃకాలమున పాండ్యదేశపువర్తకుఁడు వర్ధమానుడనువాఁడు కాంచీపురమున వీధిలో కనఁబడినందున, రాజభటులాతని వెంటనేపట్టుకొని, తమరాజైన ధర్మపాలుని యెదురఁబెట్టిరి. వర్ధమానుడాయుత్తరక్షణమున వేయివరాలయిన నియ్యవలెను; లేదా ప్రాణములనైనఁగోలుపోవలెను. దండుగయిచ్చుకొనుట కాతనియొద్దపైకము లేదుగనుక, కడపక్షమే సిద్ధాంతమగునట్లు కనఁబడెను. అయినను రాజు అతని చరిత్రమును వినవలెనని వేడుకగలవాఁడయి, మరణశిక్షను విధించుటకుముందు ఇట్లనియెను—"ఓయీ! వర్తకా! ఎఱిఁగిఎఱిఁగి మధురవర్తకులకెల్ల ప్రత్యక్షమృత్యువయిన యీకాంచీపురమును ప్రవేశింపనేల సాహసించితివి? ఇంతసాహసమునకు ఒడిగట్టిననీరాక కేదియేని కారణముండక మానదు. మాతోడ నీచరిత్రము నించుక చెప్పుమా" అని యడిగిన యొడయని కభిముఖుఁడయి యావృద్ధుఁడు "దేవా! కడలేనివిచారముల ననుభవించి యనుభవించి యీమనుగడపయి రోఁతపుట్టియున్న నాకు ఇప్పుడు చావన్నఁ బరమసంతోషముగా నున్నదేకాని లేశమును భయము కలుగుచుండలేదు. దురదృష్టవంతుఁడ

ర్నైన నాకు నాచరిత్రమును చెప్పుకొనుట కంటె విశేష భారమైనది మఱి యొకటిలేదు. అయినను దేవరయంతటివారు నావంటి యభాగ్యుని మన్నించి యడుగుచో, మాహాత్మ్యము చేసి చెప్పక నిరాకరించుటధర్మము కాదుగావున, నాదుర్దశలను వినిపించెదను వినుండు" అని తన కథ నీప్రకారముగాఁ జెప్పఁజొచ్చెను:—

"నేను మధురాపురమున సద్వంశమున జన్మించి, వాణిజ్యము వలన జీవనముచేయుచు, కులీనయు, గుణవతియు, సౌందర్యవతియు నగు చారుమతి యనుదానిని వివాహము చేసికొని, ఆమెతోఁగూడ కొంతకాలము సకలసౌఖ్యముల ననుభవించుచు సుఖజీవనము చేయు చుంటిని. అంతట వ్యవహారధర్మమునుబట్టి సింహళద్వీపమునకు పోవ లసి వచ్చినందున, గర్భిణి యైయున్న భార్యనింటనే దిగవిడిచి యోడ నెక్కిపోయి యక్కడనే వ్యాపారముమీఁద ఆఱుమాసములవఱకు నుంటిని. తరువాత ఇంకను గొంతకాల మచ్చటనే యుండవలసినట్లు కనఁబడ్డందున, దుస్సహ మగుపతివిరహమునకు తాళఁజాలక, పలు మాఱు వర్తమానములఁ బంపుచున్న నాభార్యనుకూడ నాయొద్దకే పిలిపించుకొంటిని. అక్కడకువచ్చిన కొన్నిదినములలోనే నాభార్య ప్రసవమై, దివ్యసుందర విగ్రహములుగల యిద్దఱుకవలపిల్లలను గని యెను. వా రిరువురును అచ్చునఁబోడిచినట్లు భేద మేమియులేక యేక రీతిగా నున్నందున, ఒకరినుండి యొకరిని ఆనవాలుపట్టుట యసాధ్య ముగా నుండెను. ఆదినముననే దైవవశముచేత మేము దిగియున్న సత్రములోనే కాపురమున్న యొక బీదదానికి సరిగా నొక్కరీతిగా నున్న కవలపిల్లలిద్దఱు కలిగిరి. వారి తల్లిదండ్రులు నిఱుపేద లగుట వలనఁ దమబిడ్డలను అమ్మఁజూపగా, నాకొమాళ్ళదగ్గఱ నీడుజోడుగా నుండి పనిచేయుచుండుటకు బాగుండురని యెంచి, వాండ్రనుగూడఁ గొని కన్నకొడుకులనువలెఁ బెంచుచుంటిని."

"స్వభావముచే రూపముల నీషత్తును భేదములేక యున్న వారికి, నామములచేత మాత్రము భేదము కల్పింపనేలయని నాకొమాళ్ళ కిరువురకును వసంతకులనియు, తక్కిన యిద్దఱకు లక్ష్మణులనియు నామకరణములు చేసితిమి. అటువంటి ముద్దులుమూటగట్టు కొమాళ్ళు కలుగుటవలన పట్టరాని గర్వము గలదయి, యెప్పుడు వారిని గొనిపోయి బంధువుల కెల్లను జూపుదునాయను సంతోషముతో, నాభార్య ప్రతిదినమును ఇంటికి వెళ్ళుదము రమ్మని నన్ను ప్రయాణములు చేయనారంభించెను. నేనును ఆమె పోరుపడలేక యొప్పుకొని, తుదకువిధిలేక యొకదినమున ఇష్టములేకయే యోడనెక్కి బయలుదేఱితిని. ఎట్టివర్జ్యపువేళ నిల్లువిడిచితిమోకాని, మేము లంకవిడిచి క్రోసెడుదూరమయినను రాకమునుపే భయంకరమయిన గాలివాన యారంభమయినది. అదియంతకంతకు ప్రబలి మహాభయావహ మయినందున నావికులు తమయోడను రక్షించుకొను ఉపాయమును గానక, ప్రతినిమిషమును గాలిదెబ్బకుపగిలిపోవ సిద్ధముగానున్న యోడలో మమ్మువదలివేసి, తమప్రాణములను దక్కించుకొనుటకయి అందఱు నొకచిన్నపడవలో నెక్కి పాఱిపోయిరి."

"నామట్టుకు నాకు చావన్న నంతభయము లేకపోయినప్పటికిని, దగ్గఱఁజేరి కంటికినేలకు నేకధారగా గోలుగోలున నేడ్చెడు భార్యను, భయమెటువంటిదో యెఱుఁగకపోయినను తల్లినిజూచి వేడుకకొఱకు కన్నకడుపు దహించుకొని పోవునట్లు పెద్దపెట్టున రోదనము చేసెడు పిల్లలనుజూచి, వారివిషయమయి నామనసు తామరాకులోని నీరుక్రియఁ దల్లడిల్లఁసాగెను. ఈప్రకారము కొంతతడవు వారి రక్షణోపాయము వెదకుటకయి దీర్ఘాలోచనలో మునిఁగియుండి, కడకొక్కయుపాయమును చింతించి, తుపానులు వచ్చినప్పుడు పనికివచ్చు నిమిత్తము పడవవాండ్రు నిలువచేసికొన్న చాపకొయ్యలలో నొక

దానికి చిన్నకొమారు నొకచివరను చిన్నలక్ష్మణు నొకచివరనుగట్టి, నడుమను నేను కట్టుకొంటిని. దుఃఖసముద్రములో మునిఁగియున్న నా భార్యను జూచి నేను జేసినట్లే చేయుమని నియమించినందున, ఆమెయు మిగిలినచిన్నవాండ్ర నిరువురను చెఱియొక చివరను మఱియొక చాపకొయ్యకుకట్టి తానును మధ్యకట్టుకొనెను. కీడులోమేలు దైవమనుగ్రహించి నాకాయుపాయమును తోపించినందున, అప్పుడే మృతి నొందక నాకష్టకథలను మీవంటివారికి చెప్పుటకయి భూమిమీఁద బ్రతికితిని. ఈప్రకారముండఁగా మఱినాలుగు నిమిషములకు మేమున్న యోడ యొకపర్వతమునఁ గొట్టుకొని దారుణ ధ్వనితో ముక్కముక్కలుగా పగిలిపోయెను. ఆయుశ్శేషముకతంబున మేము చాపకొయ్య నంటిపట్టుకొని నీళ్ళపయిని తేలి కొట్టుకొని పోవుచుంటిమి. నేను నాప్రాణముతో మఱియిద్దరి ప్రాణములనుకూడఁ గాపాడవలసిన వాఁడను గనుక భార్యకేమియు తోడుచూపలేకపోయితిని. అందుచే నాభార్య తనయిరువురు పిల్లలతోను ప్రవాహవేగము ననుసరించి మఱియొకవైపునకు కొట్టుకొనిపోవుచుండెను. అయినను వారు చూపుమేర దూరములో నుండఁగానే యెవ్వరో చిన్నపడవలోవచ్చి వాని నెక్కించుకొని, కొంతసేపటిలోనే దృష్టిపథమును దాఁటిపోయిరి. వారినట్లు తమపడవలోనెక్కించు కొన్నవాండ్రు రామనాథపురము నుండి చేఁపలఁ బట్టుటకయి వచ్చిన పల్లెవాండ్రయి యుందురని నే నూహచేసికొంటిని గాని ఆతీసినవా రెవరో తరువాత నావారిగతి యేమైనదో నేఁటివఱకును నాకు తెలియనేలేదు. వారు సుఖముగా పడవలో నెక్కించుకోఁబడఁగాఁ గన్నులార చూచినానుగనుక, నా ప్రియనందనుని భృత్యుని ఏలాగుననైన బ్రతికించుకోవలెనని సముద్రముతోఁ బోరాడుచుండుటతప్ప నాకప్పుడు మాఱుచింత లేకపోయెను.

ఈప్రకారము సముద్రములోఁబడి ముందుకు వెనుకకు అలలీడ్చిన ట్లెల్లఁ బోవుచుఁ దిరుగుడుపడుచుండ, దైవికముగా నాసమయమున ఆమార్గమునఁ జనుచున్న యోడలోని మనుష్యులు దూరముననుండి మమ్ముఁ జూచి తమయధికారికిఁ జెప్పిన నాతఁడును సదయహృదయుఁ డయి యోడను మాదగ్గఱకుఁబట్టించి మమ్మం దెక్కించుకొనియెను. పడవవారందఱును మున్ను నన్నెఱిఁగినవారగుటచేత, సమస్తవిధముల నన్నాదరించి, సకలోపచారములు చేయుచు సుఖముగా మధురాపురమునకుఁ గొనిపోయి విడిచిపెట్టిరి.''

''ఇల్లు చేరినతరువాత సంసారముమీఁది విరక్తిచేత మరల వివాహము చేసికోక, క్రమక్రమముగా దుఃఖమునంతను మఱచి, ప్రాణముల నన్నిటిని నాచిన్న కుమారునిమీఁదనే పెట్టుకొని ఒక రీతిగా దినములు నెట్టుచుంటిని. ఇట్లు కొన్నియేండ్లు జరుగఁగా, నా బహిఃప్రాణమయిన ద్వితీయపుత్రుఁడు పదునెనిమిది సంవత్సరముల వయస్సుగలవాఁడయి తనతల్లి యేమయినదని యొకనాఁడు నన్నడిగె. నేనును గన్నీరు కాలువలుగట్ట, నడచిన సర్వవృత్తాంతమును పూసగ్రుచ్చిన రీతిని వినిపించితిని. అదివిన్నది మొదలుకొని యతనిచిత్తమంతయుఁ దల్లిని అన్నను వెదకుటమీఁదఁబోయి, తనవలెనే యన్నను బోఁగొట్టుకొని విచారించుచున్న భృత్యునిఁ దోడిచ్చి, వారిని వెదకఁ బంపుమని నన్ను ప్రతిదినమును పీడింపసాగెను. దారపుత్రుల సమాచారమును దెలిసికోవలెనని నాకెంతో యపేక్ష గలిగియుండియు, వారినిమిత్తమయి యీయున్న యొక్కకుమారునింగూడఁ బంపివేసి యొక్కఁడను నుండ మనసొప్పక ఇదిగో అదిగో అని సమ్మతింపక కొంతకాలము జరిపితిని. ఆపిమ్మట దినదినక్రమమునఁ బుత్రుని నిర్బంధ మెక్కువ కాఁగా అతని ప్రార్థనను త్రోచిపుచ్చలేక తుదకు నేను సమ్మతించితిని. నాకొమారుఁడును సేవకుఁడును నన్నువదలి

వెళ్లిన తరువాత, నేఁడువచ్చెదరో రేపువచ్చెదరో యని స్వప్నావస్థ యందును వారినే తలఁచుకొనుచు అయిదు సంవత్సరముల వఱకును నోర్చుకొనియుండి, అప్పటికిని వచ్చుజాడ కానరానందున నింటఁ గాలు నిలువక మేరమీఱిన పుత్రస్నేహమున బయలువెడలి, రెండు సంవత్సరములనుండి క్రమముగా మళయాళము, కన్నడము, కొంక ణము, ఘూర్జరము, మాళవము, నేపాళము, బంగాళము మొదలగు దేశములన్నిల్ల వెదకి యందెందునుగానక, అచ్చటనుండి దక్షిణాభి ముఖుఁడనయి ఓఢ్రదేశము మీఁదుగా నాంధ్రదేశము ప్రవేశించి యందు దించుకయు వారిజాడ తెలియకవిసిగి వేసరి వారియాశనిరాశ చేసికొని యింటివంక మరలివచ్చుచు మనుష్యులు వాసముచేయు దేశ ములలో దేనిని వెదకకుండఁ బోవబుద్ధిపుట్టక, చావునకైన నొప్పుకొని కడ కీదేశము చొచ్చితిని. ఈదినముతో నిచట నాకథాశేష మయి నది. నాకిప్పుడేమియు వేఱువిచారము లేదుగాని, నాపుత్రకళత్రాదులు జీవముతో నున్నారన్న శుభవార్త నాచెవినిబడిన సంపూర్ణసంతోష ముతో నీదేహమును విడుతునుగదా యని మాత్రము విచారపడు చున్నాను.

అని, అదృష్టహీనుఁ డయిన యావర్ధమానుఁడు తనదుర్దశా వర్ణనమును ముగించెను. పాప మీయభాగ్యుఁడు దేశాంతరగతుఁ డయిన కొమారుని మీఁద ప్రేమచేతనే తనకిట్టి మహోపద్రవమును దెచ్చిపెట్టుకొనెఁ గదాయని కొంతదయపుట్టి, రాజు ఈప్రకారముగా జెప్పెను. రాజునకుసహింత మలంఘ్యము లగు మాదేశరాజశాసనము లకు విరుద్ధము కాకుండెనేని, సంతోషపూర్వకముగా నిన్నీవఱకే క్షమించి విడిచిపెట్టియుందుము. రాజశాసన మీవిషయములోనెంతో క్రూరముగా నున్నది; మేమేమి చేయుదుము? మేముచేసిన నిబంధన

లను మేమే. తగవుమాలి యతిక్రమించుట మాకన్యాతకుం దగినపని కా దనినీకునుం దెలియునుగాదా? న్యాయమునుబట్టి మాచట్టమున విధులప్రకారము ని న్నిప్పుడే చంపింపవలసినది మాకర్తవ్యకృత్య మయినను, నీ కొక్కయుపకారము మాత్రముచేసెదము. నీయావచ్ఛక్తిని వినియోగించి యేలాగుననైన నీ వీసాయంకాలములోఁగా ఈగ్రామములో నెవ్వరియొద్దనైన బదులుచేసికాని యెవ్వరినైన వేఁడికొనిగాని, తెచ్చి యపరాధము విధించిన ధనమును చెల్లింపుము. నీకీదినము గడువిచ్చినారము; పొమ్ము" అని కారాగృహాధిపతి వశమున నాతనిని బంపెను. అయినను రా జెంతో యనుగ్రహపూర్వకముగా నిచ్చినయీగడువు వర్ధమానున కంత యుపకారముగా కనఁబడ లేదు. కాంచీపురములోఁ దన్నెఱిఁగినవా రెవ్వరును లేనందునను తనమొగ మెఱుఁగని క్రొత్తవాఁ డొకఁడు ఋణరూపమునఁ గాని దానరూపమునఁ గాని యొక్కవిదేశీయుని నమ్మి దండుగ చెల్లించు నిమిత్త మంతసొమ్మిచ్చునన్న యాశను పెట్టుకొనుట కవకాశము లేదుగనుకను, ప్రాణములమీఁదియాశను వదలుకొని, కాని దేశములో దిక్కుమాలిన పక్షి నయితిని గదా యని యొక్కఁడును వర్ధమానుఁడు కారాగృహాధికారితో వెడలిపోయెను.

వర్ధమానుఁడు కాంచీపురమునఁ దన్నెఱిఁగినవా రెవ్వరును లే రనుకొన్నాఁడు; కాని, యీనిమిషముననే తా నెవరినిమిత్తమయి వచ్చి ప్రాణములు గోలుపోవలసిన దురవస్థను తెచ్చి పెట్టుకొనెనో యాకొమారుఁడు పెద్దకొమారుఁడునుగూడ నపట్టణముననే యుండెరి. అన్నను దల్లిని వెదుకుటకయి బయలుదేఱిన వర్ధమానుని ద్వితీయ పుత్రుఁడు చిన్నవసంతకుఁడు తన సేవకునితోఁగూడ ఆదినముననే కాంచీపురమునకు రాఁ దటస్థించెను. ఆతఁడునుమధురవర్తకుఁడే

కనుక తండ్రికి ప్రాప్తించిన దురవస్థయే కొంచెముసేపులో నాతనికిని సంభవింపవలసి వచ్చునుగాని, యింతలో నాతనియదృష్టమువలన నొక స్నేహితుఁడు కనఁబడి నాఁటి యుదయకాలమున నచ్చటకు వచ్చినం దున ముసలివాఁడైనమధురాపురపు వర్తకునకు వచ్చిన గొప్పయాప దను చెప్పి, ఆంధ్రదేశపు వర్తకుఁడ నని పేరు పెట్టుకొమ్మని యాతని కాలోచన చెప్పిపోయెను. అందునకు వసంతకుఁడొప్పుకొని, తన దేశస్థుఁడొకఁడు ప్రాణాంతోపద్రవములో నున్నాఁడని వినుటవలనఁ నెంతయు సంతాపించెనేకాని, యాతఁడే తనతండ్రి యన్నమాట మాత్రము లేశమయిన నాతని మనసునకు తగులలేదు.

వర్ధమానుని పెద్దకొమారుఁడు పదియేను సంవత్సరములనుండి కాంచీపురములోనే యుండి యిప్పుడుగొప్పభాగ్యవంతుఁడై యున్నం దున, తండ్రిప్రాణములను గాపాడుటకై యెంతసొమ్మయిన నిచ్చి విడిపింపఁ గలిగినంత శక్తిగలవాఁడయి యున్నాఁడు. కాని తండ్రిసం గతి యాతని కేమియుఁ దెలియదు. నాఁడట్లు తల్లితోఁగూడ బెస్తల చేత సముద్రమునుండి వెలికిఁదీయఁబడినప్పుడు కడుఁబసివాఁ డగుటం జేసి తానాపత్కారము రక్షింపఁబడెననిమాత్రముజ్ఞప్తియుంచుకొనెనే కాని, తరువాత తల్లిదండ్రులగతి యేమయినదో యతని కెంతమా త్రమును తెలియలేదు. ఈవసంతకునితల్లినిఁ దీసిన చేఁపలవాండ్రు, అదృష్టహీనురా లయినతల్లి కడుపుశోకమునఁ బొగులుచుండఁగా పిల్లల నామె నెడఁబాపి తెచ్చి కొంతకాలము పెంచి, తరువాత వారి నిద్దఱను గొనివచ్చి యమ్మఁజూపిరి. వారిలో వసంతకునిరూపలావ ణ్యాదుల కాశ్చర్యపడి, కాళహస్తి కధీశ్వరుఁడును ధర్మపాలుని మేన మామయు నగు సుబలుఁడను మహావీరుఁడు వారి నిరువురను గొని పుత్రవాత్సల్యముతోఁ బెంచుచుండెను. అతఁడొకసారి తన మేనల్లుని

జూడఁబోయినప్పుడు వారినిరువురను కాంచీపురమునకు వెంటఁబెట్టు
కొనిపోయెను. ధర్మపాలుఁడు వసంతకుని జూచిన వేళావిశేషమున
నాతనియందు ప్రేమ గలవాఁ డయి, యాతని భృత్యునితోఁగూడఁ
దనయొద్దనే యుంచుకొని, పెద్దవాఁ డయినతరువాత తనసైన్యములో
నొకనాయకునిగాఁ జేసెను. వసంతుఁడును ప్రభుభక్తిగలవాఁ డయి
శౌర్యధైర్యాదిగుణములచే యుద్ధముల మిక్కిలి ప్రసిద్ధి కెక్కి, ఒక
యుద్ధమునఁ దనప్రాణమున కాశపడక ప్రాపకుఁ డయినరాజుయొక్క
ప్రాణమును బహుసాహసముతో కాపాడెను. అందుచే రాజున
కతనియెడఁ బరిపూర్ణానుగ్రహము వచ్చి, గొప్పబహుమానము చేయు
టయేకాక తనదేశములో మిక్కిలి భాగ్యవంతుఁ డయిన ధనదాసుని
కొమార్తెను సీతనిప్పించి వివాహము చేయించెను. తండ్రి యీపట్ట
ణమునకువచ్చిన సమయమందు తన భృత్యుఁ డయిన లక్ష్మణునితోఁ
గూడ నతఁడు కాంచీపురముననే భార్యాసమేతుఁ డయి నివసించి
యుండెను.

ఆంధ్రదేశమునుండి వచ్చితిననుమని యాలోచన చెప్పినస్నేహి
తుఁడు వెళ్ళినతరువాత చిన్నవసంతకుఁడు తనసేవకుఁ డయిన చిన్న
లక్ష్మణునిచేతికిఁ గొంతసొమ్మిచ్చి, తాను తిరిగివచ్చినదాక సత్రమువద్ద
భద్రముగాఁ గాచుకొని యుండుమని నియమించి తానింతలో వెళ్ళి
పట్టణము నాలుగుమూలలను తిరిగి, జనులయొక్క యాచారవ్యవహార
ములను జూచి, భోజనపువేళకు వచ్చెదనని చెప్పిపోయెను. లక్ష్మణుఁడు
వాక్చమత్కృతి కలవాఁడును ఉల్లాసపురుషుఁడును గనుక, వసంతకుఁడు
తనమనసులో విచారముగానుండి ప్రొద్దుజరగనప్పుడెల్లఁ దనభృత్యుని
బిలిచి యాతనితోడి వేడుకమాటలతోను హాస్యవచనములతోను గాల
క్షేపము చేయుచుండును. అందుచేత సాధారణముగా యజమానుల

కడ సేవకుల క్రుందుదానికంటె, వసంతకునికడ లక్ష్మణుని కెక్కువ స్వాతంత్ర్యమును చనువును గలిగి యుండెను.

చిన్నవసంతకుఁడు తనసేవకుని వదలి వెళ్ళినతరువాత, ఒక చోట నిలుచుండి, తాను సోదరునిని తల్లిని వెదకుట కయి యొంటిగా బయలుదేఱి దేశదేశముల వృథాతిరుగు చుండుటయు, తాను తిరిగిన స్థలములలో నెక్కడను వారివర్తమాన మించుకయు తెలియకుండు టయు తలఁచుకొనుచు, తనలోఁదా నిట్లనుకొనుచుండెను. "మహా సముద్రములో నొకజలబిందువు మఱియొకజలబిందువును వెదకుటకు బయలుదేఱి యామహార్ణవములోఁ దానుసహితము కనఁబడక యడఁగి పోవునట్లు, మందభాగ్యుఁడ నయిన నేనును తల్లిని సోదరుని వెదకుదు నని పనికట్టుకొని బయలుదేఱి యిల్లు విడిచి వాకిలి విడిచి కానిదేశ ములో పరిభ్రమించుచున్నాఁడను." అని యీప్రకారముగా తాను చేసినప్రయాణములనుగూర్చి యాలోచించు చుండఁగా, అక్కడకు పెద్దలక్ష్మణుఁడు వచ్చెను. చిన్నవసంతకుఁడు ఆవచ్చినవాఁడు తనలక్ష్మ ణుఁడే యనుకొని, అంతవేగముగా వచ్చినందున కద్భుతపడుచు, "సొమ్మెక్కడఁ బెట్టి వచ్చినా" వని యడిగెను. ఇద్దఱులక్ష్మణులును ఇద్దఱువసంతకులును చిన్నతనమునందువలె నిప్పుడును ఏకరీతిగానే యుండి యున్నందున, ఇట్టిభ్రమలు పుట్టుట యాశ్చర్యము కాదు. చిన్నవసంతకుఁ డట్లడుగఁగా, ఆమాటలతాత్పర్యము తెలియక యాతనిని తనయజమానునిగాభావించి అతఁడు తనవచ్చినకార్యమును వాస్తవముగానే యిట్లు చెప్పెను. "మీ రేవేళకు నింటికి రానందున" వేగిరము భోజనమునిమిత్తము మిమ్ముఁ దీసికొని రమ్మని అమ్మగారు నన్ను పంపఁగా వచ్చినాను. పొయిమీఁదిపులుసు ఇగిరిపోయినది అన్నమును కూరలునుచల్లారిపోయినవి. వేగిరమురండి." ఆమాటలు

పరిహాసముగాఁ జెప్పుచున్నాఁ డనుకొని, యతఁడు "పరిహాసమున కిది సమయము కాదు. సొమ్ము తీసికొనిరాక, యూరకే వచ్చినావేమి ? నిజము చెప్పుము" అని యడుగఁగా వాఁడు మరల నెప్పటియట్ల "నిజము ఏసొమ్మో నే నెఱుఁగను; అమ్మగారు భోజనమునకుఁబిలుచు కొని రమ్మన్న వచ్చినాను" అని చెప్పెను. ఆప్రత్యుత్తరమునకుఁ గోప ము వచ్చి "అమ్మగా రెవరురా?" అని వసంతకుఁడు కోపదృష్టితోఁ బలికెను. "ఎవరా ? మీరు విధ్యుక్తముగా వివాహము చేసుకొన్న భార్యగారు" అని లక్ష్మణుఁడు మాఱుపలికెను. అతనికి భార్య లేదు గనుక, ఆమాటల కొడలుమండి కన్ను లెఱ్ఱచేసి, ఓరీ ! నేను నీతో గొన్ని వేళలఁ జనువుగా మాటలాడుచున్నానని నెత్తి కెక్కి, యీ ప్రకారముగా సమయ మెఱుఁగక హేళనము చేయుచున్నావు. నే నిప్పుడు మనస్సులో నుల్లాసముగా లేను జుమీ భద్రము ! మన మీ గ్రామమునకు క్రొత్తవార మయి యుండఁగా, అంతసొమ్మెవ్వరియొద్ద నమ్మి పెట్టివచ్చినావో శీఘ్రముగాఁజెప్పు." అని యదలించెను. లక్ష్మణుఁ డాతనిఁ దనయజమానుఁడే యనుకొనుచున్నాఁడు కాఁబట్టి 'ఈగ్రామమునకు మనము క్రొత్తవార' మన్నమాటచేత హాస్యమాడు చున్నాఁడని నిశ్చయించి, నవ్వుచు 'అయ్యా! మీరు భోజనముచేసి కూర్చున్నతర్వాత సావకాశముగా అమ్మగారితోను ఆమెచెల్లెలితోను వలసినంతసేపు హాస్య మాడవచ్చును. ప్రొద్దుననుండి భోజనము లేక యింట నందఱు మలమల మాడుచున్నారు. సొమ్మును గిమ్మును నాకు తెలియదు. వేగిరము వెళ్ళుదము రండి" అని, పిలిచెను. ఈమాటలతోఁజిన్నవసంతునిశాంత మంతయుపోయి, 'నీఅమ్మగారిని, గృహమును పోయి తగులఁబెట్టు' మని, లక్ష్మణుని నాలుగుదెబ్బలు కొట్టెను. ఆదెబ్బలతో వాఁ డింటికిఁ బరుగెత్తుకొని పోయి, తన యజ

మానుఁడు భోజనమున కింటికి రానన్నాఁ డనియు, ఇల్లును లేదు భార్యయును లేదు పొమ్మని తన్నుఁ గొట్టినాఁ డనియు, మొగ మింత చేసికొని తనయజమానురాలితోఁ జెప్పెను.

పెనిమిటి తనకు భార్య లేదన్నాఁ డన్నమాట చెవి సోఁకిన తోడనే సీత కన్నులనీరు పెట్టుకొని కొంతవడి చింతించి తనకుఁదాన యుపశమించుకొని, నీవే మఱియొకసారి వెళ్ళి నాథుని నింటికి బిలుచుకొని రమ్మని భృత్యునిఁ బంపివేసి, తానెప్పుడును బెనిమిటిమీఁద జారత్వశంకను బెట్టుకొనియే యుండునదిగాని నాతఁ డిప్పుడు మఱి యెవ్వతెనో మరిగి తనమీఁదిప్రేమను విడనాడి య ట్లన్నాఁ డని యాతనిమాటల కర్థము చేసి, పెనిమిటిని బహువిధముల నిందించుచు దుఃఖపడఁజొచ్చెను. అప్పు డామెచెల్లెలు సుభద్రవచ్చి యీప్రకార ముగా మనసులో నిష్కారణముగా లేనిపోనియనుమానము నొక దానిని పెట్టుకొని, ప్రాణవల్లభుఁ డయినవసంతకుని మిగులనాడుచు దుఃఖము నొందుట ధర్మము గా దని యప్పగారికి బోధించి, ఆమెను వెంటఁబెట్టుకొని బావగారిని పిలుచుకొని వచ్చుటకయి బయలు దేఱెను.

చిన్నవసంతకుఁడు సత్రముదగ్గఱకు వెళ్ళి చూచునప్పటికి, తన లక్ష్మణుఁడు సొమ్ముతోఁగూడ సుఖముగా వీధిగుమ్మములో నిలుచుం డఁగా దనతోనట్లుసొమ్ము లేదని హాస్యమాడుటనుగూర్చి మందలించు చుండెను. అతఁడు తా నేకర్మమును నెఱుఁగ నని బదులుపలుకు చుం డెను. అప్పుడు సీత యాతనియొద్దకువచ్చితనభర్తయనునమ్మకముతో హస్తముపట్టుకొని రమ్మని లాగుచు, "ఓప్రాణనాయకా! ఇదేమి పాపము? నన్నెప్పుడును జూడనివానివలె వింతపడి నామొగమువంక బెదరిబెదరి చూచుచున్నావు! *నామీఁద మునుపటిమోహమంతయు

ఏగంగలోఁకలిసినది? చేసికొన్న భార్యనుగా దని యన్యమోహనాంగిపై నీవలపు నిలుప నెట్లు మనసు పుట్టినది?'' అని నయనిష్ఠురములాడుచు బొటబొటఁ గన్నీరు కార్పసాగెను. నిజముచేత వసంతకుఁడు జన్మ మెత్తినతరువాత ఆమె మొగమునైనఁ జూచినవాఁడు కాఁడు. ఇట్లు అన్యకాంత వచ్చి 'నీవునాభర్త' వని చేయిపట్టుకొని యీడ్చుచుండ నాశ్చర్యకోపంబులు మనంబునఁ బెనంగొన దేహము కంపింపఁ జేయి తెమల్చుకొనుచు, ''ఓయన్యస్త్రీ! నాయొద్దనా యిప్పుడునీప్రాగల్భ్యము చూపవచ్చితివి? చాలుఁజాలు. ఇఁకమాటాడక నీదారిని పొ పొ''మ్మని గదిమి అంతటం బోకున్న దా నామె పెనిమిటినిగానని యు, రెండుగంటలక్రిందటనే యీపట్టణమునకు వచ్చినా ననియు, అతఁడు చెప్పఁగలిగినట్లెల్ల నయమున భయమునఁ జెప్పిచూచెనుగాని, యా మదవతిముందఱ నాతనివాక్యములన్నియు వఱదఁగలిసిపోయెను. ఆమె చేయివదలక, 'నాముందఱ నెందుఁబోయెద వింటికిరమ్మ'నినిర్బంధించి యీడ్వఁగా, ఆమెను తప్పించుకొనిపోవ శక్యముకాక, కడ కామెతోఁ గూడ తనసహోదరునియింటికివెళ్ళి, విధిలేక యచ్చటభోజనమునకుఁ గూర్చుండెను. అప్పు డామె 'ప్రాణేశ్వరా!, యనియు ఆమెచెల్లెలు బావా!, యనియుఁ దన్నుఁ బిలుచుచుండఁగా వింతపడి యిదేమైన నింద్రజాలమో నేనిప్పుడు కలగనుచున్నానోయని తలఁచుకొనుచు, మఱిమఱి యద్భుతపడసాగెను. తనస్వామితోఁగూడవచ్చిన లక్ష్మణుఁడు తాను వంటయింటికిఁ బోయినతోడనే యచట నాతనిసోదరుని భార్య గారి తన్ను భర్తయని పిలువఁజొచ్చినందున భృత్యుఁడు యజమానునికన్నను అద్భుతపడుచుండెను.

అప్పుడు సీతచేఁ బంపబడిన పెద్దలక్ష్మణుఁడు తన యజమానునిఁ గలిసికొని, 'మీభార్యమిమ్ము భోజనమునకు రమ్మన్న'దని చెప్పిన

తప్పిదమునకై నిమిషముక్రింద నన్నునిష్కారణముగాఁ గొట్టితిరిగదా ఇప్పుడయిన వచ్చెదరా? మరలఁ గొట్టెదరా?' యని యడుఁగగానాత డద్భుతపడి, ఆసంగతి యేమో తా నెఱుఁగ ననెను. ఆపిమ్మటనామె యొక్క నిజమయినభర్త పెద్దవసంతకుఁడు తన సేవకునితోఁగూడ బయలుదేఱి, చిన్నవసంతకుఁడు లోపల భోజనముచేయుచున్న సమ యమునభోజనార్థ మింటికివచ్చి, తలుపుదగ్గఱఁబిలిచెను. తనయజమా నురా లావఱకే యెవరువచ్చినను దలుపు తీయవద్దని యుత్తరువు చేసి పోయినదిగనుక, భృత్యులెవ్వరును దలుపుతీయరైరి. అంతటితో వారు వెనుక మరలక, 'మేము వసంతకుఁడును లక్ష్మణుడును వచ్చినాము తలుపుతీయుడని' కేకలువేసిరి. లోపలివా రామాటలకు పకపకనవ్వి, వసంతకుఁడీవఱకేవచ్చి తనభార్యతో లోపల భోజనము చేయుచున్నాఁ డనియు, లక్ష్మణుడు వంటయింటనే యున్నాఁ డనియుఁ జెప్పి తలుపు తీయకపోయిరి. వారు తలుపు బద్దలగునట్లుగా గుద్ది యఱచినను కార్యములేకపోయినందున, ప్రాణమువిసిగి వసంతకుఁడు తనభార్యతో నెవఁడో లోపల భోజనముచేయుచున్నాఁడని వినుటవల్ల వింతపడుచు, తుదకు మిక్కిలి కోపముతో భృత్యునిఁ దోడ్కొని యక్కడనుండి లేచిపోయెను.

చిన్నవసంతకుఁడు భోజనము చేసినతరువాత, సీత యింకను పట్టినపట్టును విడువక తన్ను భర్తగానే చూచుకొనుచుండుటచేతను ఇంతలో లక్ష్మణుఁడు వచ్చి తన్నును వంటకత్తెయొకతె పెనిమిటి యని పట్టుకొన్నదని చెప్పుటచేతను, మఱింత వింతపడి యెప్పు డయినఁ గొంచెము సందు దొరకెనా లేచిపోద మని నిశ్చయించుకొని యుండెను. అతఁడు భోజనము చేయునప్పుడు సుభద్ర చేసినయాదర ణకు మిక్కిలి సంతోషించినను, మనసులో జారత్వశంక పెట్టుకొని

మాటిమాటికి చిఱచిఱ లాడుచున్న సీతకృత్యములకు మనోవ్యథ గలవాఁడై యుండెను. వంటయింట పిశాచమువలెఁ బట్టుకొని వదల కున్న క్రొత్తభార్యను జూచిన, లక్ష్మణున కంతకన్న నొడలు మండు చుండెను. కాఁబట్టి వా రిరువురును ఎప్పుడు సమయము దొరకునా, యీ రక్కసలచేతులలోనుండి యీవలఁబడి యెప్పుడు బ్రతుకుగందు మా యని నిమిష మొకకల్పముగాఁ గడుపుచుండిరి.

ఒకయుపాయముచేత వారి నేమఱించి తప్పించుకొని వీధిని బడి చిన్నవసంతకుఁడు పోవుచుండఁగా, ఒక కంసలవాఁ డెదురుపడి యాతనిని పెద్దవసంతకునిగా భ్రమించి, 'వసంతకా!' యని పేరుపెట్టి పిలిచి 'ఇదిగో నీవు చేయుమన్న చంద్రహార మయినది. పుచ్చు కొమ్మ' ని చేతికిచ్చెను. వసంతకుఁ డిది నాది కాదని మరల నియ్యఁ బోఁగా, వాఁడు పుచ్చుకోక, 'మీరు చేయుమన్న మీయుత్తరువు ప్రకారము చేసినానుగాని లేకున్న నాకెందు' కని దాని నతనియొద్ద నే వదలిపెట్టి వెళ్లిపోయెను. ఇటువంటి యింద్రజాలములు జరుగుచున్న యీపట్టణములో నిఁక నర్థనిమిష మయినను నుండఁగూడ దనుకొని, చిన్నవసంతకుఁడు తనసేవకుని బిలిపించి 'నీ విప్పుడే బండి కుదుర్చు కొని శీఘ్రముగా మనసరకులను దానిమీఁద నెక్కింపుము పోద' మని యుత్తరువు చేసెను.

చంద్రహారమును భ్రమపడి చిన్నవసంతకున కిచ్చి పోయిన కంసలవాఁడు తా నితరులకు ఋణపడియున్న సొమ్ము నిమిత్తము కొంచెము సేపటికి రాజభటులచేతఁ బట్టుకోఁ బడెను. ఇట్లు రాజ భటులు వానిని బట్టుకొని తీసికొనిపోవుచున్న సమయమున, వాఁడు చంద్రహారము నిచ్చితి ననుకొన్న పెద్దవసంతకుఁ డాత్రోవనే పోవు చుండుట తటస్థించెను. అప్పు డాకంసలవాఁడు వసంతకునిఁ బిలిచి

"అయ్యా! యింతకుమునుపు నేను మీచేతి కిచ్చిన చంద్రహారము యొక్క కూలి దయచేసెద రేని సమయమునకు మిక్కిలి యక్కఱకు వచ్చును. మీ రియ్యవలసిన కూలి నేను బాకిపడియున్న సొమ్ము మొత్తమునకు సరిపోవును. కాఁబట్టి దానినిచ్చివేసిన, రాజభటులు నన్ను విడిచిపెట్టుదురు" అని, యడిగెను. వసంతకుఁడు వానిమాటల కచ్చెరువడి, "నీవేమి? నాకేమి? చంద్రహారమిచ్చు టేమి? లేదుపొమ్ము" నెను. కంసలవాఁడు "నిమిషముక్రిందటనేకదా మీచేతి కిచ్చిపోతిని. ఇంతలోనే లేదనుచున్నా రిది యెక్కడి యన్యాయ" మని కేకలు వేసెను. ఈప్రకారముగా నిరువురును తనపక్షమే న్యాయమయినదను నమ్మకముతో గట్టిగా నిచ్చితి నని కంసలవాఁడును, అట్టినమ్మకము తోనే నాకేంతమాత్రము నియ్యలేదని వసంతకుఁడును, నడివీధిలోఁ దగవులు పడుచుండిరి. వసంతకుఁడు తనకు వాఁడు చంద్రహార మియ్యలే దని మనసులో రూఢిగా నమ్మియుండెను. కంసలవాఁడు అతనితమ్ముని నతనిగా భ్రమించి చంద్రహారము నిచ్చినమాట వాస్తవమేయైనందున, వసంతకునకు నగ నిచ్చితి నని చిత్తమున దృఢముగా నమ్మియుండెను. ఇట్లు మంచిమాటలతో కూలి యిచ్చుమార్గము కనఁబడనందున, వాఁడు వసంతకునిగూడఁ బట్టుకొని ధర్మాధికారుల కడకుఁ దీసికొని రండని రాజభటులను వేఁడుకొనెను. వా రాతని ప్రార్థనప్రకారము వసంతకునిఁగూడ బట్టుకొని, ధర్మస్థానమునకుఁ దీసికొనిపోవుచుండిరి.

ధర్మస్థానమునకుఁ బోయినందున నేమి యవమానమువచ్చునో యని భయపడుచు వసంతకుఁడు రాజభటునివెంటఁ బోవుచుండఁగా, ఇంతలో నతని సోదరుని సేవకుఁడైన చిన్నలక్ష్మణుఁడు బండి కుదుర్చుకొని, ఆసంగతి తనయజమానునితోఁ జెప్పుటకై యివచ్చుచుండెను.

వానినిఁజూచి వసంతకుఁడు తనసేవకుఁడే వచుచున్నాఁ డని యెంచు కొని కొంత సంతోషించి, వాఁడేమో చెప్పవచ్చుచుండఁగా ఆమాట వినక, 'లక్ష్మణా! నీవు పరుగెత్తుకొనిపోయి సీతతో నాయవస్థ చెప్పి తాళపుపెట్టెలోఁబెట్టిన రూపాయలమూటను నే నిమ్మన్నానని చెప్పి తీసికొనిరా, అని, ఆత్రముతోఁ జెప్పెను. ఇదేమిరా యింతకుమును పెంతో కష్టపడి ప్రాణములు తప్పించుకొని యీవలఁబడిన యింటికే మరలఁ బంపుచున్నాఁ డని యచ్చెరు వడి తన యాజమానుని రాజభ టులు కొనిపోవుచుండఁగాఁ బ్రత్యక్షమునఁ జూచుచున్నాఁడు గాన హాస్యము కాదని నిశ్చయించుకొని బండి కుదిరిన దని చెప్పఁదలఁచియు ఆసమయములోఁ జెప్ప నవకాశము లేక, మాఱుమాటాడక బయలు దేరి సీతయింటికిఁ బోవుచు దారిపొడుగునను తనలోఁ దా నిట్లు చిం తింపసాగెను. "అయ్యో! ఆపాడుగృహమునకు పోయినతోడనే గారి నన్ను మగుడ పగఁడని పట్టుకొనునేమో! ఈసారి దాని నెట్లు తప్పిం చుకోఁ గలను? సేవకు లెప్పుడును అస్వతంత్రజీవులయి యజమానుల యాజ్ఞలో మెలఁగవలసినవారు కాఁబట్టి పోకతప్పదు" అనుకొనుచు వెళ్ళెను.

వెళ్ళివీధిగుమ్మములో సీతను జూచి వసంతకుని రాజభటులు పట్టుకొని ధర్మస్థానమునకుఁ గొనిపోవుచున్నారు ; తాళపుపెట్టెలో నున్న రూపాయలసంచిని నాచేతి కిచ్చి వేగిరము పంపుమన్నాఁడని లక్ష్మణుఁడు తొట్రుపాటుతోఁ జెప్పెను. మగనికి ఆపద వచ్చినదన్న మాటలు విన్నతోడనే గుండెలు పగిలి, అతివేగమున లోపలికి పరు గెత్తుకొనిపోయి పెట్టెతీసి రూపాయలసంచిని తీసికొనివచ్చి లక్ష్మణుని చేతిలోఁ బెట్టెను. లక్ష్మణుఁ డాసొమ్ము పట్టుకొనివచ్చుచు త్రోవలో నొకచోటఁ దనయజమానుని గలిసికొనెను. అతఁడు తన కాపట్టణ

ములోఁ జరగుచున్న విచిత్రముల కాశ్చర్యపడుచు దిగ్భ్రమనొంది, యేమియుం దోఁచక ఱిచ్చపడి నలుదెసలం జూచుచుండెను. అతని సహోదరుఁ డాగ్రామమునఁ బేరుపడినవాఁడు గనుక, ఎల్లవారును బూర్వ మెప్పుడో యీతని నెఱిఁగినవారివలెనే వీథిపొడుగునను నమస్కారములు చేయువారును, కుశలప్రశ్నముల నడుగువారును, మర్యాద లొనరించువారును నయి యుండిరి. కొందఱు మీకు బాకియున్న సొమ్మిదిగోఁ బుచ్చుకొం డని యియ్యవచ్చిరి; మఱికొందఱు మీరు చేసినయుపకారము నెన్నఁడును మఱచిపో మని వంగివంగి నమస్కారములు చేయఁ జొచ్చిరి. అతఁ డెవ్వరిని నెఱుఁగకపోయినను ఎల్లవారు నీప్రకారముగా నతనిని అతనిసోదరునిగా భ్రమించి సమస్త గౌరవములను జేయసాగిరి. ఇంతలో నొక కుట్టుపనివాఁడు వచ్చి యిదిగో మీయంగీనిమిత్తము పట్టుబట్టను దెచ్చినాను. కొంతయిచ్చి పొండని వేఁడుకొనియెను. మఱియొకఁడువచ్చి 'మీవస్త్రములు సిద్ధమగుచున్నవి; సాయంకాలము మీయింటికిఁ దెచ్చి యిచ్చెద' నని చెప్పిపోయెను. ఇంకొకఁడు 'నేను మీపనిమీఁదనే యున్నాను; రేపు తప్పక తెచ్చి యొప్పగించెద నని' వాగ్దానము చేసెను.

ఇది యంతయుఁ జూచి మతిపోయి, యెక్కడనో దయ్యాల పోతుల దేశమునకు వచ్చిపోతి మని విచారించు చుండఁగా, లక్ష్మణుఁడు వచ్చి 'మిమ్ముధర్మస్థానమునకుఁ గొనిపోవుచున్న రాజభటులచేతులలో నుండి యెట్లు తప్పించుకోఁగలిగితి రని యడుగుటయేకాక, మీరు తెమ్మన్నధనమును మధ్యాహ్నమున భోజనము చేసిన యింటికిఁబోయి తెచ్చినా నని చేతి కిచ్చి వసంతకునిమనస్సునకు మఱింతకలఁతను బుట్టించెను. 'రాజభటులు' 'పట్టుకొనుట' అని లక్ష్మణుఁడు చెప్పుటయు, సీత నడిగి తెచ్చితి నన్నమాటకు సాక్షిగా సొమ్మునుచేతఁ బెట్టుటయు,

ఆలోచించి వీని కేమో మతిభ్రమ మెత్తిన దని సందేహించి తాను మోసపోయి కార్యమును గానక తిరుగుచుండుట తలఁచుకొని భయోత్కంపము పుట్టఁగా కన్నులు మూసికొని భగవంతుఁడా! మ మ్మేలాగున నైన నీయాపత్సముద్రములోనుండి బయలఁబడవైచి రక్షింపుమా, యని దైవముం బ్రార్థించుచుండెను.

ఇట్లు భగవన్నామస్మరణమును చేయుచుండఁగా మఱియొక సుందరి వచ్చి, 'వసంతకా! యని పిలిచి, మధ్యాహ్నము మాయింట భోజనము చేయునప్పుడు నాకిచ్చెద నన్న చంద్రహార మేదీ యిమ్మని యడిగెను. ఆమాటలతో శాంత మంతయుఁ బోయి, వసంతకుఁడు, 'ఛీ! ఛీ! మాయలాడీ! నాకడ నేమియు బ్రేలకు' మని దూషించుచు నీకు నే నెప్పుడును చంద్రహారము నిచ్చెద నననులేను, మీయింట భోజనము చేయనులేదు. ఇప్పుడు తప్ప వెనుక నెన్నఁడును నీమొగమయినను జూడనులేదు, పొమ్మని కసరెను. ఆమె "నీవు మధ్యాహ్నము మాయింటికి వచ్చి భోజనము చేయునప్పుడు చంద్రహారము నిచ్చెద నని నాతో నమ్మకము చేయలేదా? పోనీ నీచంద్రహారము నీయనిపక్షమున నాదగ్గఱఁ బుచ్చుకొన్న బంగారపుటుంగర మయిన నాది నా కిమ్మ"ని తెగవు చేసెను. దానిమీఁద వసంతకునకు పిచ్చి యెత్తిపోయి, 'దొంగా! బొంకులాడీ! యని తిట్టుచు, నీయుంగరమును నిన్నునుగూడ నెఱుఁగను పొమ్మని యచ్చటనుండి కాలికొలఁదిని పరుగెత్తెను. అతనియొక్క చిత్ర మయినచర్యకును వెఱ్ఱిచూపునకును ఆశ్చర్యపడి, నేఁడుమధ్యాహ్నమున మనయింటికడ సుఖముగా భోజనముచేసి నీకు చంద్రహార మిచ్చెద నని యాశపెట్టి నాయుంగరము గూడఁ గొనిపోయినాఁడే, యింతలోనే లేదనుచున్నాఁ డేమివింత యని యామె విచారించు చుండెను. ఆగ్రామములో తక్కినవా రంద

ఱను పడినభ్రమలోనే యీసుందరియు పడి, యీతనినీతనిసోదరునిగా నెంచుకొను చుండెను. వివాహితుఁ డైనయీవసంతకుఁ డీమె చెప్పిన కార్యము లన్నిటిని చేసినమాట వాస్తవమే.

పరిచారికలు తమయజమానుఁడు లోపలనే యున్నాఁడనుకొని తలుపు తీయనందున, పెద్దవసంతకుఁడు మిక్కిలికోపముతో గిరుక్కున మళ్ళి లేనిపోని యనుమానములను పెట్టుకొనిదీనియింటికి పోయినావని దానియింటికి పోయినావని దోషారోపణము చేయుచు మొగము ముడుచుకొనియుండి వెనుక నప్పుడప్పుడు తలుపు తీయకుండులాగుననే యీసారియుఁ దనభార్య పరిచారికలచేత నిట్లుచేయించిన దనియెంచు కొని, తలుపు తీయనందుకు తగినయనుభవ మగుఁగాక యని మఱి యొకచోట భోజనముచేయ నిశ్చయించి, ఇప్పుడు చెప్పినసుందరి యింటికిఁ బోయెను. ఆమెయు గౌరవముతో నెదురువచ్చి యర్ఘ్యపా ద్యము లిచ్చి కొనిపోయి, షడ్రసోపేతముగా భోజనము పెట్టినందున సంతోషమువచ్చి, భార్యమీఁదికోపమున నామెకు వంచనగానుండుట కయి యామెనిమిత్తము చేయించినచంద్రహారము నిచ్చెదనని వాగ్దా నముచేసి, యుంగరము నాతఁడు పుచ్చుకొనెను. ఇందాక కంసల వాఁడు తెచ్చి పొఱపాటున చిన్నవసంతకున కిచ్చిపోయిన దాచంద్ర హారమే. ఆసుందరి తనకు చంద్రహారము వచ్చు నన్నసంతోషముతో వ్రేలియుంగరమును దీసి వేగిరము చేత కిచ్చెను. ఆయుంగర మతఁడు పుచ్చుకొని లే దనుచున్నాఁ డనుకొని వెఱ్ఱివెఱ్ఱిచూపులు చూచుచు పిచ్చికోపముతో కానిమాట లాడి యీవఱ కెన్నఁడును నీమొగమే యెఱుఁగనని యాతఁడు పాఱిపోయినందున, ఆతనికిచిత్తచాంచల్యము కలిగినదని యెంచుకొని, యాతని భార్యయొద్దకుఁబోయి నీమగనికి పిచ్చియెత్తినదని చెప్పనిశ్చయించుకొని బయలుదేఱెను. అట్లు కదలి

పోయి యాసంగతిని సీతతో చెప్పుచుండగా పెద్దవసంతకుఁ డొక
రాజభటునివశమునఁ బంపఁబడి యీవఱకు చిన్నలక్ష్మణుఁడు వచ్చి
తీసికొనిపోయి తన యజమానునకుసమర్పించినమాటనే పెట్టెతాళము
తీసి తెమ్మని భార్య నడిగెను. ఆమాట నాలక్ష్మణుఁడు కొనిపోయి
తనసోదరున కిచ్చినమాట యీవసంతకుఁ డేమియు నెఱుఁగఁడు.
ధర్మాధికారి యాతని నెఱిఁగినవాఁడుగనుక, ఇంటికిపోయి యాభటుని
వశమున సొమ్మిచ్చి పంపు మని సెలవిచ్చినందున ఆతనితోడ సొమ్ము
నిమిత్తమై వచ్చెను.

ఇప్పుడు వసంతకుఁడుమధ్యాహ్నముభోజనమునకు వచ్చినప్పుడు
తలుపు తీయవైతి వని భార్యను మందలించుటయేకాక, మనుష్యునిఁ
బంపినను ఆపత్సమయమున సొమ్మియ్యకపోతివిగదా యని దూషిం
చినందున, తనపెనిమిటికి పిచ్చియెత్తిన దని యాసుందరి చెప్పినమాట
యసత్యము కాదని సీత గట్టిగా నమ్మెను. భోజనము చేయుచున్నంత
సేపును నతఁడు నేను నీ పెనిమిటినే కాననియు, ఈదినము వఱకును
తా నెప్పుడును కాంచీపురముకే రాలేదనియు, అనుచుండుట స్మరణకు
వచ్చి, తనమగనికి నిస్సందేహముగా పైత్యచలనము కలిగిన దని
నిశ్చయము చేసికొనెను. కాఁబట్టి రాజభటున కియ్యవలసిన సొమ్ము
నిచ్చి యాతనిని పంపివేసి, ఇంటఁగల పరిచారకుల నందఱిని పిలిచి
మీ రీతనిని త్రాళ్లువేసి కట్టిపెట్టి చీఁకటిగదిలో భద్రముచేసి చికిత్స
చేయించుటకై వైద్యునినిమిత్తము మీ లో నొకరు వేగిరము వెళ్ళు
డని యాజ్ఞచేసెను. పరిచారకు లాతనిఁ బట్టుకొని నిష్కారణముగా
కట్టుచున్నప్పు డతఁడు తన కేమియు చిత్తచాంచల్యము లేదనియు
వృథాగా కట్టుచున్నారనియు మొఱపెట్టెను. కాని యాసమయములో
నాతని మొఱ నాలకించినవా రెవరును లేకపోయిరి. పాపము! సోద

రుఁడును అతఁడును ఏకరీతిగా నున్నదోషమువలననే పెద్దవసంతకున కిప్పు డీయవస్థ తటస్థించెను. అతఁడు కట్టనీయక పెనఁగులాడుచు కేకలు వేసి కోపపడినకొలఁదిని, చెంతనున్నవారి కాతఁడు పిచ్చివాఁ డనునభిప్రాయము బలపడసాగెను. ఇంతలో లక్ష్మణుఁడువచ్చిన రూపాయలమూట నేమిచేసితివిరా యని యడుగఁ దెల్లపోయి తా నామూట సంగతినేయెఱుఁగనని తత్తఱపడుటయేకాక మధ్యాహ్నము భోజనమునకు వచ్చినప్పుడు తలుపు దీసినారు కారని యజమానుఁడు చెప్పిన కథనే యేకరువుపెట్టినందున, స్వామికిపట్టిన పిచ్చియే సేవకు నకును పట్టినదని నిశ్చయించి, యతనినిగూడ కట్టికొనిపోయి వసంత కునికి తోడుగా ఆచీకఁటిగదియందే యుంచిరి.

అంత మగనిని లోపల భద్రముచేసివచ్చి, వీధిలో నిలుచుండి సీత వైద్యునిరాక కెదురుచూచుచుండెను. ఇంతలో నొకపరిచారిక వీధిలోనుండి రోఁజుచుఁ బరుగెత్తుకొనివచ్చి, సీతనుచూచి "అమ్మా! నీమగఁడును భృత్యుఁడును కావలియున్నవారికన్నులు గప్పి తప్పిం చుకొని దొడ్డిత్రోవను పాఱిపోయినారు. కాఁబోలును! ఆవలి వీధినిబడి యిప్పుడే యిద్దఱును స్వేచ్ఛముగా పోవుచున్నా"రని వర్త మానము చెప్పెను. ఆమాటను విన్నతోడనే కొంతమంది సేవకులను వెంటఁబెట్టుకొని, మగనిని మరలఁబట్టుకొని తీసికొనివచ్చుట కయి పరిచారిక చూపినమార్గమున సీత పరుగెత్తిపోయెను. ఆమెచెల్లెలు కూడ ఆగుంపుతో నప్పగారిని వెంబడించెను. వారుసమీపముననున్న యొకమఠము చేరువకు వెళ్లునప్పటికి, చిన్నవసంతకుఁడును లక్ష్మణుఁ డును తలవంచుకొని నడుచుచు అచ్చటఁ గనఁబడిరి. ఆకారలక్షణా దులచేతభేద మేమియు లేక యొక్కపోలికగా నుండుటచేత సీతవారిని జూచి, తనభర్తయు భృత్యుఁడునని మరల భ్రమఁగొనెను.

చిన్నవసంతకుఁ డింకను మనస్సు కలఁతనొందియే యుండెను. కంసలవాఁ డిచ్చిపోయిన చంద్రహారము చేతిలోనేయుండెను. సొమ్ము ముట్టినమీఁదట ధర్మాధికారులచే విడిచిపెట్టఁబడి, అప్పు డాకంసల వాఁ డామార్గముననే యింటికిఁ బోవుచు, వసంతకుని జూచి 'కూలి యియ్యవలసివచ్చునని చంద్రహారమును నీకియ్యనేలేదంటివే, యిదే కదా నీమర్యాద' యని నిష్ఠురములాడ మొదలు పెట్టెను. "ఈదినము మధ్యాహ్నవేళ నాదారినీ నేను జనుచుండఁగా నీయంతట నీవేవచ్చి చంద్రహారమును వద్దనుచుండఁగా నామీఁదఁ బాఱవైచి పోతివి; అప్పటినుండియు మరల నీమొగ మయిన నేను చూచినానా?" అని వసంతకుఁడు పలుకుచుండెను.

ఈసమయమున సీత యక్కడకువచ్చి, కావలినుండి తప్పించుకొని పీడఁబడిన తనభర్త దొరకె రండని కూడవచ్చినవారిని బిలిచెను. అంత వారందఱును గూడుకొని యఱచుచు, అతనిని త్రాళ్ళతోఁగట్టికొనిపోవుటకయి మీఁదిమీదికివచ్చి బలవంతముగా మీఁద చేతులు వేయఁజూచిరి. అది చూచి భయాక్రాంతులై వసంతకుఁడును భృత్యుఁడును ఒక్కగంతునఁబోయి మఠములోఁబడి ప్రాణములు దక్కించుకొని, యందున్న యోగినిని శరణు చొచ్చిరి.

ఆయోగిని వారి కభయ మిచ్చి జడుపుదీర్చి, తానీవలికి వచ్చి యీసంక్షోభమునకు హేతు వేమని యడిగెను. ఆమెగాంభీర్యవతియు పూజనీయయు నగుటయే కాక తాను జూచినసంగతులయొక్క వాస్తవమును సూక్ష్మదృష్టితో కనిపెట్టి న్యాయమును తీర్చుటయందుఁగూడ సమర్థురాలు గనుక, మూల మంతయుఁ గనుఁగొనక తన్నాశ్రప్రకారముగా మఱుఁగుచొచ్చినవారిని సులభముగా నితరుల కొప్పగింపనిచ్ఛ లేని దాయెను. కాఁబట్టి సీత తనమగనికిపిచ్చియెత్తియాప్రకారముగా

వచ్చినాఁడని చెప్పియంతతోఁ దృప్తినొందక, 'నీమగని కింతయాకస్మికముగ వెట్టి యెత్తుటకు కారణమేమి? లోకు లియ్యవలసినఋణములు గాని యితరులయొద్ద దాఁచుకొన్నసొమ్ముగాని మునిఁగిపోయినదా? ప్రాణసమానుఁడగుమిత్రుఁ డెవ్వఁడైనఁ బరలోకప్రాప్తుఁ డైనాఁడా?'' అని గట్టిగా విచారణచేయ నారంభించెను. ఇటువంటి వేమియు జరగి యుండలే దని సీత ప్రత్యుత్తర మిచ్చెను. అప్పుడు కొంత యాలోచించి యాయోగిని 'నిన్ను మాని నీభర్త మఱియొకమానినిమీఁద మనసు తగిలియున్నాఁ డేమో, అది కారణమయి యుండవచ్చు నని పలికెను. ''ఆయన పూర్వము తఱుచుగా నింటికి రాక మసలుచు వచ్చుట మఱియొక యింతిమీఁది మోహముచేత నేయని నేననుకొనుచుంటిని. ఇప్పు డింటికి రాకుండుట యన్యకాంతిమీఁది మమతచేతఁ గాదు; సంగతి యెఱిఁగి యింటికడ నే నేమైన ననుకొందు నేమో యను భీతిచేత నిప్పుడు రాక మానుచున్నాఁడు'' అని సీత బదులు చెప్పెను. ఆమాటలు విని యింటికడ నిత్యమును నీమె పెట్టుబాధచేత నే యీతనిమనస్సు వికలత నొందెఁగాఁబోలునని సందేహపడి, నిజమును దెలిసికోవలెనను నుద్దేశముతో 'అట్టిపని నాతఁడు చేసినప్పుడు నీవు గట్టిగా న్యాయనిష్ఠురములాడి మందలింపవలసియుండె' నని యోగిని పలికెను. నేనుమాత్ర మూరకున్నానా? చేత నైనంతవఱకు మందలించుచునే యున్నా నని సీత చెప్పెను. 'అయినను నీవు తగినంత కూకలు వేసియున్నట్లు తోఁచదని యోగిని యూరకుండెను. అప్పుడు సీత తానావిషయమయి పడినశ్రమమునుగుఱించి యామెకు గట్టినమ్మకమును బుట్టింపవలెనను నుద్దేశముతో నామె మొగమువంకఁ జూచి, నిజము చెప్పెదను వినుమని యిట్లనియె. 'నాకును భర్తకు నిఁక రాత్రింబగలు రెండవప్రసంగము లేదు. రాత్రి పరున్నప్పుడు నిద్ర

పట్టినదాఁక చెవిదగ్గఱఁ జేరి యీసంగతినే గొణుగుచుండును. భోజనము చేయునప్పుడుసహిత మీవిషయమయి వినకుండ ముద్ద మ్రింగనియ్యను. మే మిద్దఱమును గలిసికొన్నప్పు డెప్పుడును మఱియొక సంగతి మాటాడను. అతఁడు పదిమందిలో నున్నప్పుడు సహితము మాటలధోరణిని మఱియొకసంగతి తెచ్చి యతనిమనసునకు నాఁటునట్లుగా ఎత్తిపొడుపుమాటల నాడుచుందును. ఇట్లు ప్రతినిమిషమును తేలు వాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టుచున్నను, అతఁడు తనబుద్ధి మాననున్నాఁ డని యున్నగుట్టు రవంతను బయలఁబెట్టెను.

ఈప్రకార మాయోగిని యుక్తిచేసి యాసంగతి యంతయు నామెనోటనె పలికించి, 'నీ వాడెడుమాటలమూలముననే నీమగనికి పిచ్చి యెత్తినది. సందేహము లేదు. అహోరాత్రములు చెవిచెంతఁ జేరి సాధించుచుండుభార్యపలుకులు వెఱ్ఱికుక్క కఱచినంతకంటెను విషమయి యెంతపరమశాంతునకును నిమిషములోపిచ్చియెత్తించును. నీపోరుచేత నతఁడు రాత్రులు నిద్రకు మొగము వాచిపోయినట్లు తోఁచుచున్నది. కలఁతనిద్ర పోయినవానికి మతి చలించిపోయినదన్న నంతయాశ్చర్యము కాదు. నీ వాడుమాటలతో తిన్నయన్నము కడుపునఁ బట్టక నీరయిపోయి యుండును. ఈప్రకారముగా నిద్రాహారములు లేక దేహసౌఖ్యములకు వెలియయి యిల్లొకయడవిగానున్న వాని కేరోగములును ఏల రాకపోవును? ఇది యంతయు నీవు చేసికొన్నదోషఫలమే యనుటకు సందేహము లేదు. స్వయంకృతాపరాధముగదా యని నీది నీవే యనుభవింపవలెను.' అని చీవాట్లుపెట్ట నారంభించెను.

అప్పు డప్పమీఁదియభిమానముచేత సుభద్ర కలిపించుకొని మాయప్ప మంచిమాటలతోనే భర్తనుబోధించుచు వచ్చినదని చెప్పు

వచ్చి, మరల నప్పవంకఁ దిరిగి 'ఆమె యట్లు తప్పిదమునెల్ల నీపయి నె మోపి తూలనాఁడుచుండఁగా మాఱుమాటాడక యూర కుండెదవే' మని, మెల్లఁగా నడిగెను. 'ఆమె చమత్కారముగా నిజమునుబయలఁ దీసి, నన్ను నోరెత్తకుండునట్లు చేసినది. నేనేమి చెప్పఁగలుగుదు' నని సీత పలికి మిన్నకుండెను.

సీత తనప్రవర్తనమునకు సిగ్గుపడినదయినను, తనమగనిని తన కొప్పగింతపెట్టు మని మూర్ఖత్వముతో నామెను బలాత్కరించుట మాత్రము మానినది కాదు. ఆయోగిని యాతని నటువంటిభార్యవశమున వదలిపెట్ట నిష్టములేనిదై, మంచిమాటలతో నాతనిస్వస్థచిత్తునిఁ జేయఁదలఁచి యెవ్వరిని లోనికి రానియ్యక లోపలికిఁబోయి తలుపు వేసికొనెను.

ఇద్దఱుసహోదరులును సరిగా నొకరినొకరు పోలియుండుటచేత నింతలేసివింతలు పుట్టినయాదినమునందే వర్ధమానునియొక్కయవసాన కాలము సమీపించుచున్నట్లు కనఁబడెను. ఇప్పు డించుమించుగా సూర్యాస్తమానసమయము కావచ్చినది గనుక, ఆతఁడు ధనము నియ్యలేక పోయినపక్షమున ప్రొద్దు గ్రుంకువేళఁ బ్రాణముల నియ్య వలసియుండెను. అతనిని వధచేయుస్థలము మఠమునకు సమీపము గానే యున్నందున, ఆయోగిని లోపలికిఁబోయి తలుపు బిగించుకొన్న సమయమున రాజభటులు వెంబడిని వర్ధమానుఁ డక్కడకు వచ్చెను. ఆపట్టణమున ధన మిచ్చి యాతని ప్రాణములు కాపాడఁగల ధర్మాత్ము లెవ్వరైన బయలుదేఱి యహమహమికను నిలుతు రేని తత్క్షణమావర్తకుని విడిచిపెట్టింపవలె నను నభిప్రాయముతో రాజును వారివెంబడినె వచ్చుచుండెను. తాను స్వయముగానుండి ప్రభువీప్రకారమతనినిగొని పోవుచుండఁగా, సీత యేడ్చుచుఁ బోయి, యొకయోగిని తనమగనిని

లోపల దాఁచి వదలిపెట్టకున్న దనియు, పిచ్చియెత్తినతన పెనిమిటినిదన కిప్పించి న్యాయము దయచేయుఁ డనియు వేఁడుకొనుచు, రాజును పరి వారముతో నాపెను. ఆమె యీప్రకారముగా తనమొఱ్ఱను విన్న వించుకొనుచుండఁగా ఆమె నిజమయినభర్త భృత్యునితోడఁగూడ కట్లువిడిపించుకొనివచ్చి తనభార్య యక్రమముగా లేనిదే తనకు పిచ్చి యెత్తినదని మిషపెట్టి పరిచారకులచేత తన్నుఁగట్టించి చీఁకటిగదిలో త్రోయించి తలుపువేయించిన దనియు, తానెట్లో కట్లు త్రెంచుకొని కావలివారిని మద్దువెట్టి చెఱలోనుండి యూడిపడితి ననియు, మొఱ్ఱ పెట్టుకొనెను. తనపెనిమిటి మఠములోనే యున్నాఁడని తలచియున్నం దున, సీత యూతనిని జూచినతోడనె నిశ్చేష్టితురాలయి మాట రాక నిలువఁబడి యుండెను.

వర్ధమానుఁడు తనకొమారుని జూచి, తల్లిని సోదరుని వెదకుట కయి బయలుదేఱినకుమారుఁ డీతఁడే యనుకొని, 'నే నియ్యవలసిన సొమ్మిచ్చి యితఁడు ప్రాణములు కాపాడును నాకిఁక భయములే' దని తలఁచుకొనెను. కాఁబట్టి పుత్రవాత్సల్యముతో 'నాయనా!' యని కొడుకును పిలిచి, తన్నువిడిపించువిషయమై ప్రశంసించెను. కాని వర్ధ మానుఁ డద్భుతపడునట్లు వసంతకుఁడు నీవెవ్వఁడవో నేనెఱుఁగ నని స్పష్టముగాఁ దెలియఁజెప్పెను. ఈవసంతకుఁడు తనచిన్నతనములో గాలివానపట్టి యొకరినొకరు ఎడఁబాసినది మొదలుకొని తండ్రినెప్పు డును జూచియుండలేదు. తా ననుభవించినదుఃఖములచేతనువార్ధకము చేతను రూపముబొత్తిగా మాఱినందున తన్ను గుఱుతుపట్టలేకపోయి నాఁడో, యిటువంటి దుర్దశలో నున్నతన్ను తండ్రియనియొప్పుకొనుట యవమానకరమని తలఁచి చెప్పసిగ్గుపడుచున్నాఁడో యని యనుమా నించి కొమారునకుఁ దన్నెఱిఁగించుటకయి వర్ధమానుఁడు బహువిధ

ముల ప్రయత్నించి చూచెను గాని యాతనిప్రయత్నము లేవియు ప్రయోజనకారు లయినవి కావు. ఈప్రకారమందఱును త్రొక్కటపడు చుండఁగా, రాజుగా రెవ్వరినో శిరశ్ఛేదముచేయించుటకయి స్వాయ ముగానుండి తీసికొనిపోవుచున్నారు చూతము రండని యొండొరులఁ బిలుచుకొను పౌరులకలకలములు విని, ఆయోగినియు వసంతకుఁడును భృత్యుఁడును లోపలినుండి వెలుపలికి వచ్చిరి. అప్పుడుసీతతనముందఱ నిద్దఱుభర్తలును ఇద్దఱుభృత్యులును నిలుచుండఁగాఁ జూచి, యత్యా ద్భుతపడి చిత్రపుప్రతిమవలె నోరు కదల్పక నిలుచుండెను.

ఇంతవఱకును వారినందఱిని కలఁతపడునట్లు చేయుచున్న భ్రమ ప్రమాదము లిప్పుడు బయలఁబడినవి. ఇద్దఱువసంతకులును ఇద్దఱు లక్ష్మణులును ఈఁగకాలంతయు భేదములేక యొకఅచ్చున గుద్దినట్లుగా నుండుట చూచి, ప్రొద్దున్న విన్నకథ మనస్సునకుఁ గట్టియున్నట్లున్నది గనుక వాస్తవము నొక్కనిముషములో నూహించి, రాజు వారు వర్ధ మానునియొక్క కొమాళ్ళును సేవకులును అని తెలిసికొనెను.

అప్పుడెవ్వరు నెదురుచూడనిమఱియొకసంతోషకార్యముగూడఁ దటస్థమయి, వర్ధమానునికథను మఱింత యనుకూలముగా సంపూర్తి చేసినది. నాఁటియుదయకాలమున మహావిచారముతోను మరణదండన వలని భయముతోను నారంభింపఁబడి చెప్పఁబడినకథ, సూర్యాస్త మానమునకు ముందే సంతోషముతో ముగిసినందున, ఎల్లవారును పరమానందభరితులయిరి. మఠములో నున్నయోగిని వర్ధమానుని భార్యయు, వసంతకులతల్లియు నగుచారుమతి యని కూడఁ దెలియ వచ్చెను. నాఁడు చేఁపలవాండ్రు పెద్దవసంతకుని, తల్లిని, లక్ష్మణుని పయికిఁదీసినప్పుడు, పిల్లల నిద్దఱను గొనిపోయి మఱియొకచోట విక్ర యించుకొనిరి. చారుమతి పుత్రశోకమునకుఁ బతివిరహము తోడ్పడ

నిర్వేదించుచు, పుణ్యవ్రతముల నాచరించుచు యోగినియై యందందు తిరిగి తుదకీమఠమునఁ బ్రవేశించి శక్తికొలఁదిని బీదసాదలనాదరించుచు తన్నెఱిఁగినవారందఱివలనను గౌరవముపొందుచుండెను. చిరకాలము నుండి యన్యోన్యవీక్షణములేక యున్న జననీజనకులును బిడ్డలును అందఱును తలఁపనితలఁపుగా నొక్కసారి యేకస్థలమున సమావేశ మయినందున, మహాసంతోషముతో నుండి యాకౌఁగిలింతలలోను ప్రియవాక్యములలోను వర్ధమానుఁడు మరణదండనకు లోఁబడియున్నా డన్నమాటనే మఱచిపోయిరి. ఆసంతోషోద్రేకము కొంత శాంతించిన తరువాతఁ దెలిసి, పెద్దవసంతకుఁడు ఆసొమ్మునంతను తా నిచ్చెదనని బయలుదేఱెను. కాని రాజుసొమ్ము పుచ్చుకొనకయే యాతనినిమన్నించి విడిచిపెట్టెను. చిరవిరహమునొంది కడకు సుఖముగాఁ గూడుకొన్న దంపతులును పుత్రులును తమరు పడినకష్టములను గూర్చి యేమి మాటాడుకొందురో వినవలెనని రాజు, ఆయోగినితోను దీర్ఘకాలము నకుఁ గలిసికొన్న యామెనాథునితోను సుతులతోను గలిసి మఠము నకుఁ బోయెను. ఈపరాకున మనమాయిద్దఱులక్ష్మణులసంతోషమును గూడ నిచ్చటఁజెప్ప మఱవఁగూడదు. వాండ్రును భ్రాతృస్నేహమున నొకరినొకరు కౌఁగిలించుకొని, ప్రియాలాపములతో సల్లాపసౌఖ్యము ననుభవింపుచు, అపరిమితానందమును బొందిరి.

సీతయు అత్తగారి హితబోధవల్ల బుద్ధితెచ్చుకొని, అటుపయిఁ నెప్పుడును మగనిమీఁద లేనిపోనియనుమానమును పడక నిరంతరము నాతనిమాటలలో మెలఁగుచు పూవులోతావివలెఁగలసి మెలసి యుండి నిరుపమానమైన సౌఖ్య మనుభవించుచుండెను.

చిన్నవసంతకుఁడు తనమఱఁదలైనసుభద్రను వివాహము చేసి కొని; యీమెవలన నమితసుఖములను గాంచుచుండెను. వృద్ధుఁడైన

యావర్ధమానుఁడును కొడుకులతోను కోడండ్రతోను బహుసంవత్సరములు కాంచీపురముననే యుండి సంతోషముతోఁ గాలమును బుచ్చుచుండెను.

పయినిచెప్పిన విచిత్రములు వారందఱును గలిసికొన్నంత మాత్రమున ముగిసినవి కావు. తల్లిదండ్రులు ఒకకొడుకును మఱియొక కొడుకునుగాను, వసంతకు లొక భృత్యుని మఱియొక భృత్యునిగాను లక్ష్మిణి లొకరియజమాను నొకరియజమానునిగాను, భార్య లొకరి మగని మఱియొకరి మగనిగాను, పౌరు లొకవసంతకుని మఱియొక వసంతకునిగాను, భ్రమించుచుండఁ బట్టణమున నిత్యమునువలయునంత వినోదము కలిగియుండెను.

స ం పూ ర్ణ ము.

శారదా ప్రెస్, రాజమండ్రి—1950.